

THESAVRVS
PAROEMIARVM
GERMANICO.
IVRIDICARVM,

Deutsch = Juristischer
Sprichwörter = Schatz,

IN QVO

MILLE, ET QVOD EXCVRRIT,
GERMANORUM DICTERIA, CUMPRIMIS
IVRIS, RECENSENTVR,

ET RATIONIBVS, LEGIBVS ET
DECLARATIONIBVS ILLVSTRAN-
TVR,

ET QVIDEM EIVS
CENTVRIA PRIMA.

OPERA ET STUDIO

GEORG. TOB. PISTORII, I. V. L.

*Ill. Comit'is Hohenloico-Weickersheimensis, Consiliarii
& Cancellariae Directoris.*

L I P S I Æ,
APVD THOMAM FRITSCH, 1714.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

ILLVSTRISSIMO COMITI
AC
DOMINO,
DN. CAROLO
LVDOVICO

COMITI HOHENLOICO ET
GLEICHENSI, DYNASTAE LAN-
GENBURGENSI ET CRANICH-
FELDENSEI,

COMITI SVO CLEMEN-
TISSIMO,

CENSURIAM HANC PRIMAM THESAVRI
PAROEMIARVM IVRIDICA - GERMANI-
CARVM

dicat & consecrat

A V T O R.

PRÆFAMEN.

Tanta est proverbiorum dignitas, tantaque eorum jucunditas ac utilitas, ut non solum artium & sapientiæ Magistri frequentissime iisdem usi sint in sermonibus suis ac scriptis, sed & summi quidam Principes, Imperatores, & Pontifices non existimaverint inferius esse maiestate imperiali & dignitate pontificali, si maximis de rebus consulti, proverbio responderent. Conf. *Erasmus Roterodamus, & Joannes Agricola in adagiorum præfationibus.* Exemplum luculentum in *Divo Severo & Imperatore Antonino* habemus, quippe qui quæstionem illam, an ab omnibus abstineri deberet Xeniiis? Græcorum proverbio : ἔτε πάντα, ἔτε πάντῃ, ἔτε παρὰ πάντων (h. e. neque omnia, neque quovis tempore, neque ab omnibus) dijudicare non erubuerunt, quia, *ut l. solent. d. S. 3. ff. de offic. Procons.* habet, valde inhumanum esset, a nemine accipere; Sed passim,

P R Æ F A M E N.

sim, vilissimum ; & omnia, avarissimum. Conf. L. 1. C. *quando Lic. Unic. L. 13. §. 1. ff. ad L. Jul. de Adult.* Ubi illud Homericum affertur : *nec soli Atridae uxores suas amant.* & l. *si chorus* 79. §. 1. de Leg. 3. ubi de Proculo legitur, quod audiverit rusticos senes ita dicentes : *pecuniam sine peculio fragilem esse.* De jure Canonico vid. c. *etsi* 13. X. de *Judæis*, ubi Pontifex Innocentius Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Parisiensi per proverbialia ita respondit : *Isti in familiaritatem nostram admissi nobis illam retributionem impendunt, quam mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu.* Quid! quod Regum omnium sapientissimus, omniumque sapientum Rex, Salomon, & qui major adhuc Salomone, Christus, fons ipse sapientiæ, Rex Regum, & Dominus Dominantium, haud raro proverbiorum usu oblectati sunt. Proverbia Salomonis integro libro comprehensa in ipso Scripturarum V. T. Canone deprehendimus. Quam sæpiissime vero ipse servator noster proverbialiter locutus fuerit, Evangelistarum historiæ satis abundeque comprobant. *Vid.*

P R Æ F A M E N.

*Joh. Vorstius in Philolog. Sacra 1705. Herbor-
næ edita in Diatr. de Adagiis N. T. c. 3. p. 12.
13. & c. 10. p. 50. Quid hodie in nostris obti-
neat judiciis? de eo testantur Scriptores,
proverbia passim allegantes, ad quos Te,
Benevole Lector! remittimus, hoc solum-
modo monentes, quod tunc maxime cau-
sarum decisioni inserviant, quando scriptis
destituimur legibus. Speidelius in speculo
juridico politico sub voc. Sprichwörter p.
1173. adeoque intelligenda veniant: Cete-
ris paribus, & quatenus ratio juris non læ-
datur, nec lex aliqua expresse sit contraria.
Dn. Joh. Nicolaus Hertius, Giessensium An-
tecessor famigeratissimus, in prolegomenis ad
paræmias juris germanicas, quæ reperiuntur
in ipsius selectis & rarioribus ex Jurispru-
dintia universali argumentis p. m. 382. §. 4.
Sonnemannus in Prælectionibus Publicis ad
L. L. Notabiliores lit. J. n. 16. p. 175. seq. Qua-
propter etiam modo laudatus | Dn. Hertius
operam non inanem se positurum existi-
mavit, si ad exemplum Antonii Matthæi,
Jcti illius Batavi, novem proverbia belgica
exponentis, quasdam paræmias, Germano-
rum*

P R Æ F A M E N.

rum jus continentes, congereret & commentariis dilucidaret. Nec me in cassum laboraturum credidi, si illas paroemias & sententias, quas olim in Thuringia, Misnia, Saxonia Superiori & inferiori, Holsatia, Guesstphalia, Hassia, Wetteravia, Belgio, & haftenus in Franconia ex ore hominum excepi & consignavi, aut ex aliis Autoribus collegi, in unum volumen combinarem & publici juris facerem, adeoque ordine tertius essem (primus enim fuit dictus *Ant. Matthæi* & secundus *Dn. Hertius*) qui proverbia juris germanica explicaret, probe animadvertens, quam sinistre ista sæpius intelligantur, & quod pejus adhuc, applicentur. Conf. huc, quæ differuit *Celeberrimus Dn. Thomafius de usu brocardicorum, in disput. juridica, de præsumptione bonitatis, sub præsidio ejus, Halæ Magdeburgicæ habita* §. 2. p. 4.

Ut autem de scopo nostri argumenti eo rectius constet, notandum, vocem paroemiæ (cujus synonyma sunt, Proverbium, Adagium, diverbium) capi vel in stricta & propria significatione pro oratine vulgata

P R Æ F A M E N.

allegorica, quæ scita novitate insignis est; vel in latiori & minus propria, quatenus etiam sententiam, cujus sensus simplex est & apertus, comprehendit. Et hæc latior acceptio hujus loci est. Deinde considerari potest, vel grammaticæ, vel logice, vel methaphysice, vel philologice. Grammaticæ considerata, aut continet nomen v. g. ein Schwedischer Trunc, de quo vid. Fritschius in *Continuat. Thess. Practic. Besoldi* sub voc. Schwedischer Trunc, p. 819. Altfränkisch, Speidelius in *Speculo* sub voc. Francken, p. 347. Böhmisches Dörffer, Zeilerus in opere *Epist. P. 2. p. 95.* Eselsfresser, *Dissert. Phil. Dn. M. Sommeri de Onophagia Silesiorum, Wittenbergæ edita.* Hermann Sude in *seinem gelehrten Critico*, Q. 267. Böhmischer Ohr-Löffel, Zeilerus in *itinerario Germ. c. 1. p. 65.* Schufft, Vagedes in *Oper. Academ. p. 250. & 233.* Rädleins-Führer, *Linnaeus Tom. I. L. 2. c. 9 n. 146.* Groden-Düfel, *Erpolt Lindenbruch in Chron. derer Geschichte Caroli Magni*, p. 128. & Geier in *Spicilegio Speidelio-*
Be-

P R Æ F A M E N.

Besoldiano sub voc. Crode, p. 31. Stockmann in Elucidario Hæresium p. 85. Uriner Jeck, Sigmund von Bircken in der Erinnerung des Spiegels der Ehren des Erz-Hauses Oesterreich, L. 5. c. 5. p. 552. Undankbarer Guckguck, Dn. Tenzel in monatlichen Unterredungen, de Anno 1690. p. 921. Schneiders Geiß, Zeilerus in dicto opere Epist. Cenci. 3. Ep. 56. p. 761. Herings-Nase, idem Dn. Tenzel, d. 1. Ao 1689. p. 380. Saal-Bader, Harsdörffer in seinem grossen Schauplatz P. V. n. 125. p. 90. Bierschrötig, Idem P. VI. n. 144. p. 156. Teutscher Michel, Burgoldensis, ad instrum. Pac. P. 1. disc. 1. §. 81. p. 92. Pumpernickel, Dn. Tenzel in Bibliotheca Cur. de A. 1704. p. 564. seq. Mückterner Doctor, Zeilerus in opere laud. Epist. P. 2. p. 165. aut continet verbum, v. g. Kalmaüfern, Calendern, de quo Dn. Tenzelius d. l. A. 1692. p. 195. Fenestriren Burgoldensis d. l. §. 53. p. 66. Schul-Fuchs, M. Haas in seinem geistlichen Redner c. 9. p. 570. Logice considerata orationem aut enunciationem, & quidem rursus vel im-

)(5
per-

P R Æ F A M E N.

perfectam, v. g. einer, der da Hörner auf-
 setzet, de quo idem *Dn. Tenzelius d. ult. l.*
p. 365. Den Krebs in das Wasser werf-
 fen, *idem in Ao. 1690. p. 97. seq.* Undand-
 barer Guckuck, *ibid. p. 921.* Todut ruffen,
Vagedes in Oper. Academ. p. 288. Stockmann
 in *Elucidario Deorum*, p. 139. Strich durch-
 machen, *Nolden. de success. ab intest. p. 62.*
 Einem das Capitel lesen, *Limnæus ad Ca-*
pitul. imp. in Prolegom. S. l. n. 17. p. 2. seq.
Wehnerus in observat. Pract. p. m. 317. Ei-
 nen drucken, daß er mögte Del geben,
Ockel de Præscriptione immemoriali p. 121.
 Auf gut alt-teutsch, *Ventura de Valentis*
in Parthenio Litigioso p. 116. vel perfectam
 comprehendit, v. g. Dem Narren muß
 man den Kolben laufen; Ist die Jung-
 fer beringet, so ist sie bedinget; Wer
 sagt A. muß auch sagen B. *Alienis lite-*
ris ne inguckas, man schlägt dich sonst auf
 das Kervas. Der Müller ist fromm,
 der Haar auf den Zähnen hat; Die Hu-
 ren pfeiffen; Die Weiber haben lange
 Röcke und kurze Sinn; Wer kein Edel-
 mann ist, passirt vor einen Bauer. Et
 hæc

P R Æ F A M E N.

hæc ultima acceptio maxime impræsentiarum locum sibi vendicat. Quod si vero metaphysice & ratione objecti ac materiæ contemplari velis paroemiam, tunc continet vel rem theologicam, v. g. **GOTTES Allmacht ist allezeit excipiret**, quorum pertinent adagia sacra Zehneri; vel id quod justum aut injustum est, v. g. **Kauff geht vor Mieth**; **Wer acceptirt, muß bezahlen**. Die ältesten Briefe gehen vor; **Die Tauben haben keine Gall, und sind der Leute all**. **Lübisch Recht, Klüppisch Recht**; **Recht muß doch recht bleiben**; **Hundert Jahr unrecht, ist nicht eine Stund recht**. Vel rem medicam, v. g. **An Wassersucht und quartan, stoßen alle Medici an**; **Es ist besser, daß einem der Medicus, als der Jurist das Leben abspricht**; vel vitam moralem, v. g. **Böse Gesellschaften verderben gute Sitten**; vel vitam civilem & politicam, wo der König sitzt, da ist es oben an; **Wer nicht kan durch die Finger sehen, kan auch nicht regieren**; vel vitam privatam & œconomicam, v. g. **Eigener Heerd ist Golds werth**. Die Wiesen sind gut
nah

nähren. Merzen-Schnee thut den Früchten weh ; vel historiam quandam, v. g. Die Holsten vertheidigen ihr Recht mit dem Schwerdt. Nos pro objecto ptimario habuimus parœmias rem juridicam continentes. Pro secundario vero reliquas, five morales sint, five politicæ, five historicæ, infertis quibusdam, sed perpaucis, theologicis ac medicis, repetitisque ad normam methodi nostræ illis omnibus, quas jam tum recensuit sæpius laudatus *Dn. Herzius*, non eo quidem animo, quasi desideraretur aliquid in ejus parœmiographia, neutiquam ! sed ut eo perfectius nostrum foret opus. Quapropter fidelissime illum semper allegavimus. Philologice demum & ratione idiomatis considerata parœmia, variat pro diversitate idiomatum : hinc est vel hebraica, vel græca, vel latina, vel gallica, vel hispanica, vel germanica, vel anglica &c. Huc spectant tantummodo germanicæ, de quarum collectoribus vid. *Daniel Georgius Morhofius in Polyhistore Tom. 1. Lib. 1. c. 21. n. 110. p. 278.* & quidem tam ratione Germaniæ inferioris, five Belgii, quam

P R Æ F A M E N.

quam ratione superioris, nisi quod sequen-
tes illas latinas : *Herbipolis sola judicat ense
stola. Tres faciunt collegium. In Insti-
tutis comparo vos brutis &c. Omne Colle-
gium est nequam; Bonus institutista, bonus Ju-
rista. Cantores, amant humores. Erubescit,
salvares est. Rota sæpe rotat. Practica est mul-
tiplex. Narza mihi factum! jura novit curia,
Politicus non curat. Laudo meos Francos. Mo-
guntia ab antiquo nequam. Boni Zechi, ma-
gni Mæchi. Erasmus innuit, Lutherus ir-
ruit. Et unicam hanc gallicam : *lignager
sur lignager n' a point de droit ; germanicis
inferuerimus.**

Methodum elaborationis quod concer-
nit, solliciti fuimus ante omnia de eruendo
sensu, deinde subjecimus parcemiæ ratio-
nem, & pro substrata materia ostendimus
ejus convenientiam vel disconvenientiam
cum jure, & in hoc usum, additis, ubi per
indolem parcemiarum licuit, declarationi-
bus, ampliationibus & exceptionibus, in
jure vel genere morum necessariis. Quoad
ordinem, primitus placuit imitari *Wehne-
rum Barbosam, Speidelium ac Besoldum*, &
subjicere parcemias congruis titulis, secun-
dum

P R Æ F A M E N.

dum ordinem Alphabeticum dispositis. Postquam vero illas centuriatim edere in animum induximus, consilio quorundam Amicorum usi, omisimus titulos, & adjecimus tales indices cuilibet centuriæ, qui facile in unum redigi, & sic toti operi tandem aliquando prodesse possunt. Suscipe igitur B. L. bona mente manu primam paroemiographiæ centuriam, quam secunda insequetur, simul ac prima hæc distracta fuerit, & sic deinceps continuabitur: habemus enim totum opus ita paratum, ut post obitum nostrum, si hic DEO placeret, istud etiam publici juris fieri possit. In his omnibus, si quid humani passi simus, nobis, quæsumus, ignosce, perpendens, omnium habere memoriam & in nullo penitus peccare, divinitatis potius quam mortalitatis esse.

Nullum est opus, inquit, Vir ille Sapiens, in quo non accusentur homines; difficile namque est, ita quicquam peragere, ut nihil erres. Quod si etiam sine errore quisquam aliquid peragat, difficile est, non iniquum reperire judicem.

I.

1. **A**bschlag (a) ist gute Bezah-
lung; Compensatio est solutio.

2. (a) Abschlagen est abrechnen/compensare; compensare autem nihil aliud est, quam debitum & creditum, sive quantitates, quæ in genere suo functionem recipiunt, adæquare, *Habnius ad Wesenbecium tit. de compens. n. 1. sive ut verba l. 1. ff. d. t. habent*: compensatio est debiti & crediti inter se contributio. Alias abschlagen denotat partis debitæ prænumerationem, wann man etwas zu dem Ende bezahlet / daß es nachgehends an der ganken Summ abgezogen werden solle.

3. Ratio 1.) quia commodissimum est declinandis inutilibus solutionibus, utrumque suum retinendo solutione defungi. *Puffendorff de offic. hom. & civ. L. 1. c. 16. §. 2. p. m. 200. ut & de jure nat. & gent. L. 1. c. 16. §. 5. p. 779.* 2.) quia nostra potius interest, non solvere, quam solutum repetere, *l. 3. ff. de compens.* adeo ut dolo agere dicatur, qui petit id, quod protinus restituere debet, *l. 173. §. 3. ff. de R. J. 3.*) quia ex usu Reip. est, ut lites minuantur, quod fit compensatione, *Hertius de Pa-
ræmius Jur. Germ. in tract. select. & Rar. ex uni-
vers. jurisprudence. arg. L. 1. par. 38. §. 1. p. 149.*

A

4. Declara

4. Declara (1.) compensationem esse solutionem effective, h. e. habere vim & effectum solutionis. Solutio igitur hic generaliter accipitur, quatenus significat omnem actum, quo tollitur obligatio, *Hoppius in Comment. Inst. Tit. quibus mod. toll. oblig. pr. p. 770.* Formaliter enim compensatio non est solutio, sed habetur tantum pro solutione: unde etiam quidam dicunt: compensans videtur dedisse & solvisse, *Bertazolius de claus. instrument. c. 41. g. .8 no. 3.*

5. Declara 2.) quatenus utrinque quantitas debetur pecuniæ, vel speciei debitæ, v. g. equo, bovi æstimatio adjecta, quia æstimatio speciem facit degenerare in quantitatem, *Mev. P. 2. dec. 232. alleg. ab illustri Dn. Stryckio, Praeceptore quondam meo fidelissimo apud Barbosam in Thes. Loc. Com. sub voc. compensatio ax. 3.*

6. Ampl. (1.) etiam in retractu compensationem pro solutione esse. *Mev. P. 8. d. 68. Hertius d. l. ut & in debitis publicis, quando debitores publici propterea, quod simul sint creditores Reip. a sua obligatione, quoad quantitatem concurrentem vel in perpetuum vel ad tempus liberantur, l. ult. ff. de compens. add. Diss. D. Ferdinandi Christoph. Harprehti de compensatione debitorum publicorum, Tubingæ 1703. habita, per tot.*

7. Ampl. (3.) etiam delicta (paria scilicet) inter se compensari, *l. 39. l. 47. ff. solut. matrim. Stryck. d. l. ax. 1.* Ex. g. quando & maritus & uxor adulterium commiserunt, tunc neuter ad divor-
tium

tium agere potest, sed adulterium adulterio compensatur, salva tamen manente facultate Magistratui, illos puniendi.

8. Fallit 1.) quando utrinque species debetur, v. gr. ex una parte bos, ex altera vero equus, ratio, quia aliud pro alio solvi nequit invito, *Stryck. d. l. ax. 2.* ratio rationis, quia equus & bos diverso constant pretio.

9. Fallit 2.) si res moram non patitur, prout exemplum in spolio & alimentis habemus. *Stryck. d. l. ax. 4.*

10. Fallit 3.) si id, quod in compensationem dandum, non liquidum est: illiquidi enim cum liquido nulla compensatio est. *Tabor d. l. apud Barbosam sub voc. liquidum ax. 2.*

II.

1. **W**Er acceptiret, (a) muß bezahlen;
Qui acceptat, ille tenetur solvere, vel debet.

2. (a) Acceptiren h. l. est terminus technicus, mercatoribus usitatus, significans acceptare cambium, einen Wechsel-Brief annehmen / ita, ut sensus sit: ille mercator, qui literas cambiales acceptat, hoc ipso ad tantum solvendum se obligavit, quantum in illis continetur.

3. R. quia illa acceptatio est loco solennis stipulationis, *Simon in dissert. de jure mercatorum, Jene habita, c. 8. §. 7.* Ratio rationis consistit in necessario peregrinantium & liberiori expeditiorique

commerciorum usu. *Hertius in select. & Rar. ex univ. Jurisprud. arg. l. 1. de Paræmiis Jur. Germ. par. 28. p. m. 437.*

4. Declara (1.) siquis cambium simpliciter & sine omni conditione acceptat, *ibid. Zipfel in Dissert. de literis collibisticis sect. 4. §. 24.*

5. Declara (2.) & quidem intra illos dies, quos mores ejusvis loci indulgent. *Zipfel d. l. sect. 7. §. 4. 6.*

6. Ampl. 1.) sive literæ cambiales acceptentur disertis verbis, sive tacita earum retentione, *Simon & Zipfel d. l.*

7. Ampl. 2.) in tantum, ut neque exceptio non numeratæ pecuniæ, neque ordinis, possit opponi. *Simon d. l.* bene tamen solutionis, præscriptionis & doli mali, *Hayneccius de mercatura tb. 121.* nisi in continenti illa ab acceptante probari possit; publica enim utilitas exigit, ne frustrentur commercia. E. gr. ego committo Campsori (qui etiam Trassans, der Wechsler dicitur) solutionem centum thalerorum, alibi faciendam. Campsor tradit mihi ea propter literas cambii, ad Mevium directas, in quibus fatetur, se valutam h. e. pecuniam a me, tanquam a remittente recte accepisse, quam tamen revera non accepit. Mevius acceptat literas cambii, & deinde campsor bancam facit ruptam. Quod si ego, ceu remittens exigere vellem a Mercatore Mevio, illam summam centum thalerorum, jure mihi opponi posset exceptio non numeratæ pecuniæ; si statim hæc doceri & probari posset,

posset, quia naturalis æquitas non patitur, ut quis cum alterius injuria locupletetur, quod hic contingeret, si acceptans pecuniam illam mihi tanquam remittenti, solvere, meque cum sua injuria, dum nihil ab obærato Campfore recipere potest, locupletiores reddere teneretur. *Celeberrimus Dn. Zollius in discursu juridico de exceptione non numerata pecunie. §. 4. th. 9. p. 56.*

III.

1. **E**s ist kein Amt so klein, es ist heñe-
fens werth; vel: Maxime exiguum of-
ficiū suspendio dignum est, h. e. ob infimi
etiam muneris administrationem, quis sus-
pendii reus fieri potest.

2. R. quia nulla muneris publici functio est,
quæ non sua habet arcana. Quando igitur quis
ista edoctus est, & cupidini habendi indulget, faci-
le furtum committere adeoque suspendii reus fieri
potest.

3. Declara 1) intelligendum esse verbum non
tam de ipso munere, quam ejus administratore, &
quidem non hoc sensu, quasi omnis administrator
dignus esset pœna mortis, sed quod etiam in mini-
ma functione quis occasionem habeat tale quid
perpetrandi, quod ultimo expiandum supplicio.

4. Declara 2.) valere illud imprimis quoad ad-
ministratores rationum, die verrechnete Diener
und Beamten oder Schösser/juxta illud: wilt du
Geld haben/ so werde ein Schösser/ so hast du
A 3 sein

6 Es ist kein Amt so klein/ es ist henckens werth.

seingnug/de quo vid. *Agricola* in der Auslegung
gemeiner Spruch-wörter P. 1. n. 291. p. 179.

5. Ampliatur ad alios officiales secundum rhyt-
mos illos:

Amtleut und Pfleger/
Förster und Häger/
Schaffner und Jäger/
Schösser und Procurator,
Verwalter und Curator,
Haben nicht grossen Lohn/
Werden gleichwohl reich davon.

Rath / wie mag das zugahn?

Ihre Räncke weiß nicht jedermann.

Conf. Latherus de Censu L. 1. c. 15. n. 14. p. 140.
Naurath de Rationariis p. m. 68. Döpler in sei-
nem getreuen Rechnungs-Beamten, P. 3.
c. 18. n. 1. p. 98. Richter in Axiomat. Polit. n. 377.
p. m. 804. Unde quoque cuidam Rationario, sub-
ditos nimis divexanti, talis cippus positus fuisse
legitur:

Hier liegt begraben unser Schösser/
Ihm ist sehr wohl / und uns noch besser/
Verzeih Gott ihm / dem armen Sünder/
Und behüte uns hinfort für einem solchen
Schinder.

Sed enim sæpe ipsi domini in culpa sunt, ministris
suis non sufficiens constituendo salarium. Nam

Furari famulos dominus compellit avarus.

Vid. Constantinus Germanicus in Epist. ad Iustum
Sincерum p. 167.

IV.

1. **Anwerbung, machet keine Verbin-**
dung; Procure non est obligare, h. e.
 quando quis aliquam ambit virginem, non-
 dum obligavit se ad ducendam illam.

2. R. quia procure est tantum tractare de spon-
 salibus ineundis. Sicut autem tractatus in nullo ne-
 gotio juris inducunt vinculum, *Stryck. de dissensu*
sponsalitia Sect. I. §. 26. p. m. 22. Tabor apud Bar-
bosam in Thes. loc. com. sub voce tractatus ax. 1.
 Ita quoque nec in causa matrimoniali, cum duo
 requirantur ad sponsalia, mentio scilicet, h. e. obla-
 tio, die Anwerbung/& repromissio, h. e. accepta-
 tio futurarum nuptiarum, das Jawort/ l. 1. ff. de
sponsal. exigit enim natura synallagmatis, ut utra-
 que pars obligetur, l. Julianus 23. §. 27. ff. de Act.
Emt. utraque autem tam diu obligari non potest,
 quam diu oblatio non fuit acceptata, l. quod saepe
 35. §. 1. ff. de Cont. Emt.

3. Effectus 1.) est, ut resilire ab ejusmodi obla-
 tione semper jus sit offerenti, quam diu a virgine
 vel ejus parentibus responsum affirmativum, das
 Jawort/ non recepit, *Mullerus ad Struv. Syn-*
tagm. Exerc. 29. Tit. de sponsalibus tb. 20. p. 314.
 2.) ut in concursu, ejusmodi tractatibus nondum
 perfectis, præferantur sponsalia conclusa. Vid.
Brucknerus in decis. matrim. c. 4. n. 9. p. 192.

4. Limitatur, nisi quis jam alteri fidem dede-
 rit, se velle contrahere sponsalia: hoc enim casu
 quamvis nondum sint contracta sponsalia, adest

tamen promissio & acceptatio, adeoque nexus obligatorius de contrahendis sponsalibus. *Conf. illustris Stryck. d. l. p. 23.* cui idem effectus tribuitur ac sponsalibus de futuro, *Brucknerus, d. l. c. 1. n. 14. p. 39.* *Add. dissert. inauguralis D. Adami Balthasaris Wernerii de questione: an consensus sponsalitus a matrimoniali differat? Altdorffi habita, per tot.*

V.

1. **D**en ersten Aprill (a) schickt ein jeder seinen Narren, wohin er will; Calendis Aprilibus quilibet suum stultum circummittit, & ridendum propinat.

2. (a.) Ita dicitur ab aperiendo, quia scilicet illo tempore omnia se ad foetum & germina aperiunt, juxta illud Ovidii:

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Alias derivationes vid. apud *Rosinum in antiquitatibus Romanis, l. 4. c. 8. ab initio p. m. 264.* Originem quod concernit hujus paroemiae, illam nonnulli & passione historica Servatoris nostri Christi derivare solent, Vid. *Leutweins göttl. Andencken Zusf. cent. 1. c. 28. p. 168.* ibi: etliche meinen / diese Unarth habe daher den Anfang genommen / daß / weil um solche Zeit der HErr Christus / da Er vor die Sünde des Menschlichen Geschlechts zu leiden sich vorgenommen (wie er dann am 3ten Aprill gestorben) von einem ungerechten Richter zu dem andern / von dem Geistlichen zu dem Weltlichen / und von diesem zu jenem / als ein Thor

Thor und Simpel im Aprill hin und hergeschic-
 cket worden. Alii ab antiquissima illa consuetudi-
 ne, cujus mentio fit apud *Ovidium l. 4. Fast. v. 133.*
 & 145. originem petendam esse volunt, de qua
 conferri potest laudatus *Rosinus d. l. Add. Diether-*
rus in contin. Tbess. Pract. Besoldi sub voc. Narren
p. m. 453.

3. Declara, injuriarum istum conveniri posse,
 qui familiaris non est, & tamen aliquem ita ludifi-
 care audet, nisi id fiat ex simplicitate, & absque
 animo injuriandi. Optimum est, ut plane omit-
 tantur ejusmodi ludificationes, quippe charitati
 christianæ e diametro contrariæ.

4. In matrimonium senis decrepiti cum puel-
 lula, & vetulæ cum juvenco contractum, & calen-
 dis Aprilibus consummatum, Poeta quidam Ger-
 manicus sequens composuit carmen:

Es war der erste Tag vom Venus-Mond ge-
 kommen /

So hat der alte Zeit ein junges Weib genom-
 men /

Und wie derselbe Tag nach neuem Styl kam
 an /

Nahm Bettel Acca ihr noch einen jungen
 Mann:

Ich glaube / Venus hat ein Narren-Spiel ge-
 halten /

Mit Narren zweyer Art / dem Jungen und dem
 Alten /

Doch schieket Acca sich viel besser in die Zeit /

10 Wer die Augen nicht aufthut / thue den Beutel auf.

Sie wählt den neuen Stiel / weil sie den Jungen freyt.

Vid. Tenzel in denen Monatlichen Unterredungen, *Mens. Apr. 1690. p. m. 414.*

VI.

1. Wer die Augen nicht aufthut, thue den Beutel auf; Qui non vult aperire oculos, ille aperiat crumenam, sive marsupium. Similis est illa paroemia: Licht Tag / klare Augen; Luci oculi nostri clari sunt, h. e. contractus fieri debent interdiu, quia tunc oculi nostri suo fungi possunt officio. Græci dicunt: *Φῶς ἐμπολήμασι πρέπει*, lux convenit contractibus. Vid. *Hertius in select. & Rar. ex Jurispr. Univ. arg. de Paroemiis Germ. L. 1. par. 53. p. 500.* Hinc nota phrasis: oculata die emere, vor baar Geld fauffen.

2. R. Sibi enim quisque imputet, quod ita supine negligens fuerit, & rem emtam vel alio modo acquisitam recte non inspexerit, *conf. l. 15. §. 1. de cont. emt. l. 1. §. 6. l. 3. l. 4. pr. l. 14. §. ult. l. 48. §. 3. l. 55. ff. de Aedil. Edict. l. 4. §. 5. de dol. mal. Except. & l. 43. §. 1. ff. de cont. emt.* Damnum enim, quod quis sua culpa sentit, non sentire videtur. *l. 203. ff. de R. J. cap. damnum 86. de R. J. in 6.*

3. Declaratur quoad vitia externa & in sensus incurrentia, quæ quis ex inspectione scire potuit. *Struv. in Jurispr. Rom. Germ. For. L. 3. t. 20. aph. 5. p. m.*

669. & ibi allegatus *Colerus de Proc. Execut. P. 1. c. 1. n. 82. & P. 2. d. 128. Carpz. P. 2. c. 24. d. 17. nec non Crusius ad jus statutarium Mindense L. 1. tit. 9. art. 14. p. 124. & Schilterus in manuactione Philosophiæ Moralis c. 8. §. 14. p. 306.*

4. E. gr. Quando venditor dicit, domum bene esse ædificatam, emtor vero postea contrarium deprehendit, aut servum esse procerum, cum tamen sit gibbosus, venditor ea propter non conveniri potest ab emtore, si hic vitiosam ædificii structuram videre & servi gibbositatem animadvertere potuit, *arg. l. 43. §. 1. ff. Cont. Emt.* Idem dicendum, quando quis porcos leprosos vendat, leprositatis vitium intelligentibus, *Dn. Hertius d. l. Add. Brunnem. ad l. 28. ff. de Aedil. Edict.* Dubito autem, an sententia hæc Christianæ doctrinæ satis conveniat: Das ist der Wille Gottes/inquit *Paulus 1. ad Thes. 4.* daß niemand seinen Bruder vortheile im Handel/denn der Herr ist Rächer über dieses alles. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Facit huc exempli loco Nobilis ille, qui se & omnia sua bona dedicaverat monasterio, & cujus meminit *Zinckgravius in Apophthegmat. p. 313.* Denn als dieser neben andern verrichteten Geschäften des Abts auch einsten mit etlichen abgeführten alten Kloster-Eseln zu Marck geschicket worden/ selbe zu verkauffen/hat er denen Käuffern ohne Scheu der Esel Gebrechen entdeckt/ deswegen er sie nicht verkauffen können/ und wieder in das Kloster gebracht/ aber vom
Abt

Abt gescholten ward/ darauf er sich also entschuldiget: Ich habe meine schöne Schlösser und Güter/ um des HErrn und meiner Seele willen/ verlassen; sollte ich nun diese/ um der losen Eßel willen/ zur Verdammnis bringen?

5. Fallit cum primis parcemia hæc, in vitiis latentibus & internis, quæ sensibus non statim percipi possunt, ubi adversus venditorem actionem habet emtor, siue evictionem sibi stipulatus fuerit emtor, siue non, quia contractus emtionis venditionis præsupponit mercem probam, cujusmodi non est, quæ vitium continet, es ist kein Kauffmanns-Guth/ quod non tantum in emtione venditione, sed & in permutationibus, divisionibus, ac dationibus in solutum, non vero in donatione & locatione procedit, *Struv. d. l.* Quid vero, si quis v. g. vendat equum, morbo quodam laborantem, quem bene scit venditor, emtor vero ignorare potest, & tamen tale pactum ineat cum emtore ignaro hujus morbi, daß er Ihme nur vor die 4. Haupt-Mängel gewähren wolte? Resp. tale pactum non juvat venditorem, sed ille tenetur pretium una cum damnis & expensis emtori refundere, cum venditor juxta indolem hujus contractus debuisset certiore facere emtorem de morbo. *Bechmannus in Comment. ff. Theoret. Pract. Vol. 1. P. 2. Exerc. 7. n. 69. p. 180.* Breviter, contractus emtionis venditionis nullum admittit dolum, cujus utique se reum facit, qui alicui ignoranti sciens vendit rem vitiosam. Aliud ergo si venditor vitium,

tium, quo equus venditus affectus fuit, ignoravit: sic enim cum effectu ea propter conveniri nequit, cum tantum ad quatuor illos casus exceptos sese obligaverit, *Add. Sonnemannus in legibus Notabilioribus sub Lit. V. n. 11. p. 510.*

VII.

1. **A**llen Thieren ist friede gesetzt, ausser Bären und Wölffen; Quælibet bestia tutæ sunt a persecutione, præter urfos & lupos. Est venatorum Paroemia, hunc habens sensum: nemini licet persequi & capere feras, exceptis ursis & lupis, quos impunè quilibet lædere potest.

2. Rat. Quia ursi & lupi sunt bestia rapaces, quæ banno ferino, dem Wild-Bann / valde damnosæ existunt, ideo nullius esse censentur, & hinc occupanti cedunt; cum e contrario cervi, capreoli, apri, lepores &c. speciali lege muniti, sanctitatem quandam attraxerint.

3. *Confirm. per Specul. Suevicum L. 1. t. 352. §. 2. & constit. Friderici Imperat. de Pace tenenda, & ejus violat. §. si quis rusticus.*

4. Declara scilicet moribus & statutis: de jure enim civili omnes bestia, quæcunque etiam sint (etiam leones *l. un. C. de Venat. ferar.*) nullius sunt, & occupanti cedunt, §. 12. *I. de R. D.* Quæ ipsa declaratio tamen non ita intelligenda venit, quasi privatis solenniter venari liceat lupos ac urfos,
non

non! sed quod data occasione quilibet illos possit occidere & extirpare.

5. Exceptio (1 est, nisi ursi ac lupi in alicujus custodia sint, hos enim qui capit, rem alienam contrectat, adeoque furtum committit, *B. Dn. Petrus Mullerus in Diss. de Persecutione luporum th. 24.*

6. Exceptio 2.) est, nisi contrariis moribus etiam urforum & luporum captio privatorum persecutione exempta sit. *Vid. tamen Speidelius in Speculo sub voc. Jagen.*

VIII.

I. Wer den Kopff hat, schiert den Bart;
Cujus caput est, illius quoque est tondere illud. Est Svevorum Parœmia, cuius mentionem facit *B. Dn. Lauterbachius in Collegio Theoretico-Practico. P. 2. de successionem juris novissimi th. 50. p. 1334.* quoniam nihil aliud significare volunt, quam quod conjuges omnibus in bonis sibi invicem succedant.

2. Rat. Quia bona, tanquam accessorium, personas, ceu principale, sequuntur: Noxa, ut ita proverbialiter loquamur *in l. 1. §. 14. ff. de pos. l. 20. & l. fin. ff. de Nox. act.* caput sequitur.

3. Declara, quod in illis locis procedat, ubi successio conjugum ita recepta, v. g. Hassio-Cassellæ, Ulmæ, Reutlingæ, Eslingæ &c. teste *Lauterbachio d. l. ubi allegat in simul dissertationem D. Bardii de successionem conjugum, th. 43. & Coburgi B. Dn. Roslerus in Decision. Sect. 2. dec. 7. p. 139.*

4. Fallit

4. Fallit de jure civili Romano, ubi conjuges nonnisi certis casibus sibi invicem heredes existunt, *vid. auth. preterea C. unde vir & uxor Nov. 117. c. 3.* & quidem non aliter, nisi quoad certam portionem. *B. Struv. in Jurispr. Rom. Germ. For. L. 2. t. 30. aph. 26. p. m. 448.* Quid jure Saxonico statutum, *vid. ibidem aph. 27.* De jure Franconico *conf. Demerath. in Differentiis juris Franconici & civil. p. m. 85. sqq.* De jure Coburgico *Roslerus d. l. Sect. V. dec. 1. p. 211.*

IX.

I. Bekennen bringt um den Hals;
Mortifera est confessio, h. e. facinus suum qui confitetur, illud ultimo supplicio, sive poena capitis luere solet.

2. R. quia confiteri non facile quis crimen creditur, cujus reus non est, *Carpz. P. 4. con. 33. d. 1. n. 6.* 2.) quia habetur pro judicato, *l. 1. ff. de confession. 3)* quia de confessis nullæ sunt partes judicis, nisi ut condemnet, *l. proinde 25. §. 2. ad L. Aquil. vel potius puniat, quia confessio habetur pro sententia, Lauterbach mox d. l. Add. Petr. Mullerus in not. ad Struv. Syntagm. Tit. de confessis aph. 23. lit. & p. 228.*

3. Declara (1) si sc. confessio sit judicialis, (2) specialis definita, clara & expressa, ut constet de corpore delicti, utpote sine quo perveniri non potest ad ultimum supplicium, *Lauterbach in Compend. Jur. Tit. de confess. lit. D. p. m. 581.* corpus enim

enim delicti nihil aliud, quam veritas delicti commissi est, vid. *Sonnemannus in legibus Notabil. Lit. C. l. 25. p. 29. & Josuæ c. 7. v. 22.* (3) si confiteatur is, qui dominus causæ, non procurator est, & qui potest obligari, nec errat, uno verbo: reus, (4) si sit spontanea, *Carpz. P. 4. c. 33. d. 11. n. 12. Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. com. sub voce confessio ax. 7. & 9.* (5) si facinus prohibitum sub pœna mortis, adeoque (6) causa criminalis sit.

4. Fallit ergo (1) in causis civilibus, utut enim in hisce etiam judicialiter confessus habeatur pro judicato, *Sonnemannus d. l. l. 3. p. 55.* non tamen mortis pœna plectitur, 2) quando confessio per torturam extorta, hæc enim non sufficit ad pœnam capitis infligendam, nisi ratificata & verificata fuerit cum omnibus suis circumstantiis. *Brunnem. in Processu Crim. c. 8. m. 5. n. 71. p. 171. Fuchs in introd. ad Praxin L. 4. C. 2. §. 38. p. 513.* adeo ut pœnæ ordinariæ subducatur & extra ordinem puniatur, qui confessionem coram carnifice in actu torturæ factam revocat. *Berger in supplementis ad Electa jurispr. Crim. ob. 46. p. 138.* 3) in confessione extrajudiciali, quæ sufficit quidem ad torturam inferendam, non tamen ad condemnandum, multo minus puniendum, nisi repetita illa fuerit, & verificata in judicio. *Brunnem. d. l. & Muller. d. l. lit. 5. p. 228.* 4) quando defensor vel advocatus crimen fatetur, reus vero negat, 5) si causa quidem criminalis non tamen capitalis sit, & 6) si confessio non satis definite & ad corpus delicti
suf.

sufficiens sit, alias enim ultra relegationem vel fugationem procedi non potest. *Carpz. Q. 108. n. 29. Lauterbach d. l. Tabor d. l. ax. 11.* Quid de tacente dicendum? Resp. hic in criminalibus pro confesso non habetur, *Sonnemannus d. l. Lit. S. l. 4. d. 1.*

5. Declarationi quartæ, quod sc. confessio esse debeat spontanea, obstare videtur vulgatum illud: *Parcitur sponte confitenti.* Sed Resp. quod sponte confitenti parci quidem soleat in modo puniendi, ita ut mitius puniatur quam pertinaciter negans, convictus tamen, unde quoque dicitur: *Bekannt ist halb gebüßet.* non tamen ita, ut impune plane abeat, E. g. si quis rota plectendus sit vel laqueo suspendendus puniri potest gladio, modo confiteatur antequam in carcerem conjectus sit, *Sonnem. d. l. Lit. N. l. 28. p. 241.* cum primis si delictum non nimis atrox, sed leve, ejusque poena judicis arbitrio infligenda relicta sit, *ibid.* aliud ergo dicendum, si poena jure divino statuta sit, sic enim illud obtinet: *non est confessi causa tuenda rei,* quamvis & illo casu locum habet, ubi quis sponte confitentem ab omni plane poena immunem pronunciare vult.

6. Obstat 2) quod & convictus & confessus quis esse debeat, si ad ultimum rapiendus sit supplicium. Resp. de jure non requiri copulative convictionem & confessionem, sed probatione legitima convictum æque condemnari posse ac confessum, *Carpz. Pract Crim. p. 3. 4114. n. 1. 2. & 4. qu.*

116. n. 35. seqq. quia alias quilibet pertinaciter negans impune auferre posset sua delicta. *Add. D. Bartbii Dissertatio, quam Lipsiae publici juris fecit, de convicto non confesso, c. 2. cui parallela est disputatio D. Ittigii ibid. de confesso non convicto habita, ubi hæc omnia in longum & latum prolixè discutuntur.*

X.

1. **B**eten gehöret vor die Pfarrer
(Geistlichen) Clericorum est orare.

2. Resp. quia eorum officium hoc efflagitat.

3. Declara verum hoc esse quoad preces illas publicas & solennes, quæ in ecclesia a verbi divini ministris recitari solent, ita tamen ut non excludatur das Nachsagen/ oder Nachbeten/ nec enim cum vulgo hominum putandum, das seye des Pfarrers Amt und Werck/ da habe er den Lohn davon/ und lassen dahero das Mitbeten sein hübsch unterwegs.

4. Fallit quoad preces, quas quilibet privatus in salutem sui suorumque ad DEUM fundere debet, sive id fiat in, sive extra ecclesiam. Vulgatum illud: Ora & labora! universale est, omnesque tangit. Sed quam parci sæpe in fundendis precibus sint homines, magna eorum veræ devotionis ignorantia comprobatur, dahero sich nicht zu verwundern/ wann mancher nicht einmal das Vater Unser beten kan/ und jenem Bauer gleich ist/ der/ als er in einer Kirchen Visitation gefragt worden/

den / ob er auch das Vater Unser beten könne?
 zur Antwort gegeben: die Weise könne er wohl/
 und da er weiter gefragt worden/ was er damit
 meine? geantwortet: O ihr hochgelahrte Her-
 ren! wir einfältige Leute/ wann wir in die Kirche
 kommen/ so halten wir den Hut vor das Gesicht/
 und das nennen wir die Weise / oder mit jenem
 sagen: pfeiffen könne er wohl das Vater Unser/
 aber nicht beten. *Conf. B. Brunnemanni Jus-Ec-
 clesiast. L. 1. c. 6. m. 6. p. 204. seq.*

XI.

I. **B**ibel (a) Babel, Babel, Biblia, bu-
 blia, bablia.

2. (a) Bibel h. l. denotat scripturam sacram, Bu-
 bel personam larvatam, & Babel magnam illam
 in Mesopotamia urbem Babyloniam, die große
 Babel/ quæ per contemptum h. l. sacrae scripturae
 junguntur. Facit autem hujus paroemiæ menti-
 onem ipse *Lutherus Tom. 2. Altenb. f. 790. allega-
 tus a Stockmanno in Elucidario Haresium P. 41.*
 eamque adscribit Anabaptistis, tempore Lutheri
 longe lateque grassantibus, qui parvi admodum
 aestimarunt sacram scripturam. *Conf. Dierberus
 in Con. Thes. Pract. Besoldi sub voc. Bibel & Job.
 Forsterus in homil. lat. p. 662.* sine dubio autem hoc
 ipso indicare volebant, quod Sacra scriptura ma-
 gis confundere quam confirmare homines, (Ba-
 bel enim a confusione linguarum nomen habet)
 & instar idoli babylonici ab illis adorari soleret.

Sicut autem excogitatoris hujus dictarii ratio omnino fuit impia, ita istud etiam prorsus damnandum erit. Veris Christianis Bibel non dicitur, bublia & bablia, sed anagrammatice Belieb. Die Bibel Gottes Wort ist mein Belieb im Leben /

Sie kan mir Trost in Angst / und Rath in Nothen geben /

Die Bibel Gottes Wort / ist mein Belieb im Leben /

Die Bibel Gottes Wort / ist mein Belieb im Sterben /

Wo sie mich weiset hin / da kan ich nicht verderben.

Misand. delic. Bibl. V. T. 1690. p. 945. seq.

XII.

I. **Bischoff oder Bader.** Aut Episcopus aut balneator, vel prout *Conradus Gesnerus in Epitom. de Historia Quadrupedum sub voc. Asinus* habet: Rex aut asinus, h. e. victus aut victor, subaudi! evadere studet **Er will König oder Bader seyn.** Est dictum quod originem suam Wurtenbergico Duci, *Vlrico*, qui an. 1522. a suevici foederis sociis ducatu ejectus dixisse fertur: **Wir wolten Bischoff werden, so sind wir Bader worden.** *Burgoldensis ad instrum. Pac. Osnabrugo-Monasteriensis, P. 1. disc. 29. §. 6. p. 491.* Simile est illud *Borgiae*: aut Cæsar aut nihil, & illud
magni

magni cujusdam Principis nostri ævi ; aut coronari aut rumpi. Et hoc vitium fere omnis habet ambitio : inter fortunam maximam & ultimam non agnoscit intermediam. *Conf. par.* Wann es auf das euserste kommt ꝛc. Pertinent huc quodammodo vulgata ista, Corporal oder General, Küster oder Minister. Quilibet ergo sua forte contentus sit, ne & ejus juris jacturam faciat, in cujus quieta hactenus possessione fuit, & deinde ludibrio fiat mundo.

XIII.

1. Wer Geld auf Bodneren giebt, laufft risico (a) davor: Pecuniæ, foenori nautico datæ, periculum creditoris est, h. e. pereunte nave, perit etiam pecunia creditori in navem illam concredita.

2. (a) est vox exotica, per barbaralexin hic posita, significans die Gefahr/ gallice risque ; hinc risquer, in Gefahr kommen courir risque, in Gefahr seyn *Bodmeria* autem sit, & unde derivetur vid. *Excell. Dn. Stryk. in Annot. ad Lauterbach. tit. de Exercit. Act. p. 407.* scilicet est talis contractus, ubi quis credit pecuniam sub periculo, si navis salva redierit, propter quod etiam gravissimas percipit usuras, es wird Ihme verpfändet der Boden des Schiffs.

3 Ratio, quia credit pecuniam suam in fundum navis, quæ facile perire potest ; pereunte autem na-

ve suam amittit pecuniam, quod periculum compensatur spe immodici & jure alias prohibiti fœnoris nautici, *Conf Schottelius von unterschiedlichen Rechten in Teutschland*, c. 22. §. 3. p. 418. unico verbo: exigit hoc natura, bodmeriæ. *Celeberrimus Dn. Bodinus in dissert: sub ejus præsidio Halæ de bodmeria habita*, th. II. & quidem contra naturam mutui, *Schottelius d. l.*

5. Ampl. in tantum, ut ne obulum quidem debitor reddere obstrictus sit nave pereunte, *Dn. Bodinus d. l.*

6. Ampl. 2.) ut hodie procedat, etiamsi ita expresse conventum non sit, sed sufficit, si creditor dicat, se velle hanc vel illam pecuniam fœnori nautico dare, *Bodinus d. l.*

XIV.

I. **E**s ist nichts so böß, es ist zu etwas gut. Nihil tam malum est, quin ad aliquid conducat, vel pessima etiam res ad usum apta est.

2 R. quia DEUS omnipotens ceu summe bonus non finit, ut aliquid mali sit in ejus operibus.

3 Declar. si non per se & sua natura, sapientissima tamen DEI directione, *Job. VVeiss in Compend. Metaphysico c. 5. ax. 9. p. 96.* adeoque relative & per accidens, quatenus malum aliquod referatur ad bonum finem, adeoque bonum alteri tantum est. *Hartungius in Metaph. Jurid. c. 15. §. 8. p. m. 465.*

4. Ampl.

4. Ampl. 1) ita ut non solum malum triste sed & malum turpe ad bonum tendat finem, *Weisse d. l. Sic v. g. poena est malum triste, tendens ad correctionem & emendationem hominum. Idem de tribulationibus & calamitatibus dicendum, quæ quoad terminum a quo & ad quem bonæ sunt, Forsterus in homiliis Dom. Jubilate p. m. 216.*

Es ist so böße nichts / es ist zu etwas gut /

Das Creutz plagt zwar den Leib und bessert doch
Den Muth.

Abela in Metamorph. tela jud. P. 1. cas. 71. p. 435.

Peccatum vero est malum turpe, & tamen ad id conducit, ut peccans humilior fiat & præcautior, Denen die Gott lieben / muß jede Sach zum besten dienen / *Rom. 8. v. 28.*

5. Ampl. 2) ut valeat etiam vice versa es ist nichts so gut / es ist zu etwas böß. Nil prodest, quod non lædere posset idem, *Conf. Zeillerus in Epist. 99. P. 1. p. 546.* nimirum itidem non per se sed per accidens. E. g. Sacra cœna in se bona est, & cibus vitæ, per accidens tamen impoenitentibus in perniciem vergit, Sie essen und trincen ihnen selbst das Gericht 1. *ad Cor. 2.* Evangelium bonum est, eine Krafft Gottes selig zu machen *ad Rom. 1.* per accidens autem wirds ein Geruch des Todes zum Tod denen Unglaubigen / Nec obstat canon ille Metaphysicus: bonum nullius mali causa est. Responsionem vide apud eundem *VVeistum ax. 7. p. m. 94.*

XV.

1. **B**ürgen soll man würgen. (a) Sponde, noxa præsto est.

2. (a) Würgen h. l. non proprie capitur, sed idem est, ac obtorto collo & vel invitum trahere aliquem ad carcerem, & tam diu ibi detinere, donec fidem suam, quam interposuit, pro alio liberaverit. Sine dubio locutio hæc mutuatitia & desumpta est ex *Matth. c. 18. v. 28.* ubi de creditore, debitum importune exigente, dicitur: und er gries ihn/ (den Schuldner) an/ und würget ihn/ und sprach/ bezahle 2c.

3. Nihil igitur aliud populari hoc indigitatur proverbio, quam quod illi, qui fidem suam dant pro aliis, ad præstandum debitum vel cum jactura rei suæ familiaris, exigentibus id ipsum creditoribus, adigendi sint. vid. *Zebnerus in adagiis sacris, cent. 1. ad. 24.*

4. Concordat autem hoc ipsum non tantum cum sacra Pagina, & quidem cum *Sirac. c. 8. p. 16.* ibi: Werde nicht Bürg über dein Vermögen/ thuest du es aber/ so dencfe und bezahle/ *Proverb. 6. v. 1. 3. & c. 11. v. 15.* Sed & cum jure Romano, *t. t. ff. & C. de fide juss. in specie vero cum l. fidejussores 68. §. 1. ff. de fide juss. & l. initio 5. C. de pactis int. emt. & vend.*

5. R. quia sibi certam obligationem imponi passi sunt, & se sponte periculo solutionis exposuerunt, vid. *Gail. L. 2. ob. 29. n. 3.*

6. Declara, si principalis non solvendo existat, *illustris Dn. Stryk. in dis. de abusu Rescriptorum Morat. c. 2. p. 36.* an autem debitor principalis solvendo sit, nec ne, de eo constat vel ex notorietate, vel ex ejusdem excussione.

7. Decl. 2.) modo obligatio talis sit, ut ei fidejussio accedere possit, de quo vid. *Francus in Tr. de fidejussoribus, c. 3. per tot.*

8. Decl. 3.) ita, ut tamen fidejussores antequam solvant, actiones petere possint cedendas a creditore contra debitorem principalem competentes.

9. Decl. 4.) ut, si plures sint, ubi possint beneficio divisionis, nisi expresse illi fuerit renunciatum; obligatio enim *samt und sonderß/einer vor alle / und alle vor einen* non sufficit, *Dn. Stryck. de Caut. Contr. S. 2. c. 6. §. 25.* inducunt! quidem hæc verba correalem obligationem, sed non tollunt beneficium divisionis, *ibid.* In Praxi tamen, hanc *illustris Dn. Stryckii* doctrinam, receptam non esse extra Electoratum Saxoniae, probabiliter tradit *Hopp. in Comment. ad §. 4. Inst. de fidejuss. add. Mevius in discussione levaminum Sc. c. 4. n. 57.*

10. Ampliatur hæc paroemia, ut locum habeat etiam in fidejussorum heredibus, *Coll. Jur. Arg. d. l. & active quidem in heredes creditorum, passive in heredes fidejussorum, transit actio ex fidejussione competens. Habnius disp. Select. 5. th. 20. p. 289.* nisi scil: expressis verbis aliud cautum, aut ex causa delictorum fidejussio facta. *Francus d. l. c. 5. n. 86.*

11. Fallit 1.) quando fidejussor diu in obligatione stetit, vel si bona sua dissipet debitor, & ea propter fidejussor se fidejussione liberari petat. *l. Lucius 38. §. 1. ff. Mandati ibique Sonnemannus in leg. notab. Conf. Dn. Stryck de caut. contr. S. 2. c. 6. n. 30. Gail. L. 2. ob 29. Hopp. d. l. ad. 5. 6.*

12. Fallit 2.) quando fidejusserunt illi, qui vel natura vel lege inhabiles sunt ad fidejubendum, de quibus vid. *Francus d. l. c. 2.*

13. Fallit 3.) quando dolus causam dedit fidejussioni.

14. Fallit 4.) quanto debitor principalis literas impetravit moratorias, sive quinquennales, *Quinquenell* oder *Anstands-briefe* / siquidem hæ regulariter profunt quoque fidejussoribus, utut nulla expressa innibi horum facta sit mentio. *Limæus de Jur. Publ. L. 4. c. 8. n. 337.* Consultius tamen esse, ut impetrantes rescriptum moratorum curent inibi quoque exprimi fidejussores, tradit *Antonius Faber in Cod. L. 1. t. 9, d. 14.*

15. Optima igitur cautela est, ut ne ad fidejubendum alienamque sarcinam in nos suscipiendam proni simus. *Conf. C. 7. A. d. l. th. 3, p. 294.* Nihil enim ex inde regulariter provenit nobis utilitatis, quam ut argento, quo onusti sumus emungamur. *Æris alieni atque litis comes*, dicit ille sapientissimus *Græcus Chilo*, est miseria, & scriptura sacra ait: *Wer für einen Bürg wird / der wird Schaden haben. Prov. c. 11, p. 15.* Quod tamen recte temperat *Mevius in discuss. Levam. c. 4. S. 14. n. 1.*

Plura

Plura vide apud *Heinricum Cnaut*, in peculiari libello, cui titulus est: *Bürger soll man würgen/ Famigeratissimum Dn. Hertium, Prof. apud Giefsenses celeberrimum, in Select. & Rar. ex univers. Jurispr. L. 1. de Paroemiis Jur. Germ. Paroem. 53, p. 552. Hering. de fidejuss. c. 1. n. 22. Coeppen Decis. l. 1, p. 143. 223.*

XVI.

1. **O**Mne collegium est nequam, h. e. per Synecdochen totius integralis pro parte integrali: illis, qui in collegio aliquo sunt, & extra collegium aliquid dicunt vel faciunt, fidendum non est, prout dictum hoc explicat maxime Reverendus Dn. *Friedrich Ernst Meiß, Superintendens Schleusingensis meritissimus in concione funebri Dn. Joh. Wilhelmo Webero habita, p. 15.*

2. R. quia in collegio aliquo constituti sæpe aliud, & illi, quod extra collegium privatim dixerunt, plane contrarium ferunt suffragium, se ad nutum alienum vel etiam pluralitatem votorum accomodantes, vel clamore aut etiam rationibus in contrarium adductis, superati, nec ad istas respondere valentes in aliam se trahi sententiam, vel alio modo se flecti patiuntur.

3. Declara, quod si dolo id fiat, verum esse nostrum proverbium, cum virum bonum non deceat, sententiam mutare in alterius præjudicium. Aliud dicendum, si dolus absit, E. G. quando quis in theoria aliter sentit, quam praxi receptum, & hinc

hinc in collegio, ubi secundum praxin pronuntiandum, voto suo praxin non vero theoriam juvat, salva mihi res esse videtur, modo praxis illa conscientis non refragetur, nec alioquin irrationabilis sit: sic enim minime addendus esset calculus. Quid vero, si quis culpa sua, ut ut non dolo, in alienam trahatur sententiam? R. tali casu mutantem suam sententiam non reum quidem fieri nequitiae & infamiae, cum dolus, seu mater infamiae, absit; certum tamen est eum conscientia teneri constrictum, & id verum manere, quod extra collegium aliquid dicentibus fidendum non sit.

XVII.

1. **S**teht mein Vater so hängt ein Dieb. Quando pater meus furtum committit fur suspenditur, h. e. non ut pater meus, sed ut fur suspenditur.

2. R. quia non deliquit intuitu paternitatis, si-ve qua pater meus, sed quatenus fraudulenter contrectavit rem alienam, per *l. 26. ff. de Poen. l. 2. §. 2. ff. de Decur.*

3. Declaratur, quatenus filius frugi, & furti paterni non particeps est.

4. Effectus, quod delicta parentum non nocere debeant honori & existimationi liberorum, ab omni reatu immunium.

5. Qua propter etiam filiis ex patre, ob crimen aliquod capitali poena affecto, dandæ sunt legitimorum natalium literæ, Dn. *Lincker in Disp. de literis*

teris natalitiis, c. 3. §. 18. Nisi scilicet pater lædat majestatem, utpote quo casu etiam liberos (non tamen nepotes) comitatur infamia paterna, B. Dn. Struv. in *Syntagm. Jur. Civ. Ex. 49. tb. 20.* Nec obstat, quod persona filii & patris jure Romano pro una eademque habeantur persona. Respondetur enim, intelligendum hoc esse quoad favorabilia, non vero quoad poenalia & odiosa, Tabor apud Barbosam in *Thes. Loc. Com. sub voce pater ax. 8.*

6. Ampliatur, idem valere quoque quoad matrem, *Vid. tamen infra paroemiam, Quad Ey, Quad Rücken.*

XVIII.

1. Alle guten Ding müssen drey seyn.

Omniū bonarum rerum tres requiruntur, siue omnes bonæ res trinis repeti debent vicibus. *Aristoteles L. 1. de coel. c. 1. dicit: τὰ τρία πάντα ἐστὶ.*

2. R. quia omne trinum perfectum est, creditur enim inesse aliqua perfectio numero ternario. R. rationis, quia complectitur initium omnium numerorum, nempe 1) unitatem, 2) numerum parem, 3) numerum imparem, Dn. D. Treuner in *Colleg. Dialect. MSCto P. 3. tb. 29. n. 1.* unde etiam ipse DEus etiam trinunus est, *l. 1. C. de summa Trinit. & gentilibus quibusdam trinitatem notam, & hinc numerum ternarium pro mensura quadam & norma perfectionis habitam fuisse nonnulli*

nulli credunt. Conf. Dn. M. Job. Heinrich Schmi-
dii, *Amici nostri veteris Dissertatio de ignorantia
Philosophorum laudabili pos. 6. §. 2.* Pertinet huc
ille Gentilium notus versiculus:

Ter bibo, terque hac pronuncio mystica verba.

3. Declara, hoc tamen procedere in moralibus,
& non in physicis, fierique debere absque supersti-
tione (plerumque enim ita hodie comparatum est,
ut nihil recte posse fieri credat hominum vulgus,
nisi trina vice istud repetitum fuerit, adeo ut etiam
ab urina reddita prius non discedant, quam trina
vice in istam despuerint. In jure equidem civili
itidem nonnulla, quæ numerum ternarium conti-
nent, sed ex nulla alia ratione, quam quia legisla-
tori iste placuit. Conf. l. ult. C. de Error. Advocat.
pr. Inst. de Usucap. Quid? quod si dicendum sit,
quod res est, per τὸ Drey non tam numerus terna-
rius præcise intelligendus, quam quod res aliqua
bona sæpius repetenda sit, ita ut Drey idem sit ac
viel/ sit capitur apud 2. Corinth. 12. v. 8. Dafür ich
Dreymal den Herren gebeten habe/ h. e. oft.
add. Math. 26. v. 44. & illud Christi Math. 7. v. 7. αἰ-
τέτε, ζητέτε, κητέτε. bittet/ suchet/ klopfet an.
Conf. Bidembach in Promptuario connubiali them.
65. p. 302. imprimis autem M. Job. Rosenberg
in Triade Theologica, Philosophica & Historica, nu-
per in lucem edita, per tot.

XIX.

1. **A**nder zeugen bricht Ehestiftung.
Liberorum procreatio rumpit pacta
dotalia.

dotalia. Alii dicunt: Kindertauf bricht Ehestiftung, quod eodem recidit.

2. Confirmatur specialiter per Ordinationem provincialem Herkogthum Franckens/P. 3. t. 107. §. 6. p. 270.

3. R. quia pacta dotalia in modum ultimæ voluntatis sæpe fiunt, illisque semper inesse videtur hæc conditio: si sine liberis sit matrimonium. *Hert. in tract. select. & Rar. ex univ. Jurispr. arg. l. 1. de Paroemiis Jur. Germ. par. 74. p. 526.* Ratio rationis, quia testamenta agnatione sui heredis rumpuntur, §. 1. *Inst. quibus testam. infirm.* hinc quoque dici assolet. Wann das Kind gebohren ist/ so ist das Testament schon richtig / oder gemacht. Et consequenter cessant pacta dotalia sub dicta conditione inita.

4. Declar. modo liberi nati quoque vivant post parentes: nam si illi his viventibus, rursus decedunt, tunc pacta dotalia reviviscunt, *arg. l. 12. pr. de injust. rupt. & irrit. testam. Hert. d. l.*

5. Fallit in Saxonia, ubi maritus dotem integram capit, si in mobilibus ea consistat, sive liberi adsint, sive non. *Lyncker. in analectis ad Struv. Synt. jur. Tit. soluto matrimonio tb. 49. p. 284. & ibi allegatus Carpzovius.*

6. Fallit quoad illa pacta, quæ unionem prolis continent: hæc enim nativitatem liberorum præsupponunt, adeoque illa non tolluntur, sed corroborantur.

XX.

1. **E**rbar und fromm dringet durch die Wolcken, das andere muß zurück bleiben. Honestus & pius penetrat per nubes, reliqui remanebunt. Vel: Frömmigkeit ewig bestehet, Leichtfertigkeit zu scheitern gehet. Pius stabit in æternum, malus peribit.

*Omnia cum pereant, est virtus sola perennis:
Hæc immortales reddere sola potest. Ovve-*
nus.

2. R. quia non solum Deus æternum beat pios ac honestos, sed etiam illis externa interdum adjicit præmia, v. g. bono Principi, sceptra & dignitates. Conf. *Lipsius Lib. 4. Polit. c. 2. n. 7.* nec permittit, ut adversus pios ac probos aliquid possint calamitates, damna & injuriæ.

3. Declara, quod valeat in foro poli, non vero soli, imprimis hodie, da diese Wörter: Erbar und fromm dermassen veracht worden / daß kein Bauer / viel weniger ein Bürger mehr erbar und fromm heissen will / denn das Erbar / ist gar zu gering (ob schon vor dessen die Bischöffe erbare Fürsten genennet worden / *Besoldus in thes. Pract. sub voce Titul p. 933.*) auch altförmisch / altfränckisch / und altväterisch. Das fromm seyn aber macht / daß man vor einen einfältigen / abgeschmackten Mann / pour une bonne ame, bey der heutigen Welt passieren muß. Es will daher o
fast

fast ein ieder gern ein gescheider raffinirter/ verschmickter / gewickelter/ und durchtriebener Kopf seyn / der die Capacität oder vielmehr malice hat/ ein solches Gehäng/Gewirr und Gewerr in einander zu machen / daß auch der Teufel nicht einmal Flug daraus werden möchte / contra 1. Cor. 3. 18. *ubi verus Christianus stultus vocatur, quia stultus mundo videtur, non quod revera talis sit, collat. cum Lucae 16. 8. 1. Corinth. 2. 6. 7.*

XXI.

I. Eyb machet mündig. Juramentum ex minori facit majorem, h. e. si minor contrahit, & contractum juramento confirmat, tam valide obligatur, ac si major esset.

2. Prob. *per auth. sacramenta puberum C. si advers. vend.*

3. R. quia juramentum inviolabile est, adeoque impedit restitutionem in integrum, & negotium alias invalidum convalidare potest, *l. 3. inf. C. si min. se maj. dix.*

4. Declar. quatenus nimirum minor sufficientem habuit intellectum juramenti, nec ad illud dolo aut errore inductus fuit, nec juravit super negotio in se turpi ac illicito; paucis: modo juramentum minoris tres suos habuit comites, judicium nimirum, veritatem & justitiam, de quibus *vid. c. etsi Christus 26. X. de jurejur. & dissert. inaugur. Dn. Lic. Doerenii. de juramento nullo, Rinthelii habitam. sect. 2. p. 2. §. 4. p. 25.*

5. Declar. 2.) modo juramentum a minori cor-

C

poraliter

poraliter fuerit præstitum. *Sonnemannus in legibus Notabilioribus Lit. R. n. 5. lim. 1. p. 370.* & quidem tali minori, qui curatorem habet.

6. Limit. nisi minor sit enormiter læsus, *Beust. in lectura Tit. ff. de jurejur. p. m. 268. n. 4.* Sic enim minori, utut juramentum corporale excludat remedia, ratione ætatis competentia, quærela ex l. 2. *C. de Rescind. Vend.* datur, nisi juraverit, quod nec ratione ætatis, nec alio quocunque modo contractum impugnare velit, *Sonnemannus d. l. § ibi allegatus Lauterbach ad Tit. de Rescind. Vend. p. 346.*

XXII.

I. **D**er Sachen feind, der Personen freund. *Causæ inimicus, personæ amicus*, h. e. obrei alicujus controversiam, non statim ipsam personam, cum qua illa intercedit, persequi debemus odio. Uno verbo: Vitia & malos mores odio habeamus, non personam. *Judas Epist. v. 23. vid. Schilter in manud. ad Phil. mor. c. 5. §. 26.*

2. R. quia res diversum quid est a persona, quam convenimus, vel cum qua nobis lis est, nec ab una ad alteram valet consequentia. Odio habenda sunt peccata, non homines. *c. 2. dist. 86.*

3. Declara, dictærium hoc potissimum ad lites in judicium deductas pertinere, *Limnaeus in Aur. Bull. c. 1. §. 16. ob. 3. p. 104. Hert. in select. § Rar. ex univers. jurispr. arg. L. 1. de Par. Jur. Germ. par. 101. p. 565.* Quapropter etiam litem invicem habentes

tes

tes non arcendi sunt a sacra communione. *ibid.*
Mevius P. 4. d. 208.

4. Fallit plerumque quoad lites injuriarum, cum impossibile fere sit, ut in actione injuriarum omnis abjiciatur rancor. *Vid. Exc. Dn. Stryck. in tr. de jure sensuum, diff. 9. n. 25. p. 526.* Hoc certum est, paucos esse, in quos eo casu, ubi de honore vindicando agitur, paroemia nostra quadrat. *Conf. Carpz. dec. 99. n. 11. p. 226. & P. 1. Const. 1. dec. 10. Ventura de Valentiis in Parthenio litigioso L. 1. c. 3. n. 45.* Sed plerumque hoc usu venit, quod alio proverbio dicitur: das Recht scheidet wol/ aber es freundet nicht. *Jung-Michel in Advocato Sax. Jurato p. m. 98. add. omnino Petrus Friederus in tr. de continentia causarum. c. 2. n. 2. p. m. 15.*

5. Egregium exemplum in exercendis operibus charitatis & misericordiae præbet nobis *Samaritanus ille Lucae 10.* qui osor religionis judaicæ, sed amicus Judæi erat.

XXIII.

I. **Zeber aus der Flaschen, als aus der Taschen.** Præstat dare elagena, quam ex crumena. Nimirum cum anno isto rusticis maxime fatali, millesimo scilicet quingentesimo vigesimo quinto in Franconia nostra, cives Kittingenses, illis se sociaturi, apud magistratum oppidanum de variis rebus valde quererentur, caupo quidam, cui nomen erat **GEORGII BAMBERGERI**, immunitatem a gabella cauponaria (quæ

potulentorum nomine penditur, & vulgo das Umgeld dicitur, de quo videri possunt *Besoldus in Thes. Pract. sub voc. Umgeld p. 966. & Dietherrus in continuat. sub ead. voc. p. 606. Wehnerus in observ. Pract. p. m. 473.*) postulabat dicens: er wolte es lieber aus der Flaschen, als aus der Taschen geben, man solte die Maas desto grösser machen, und das Umgeld nicht geben lassen, Quo ipso justitiam hujus muneris fuggillare volebat, melius esse ratus, ut mensura cauponum die Schenk-Maas ad ordinariam quantitatem reduceretur, und dem andern gemäß gleich groß gemachet würde, quam ut hæc vini accisia solveretur; Ratio sine dubio erat odium illud, quo tunc temporis subditi prosequiebantur suum Magistratum, 2.) quia, quo majores sunt mensuræ, eo plures quoque dantur hospites; quamvis enim per impositionem hanc positive nihil damni accrescere possit cauponibus; attamen istis decedere potest aliquid lucri, absonderlich, wann die Höcken-Wirthe von dem Umgelde befreyet sind, weiln alsdann das gemeine Volck sich dahin zu ziehen pfleget. Refert ita paroemiæ hujus originem *Georgius Arnold in Chronicis manuscriptis præcipuas res gestas ab anno*

*anno C. 310. usque ad annum 1611. continentibus
p. m. 198.*

XXIV.

1. **E**n ledernes Goller (a) und die Frankosen (b) sind eine ewige Tracht.

Tunica coriacea & morbus gallicus perpetuum vestimentum sunt, h. e. diu durant.

2. (a) Goller / Koller / Köller dicitur a Kehle secundum sententiam des Spatens im teutschen Sprach-Schatz p. 915. vel etiam dicitur a latino collare ein Halsfragen: Galli vocant collet, quod a col derivatur, quoniam de collo pendet.

(b) Frankosen est vox æquivoca, interdum istam gentem, quæ Galliam inhabitat, interdum morbum illum contagiosum, & difficulter curandum, qui alias lues venerea, scabies hispanica, pudentagra, Siphilis, dicitur, significans. De cujus origine vid. *Speidelius in speculo sub voc. Frankosen p. 353. & de quo Ovvenus canit:*

Itala terra mihi patria est, Gallique parentes.

Gallicus, in dubio est, italicus ne vocer.

4. R. posterioris membri, quod principale objectum nostræ paroemiæ est, hæc dari potest, quia morbus gallicus totam massam sanguineam inficit, & hinc difficulter curabilis est. Semper aliquid remanet. Conf. *D. P. A. Irenicum Numæ p. 151.* unde quoque scite exclamavit ille heros:

Gott bewahre mich für den Frankosen /
Im Lande und in Hosien.

5. Effectus, quod quando quis sponsalia contrahit cum ejusmodi homine, qui lue ista aliquando infectus fuit, justa detur dissentiendi & recedendi a sponsalibus causa, si nimirum tempore sponsaliorum contractorum morbi illius inficius quis fuit. Vid. illustr. Dn. *Stryck. de dissensu sponsalicio* S. 2. §. 41. p. 85. etiamsi apparentur pristinae valetudini sit restitutus. Quo semel est imbuta recens servabit adorem testa diu. Concubitus facile excitare potest morbum recidivum.

XXV.

1. **W**er freyen will, muß ausdienem.

Qui vult inire matrimonium, ille terminum servitiis præstitutum expectare debet, vel, matrimonia non liberant a contractu locationis conductionis.

2. R. quia matrimonia non referuntur inter modos finiendæ locationis conductionis, sed sicut hæc mutuo contrahentium, locantis sc. & conducentis operas, consensu initur, ita etiam eodem modo, mutuo nimirum dissensu, dissolvitur. l. 35. 100. 135. ff. de R. J. *Stamm de servitute personali*, L. 2. c. 26. p. 505.

3. Declarat. quod ita sit de jur. civ. vid. *Mevius ad jus Lubeccense*, L. 1. t. 4. art. 5. n. 5. non vero de jure Saxonico, quo illud valet: Freyen geht vor Mieth. Vid. *Specul. Saxon.* L. 2. art. 33. *Jus Lubeccense & Hamburgense*, Dn. *Hertius in Select. & Rar. ex univ. Jurispr. arg. de Paroem. jur. germ.* L. 1.

L. 1. par. 37. p. 488. & quidem ita de jure Lubeccensi, ut pro rata temporis recedentibus debeatur merces, *Mevius ibid. n. 3. & 4.* de jure civili vero, si famulus vel ancilla ante discedit, quam tempus locationis finitum, non tantum pro rata merces detrahatur, sed & eo nomine interesse debetur a recedente famulo ac ancilla, *Hertius d. l.*

4. Ampl. ut procedat etiam vice versa, ita ut nec dominus ob matrimonium initum prius possit dimittere famulitium, quam finito contractus tempore, aut teneatur eo nomine interesse præstare.

XXVI.

1. **Freymann, (a) Frey Guth.** Liber homo, liberum prædium.

2. (a) per hominem liberum h. l. intelligas virum nobilem a tributis immunem, ita, ut sensus sit: quando aliquis nobilis bona, oneribus publicis subiecta, acquirit, tunc bona illa novi nobilis possessoris privilegio gaudent, & itidem ab illis oneribus libera fiunt.

3. Contrariatur jus civile, in specie vero *l. 3. §. 11. l. 6. §. 4. de mun et bon. l. f. C. de præd. & omn. reb. nav. t. t. C. sine censu aut b. item prædium, C. de SS. Ecl. l. si divina domus f. C. de Exact. tribut.*

4. R. quia subrogata res, in locum pecuniæ privilegiatæ eodem gaudet privilegio immunitatis. *Faber in Cod. L. 9. t. 19.*

5. Procedit, ubi per speciale privilegium aut

consuetudinem id introductum, prout de sua patria testatur *Faber in Cod. L. 9. t. 29. d. 3. § 19.*

6. Fallit hodie apud nos in Germania, ita ut non concludat argumentum: est nobilis, ergo bona ejus non subsunt tributis, sed ita concludendum: bona servitiis equestribus sunt addicta, ergo immunia sunt a collectis ac tributis. *Scharnhorst in conciliatione decisionum Mevianarum p. 90.* quæ fallentia in tantum vera est, ut nec Princeps, nec Ecclesia, immunes fiant a tributis, intuitu bonorum acquisite, præstandis.

XXVII.

1. **Was hilft's, einen güldenen Galgen haben, und daran hängen müssen.** Quid aureum patibulum prodest suspendendo. Est interrogatio virtualiter negans, ita ut sensus sit: nihil prodest aureum patibulum, si quis illi affigendus est.

2. R. est in promptu, quia nimirum argentum, aurum et gemmæ, mortuis nobis nulli plane usui sunt, nec mortem ipsam, nec ejus ignominiam auferunt, si fune pereundum, sive ille sit holosericus, sive stuparius, perinde est. Hinc recte dicitur: wann es an dem Galgen gelegen wäre/ so würde kein Dieb einen finden / der ihme zum hängen gut genug wäre; *Schilterus in Not. ad Wehneri Observ. Pr. sub voce Galgen p. m. 148. § ibi allegatus Rittershusius in Parat. Feud. L. 2. c. 9. q. 12. ut § sub voc. Zeit p. 527.* Græci quidem dicunt ἀπὸ καλῆς ξύλης πᾶν ἀπ' ἀγξασθε h. e. de pulchro ligno omnem

omnem strangulari convenit; sed miserrimum
 miserrimæ mortis hoc solatium est, cum primis si
 peccatum respiciatur, cujus intuitu omnis suspen-
 sus DEO detestabilis est. Ein Gehencfter ist ver-
 flucht bey Gott. *Deut. 21. v. 23.*

XXIIX.

I. **D**aus Es hat nichts,
 Sechs, Zinck giebt nichts,
 Quatuor Dren, helffen fren.

Est proverbium a ludo tesserario desum-
 tum, ubi Es idem est ac Eins, & Daus ve-
 ro idem ac deux oder Zwen, uno verbo: es
 sind die wenigsten Augen, wer diese
 würfft, hat wenig Hoffnung zu gewin-
 nen, juxta illud, Daus Es in primis est si-
 gnum perditionis, Daus Es, hast du mein
 Pferd nicht gesehen, de qua vid. *Agricola*
 in der Auslegung gemeiner Teutscher
 Sprich-Wörter, P. 2. n. 420. p. 82. h. l. autem
 per jactum tesserarum infimum Daus & Es
 intelliguntur subditi inferioris & pauperio-
 ris fortis; per Sechs & Zinck Principum
 Primicerii ac Proceres; per quatuor &
 Dren illi qui mediæ conditionis ac fortunæ
 sunt, sensus ergo huc redit: Pauperes parum
 aut nihil contribuere possunt, primicerii di-
 vites immunes sunt a contributionibus, me-

diocriter possessionati ingens Reip. onus soliferunt.

2. R. consistit in malis receptis moribus ac observantia.

3. Procedit narrative non approbative, & quidem imprimis apud nos in Germania. In Gallia aliter res habet, Conf. *Mathias de contributionibus*, c. 3. n. 45. p. 70. *Döpler in seinem getreuen Rechnungs-Beamten* P. 1. c. 18. n. 90. p. 464. & *Dn. Wildvogel in Dissert. de Jure Collectarum* th. 13. p. 16. Quadrant huc quodammodo rhytmi illi germanici :

Der Kaysers will haben sein Treu und Pflicht /

Der Pastor will seyn frey und quitt /

Der Edelmann spricht : ich bin frey /

Der Jud treibt seine Wucherer /

Der Soldat spricht: ich gebe nichts /

Der Bettelmann spricht: ich habe nichts /

Da spricht der Bauer: das muß Gott walten /

Muß ich diese alle erhalten /

So geb ich mich gedultig drein /

Und will es so zu frieden seyn ;

Vid. *Burgoldensis ad instrum. Pac. P. 1. disc.* 2.

p. 419.

XXIX.

1. **D**ie Geistlichen sollen bey ihrer Bibel bleiben. Clericis commercium sit cum suis Bibliis, h. e. clerici incumbant sacris Bibliis, & ex eorum sensu ac intellectu, judicent actiones humanas. 2. R.

2. R. Quia sacra scriptura est norma clericorum, secundum quam normam, tanquam ad lydi-um lapidem, actiones humanas examinare & dijudicare possunt.

3. Declara, procedere vulgatum hoc normative, non vero exclusive, ita ut non excludantur objecta civilia a consilio conscientiae, seu publico seu privato, sed ut ex unica notitia sacrae scripturae, quae universale est omnium humanarum actionum directorium, non vero ex legibus civilibus ac Politicis, judicandum sit Theologo, *Dietherrus in Contin. Besoldi Thes. Pract. sub voc. Bibel.* Cum grano salis igitur & de ejusmodi casu, ubi clericus semet ingerit in regimen, & ad clavum Reip. sedere gestit, intelligendus est, *Burgoldensis ad Instrum. Pac.* alicubi inquires, daß ein Geistlicher im Regiment soviel nuß sey / als ein Marter im Taubenschlag. Conf. *paroem.* wo die Soldaten sieden und braten &c.

4 Declara 2.) quod obtineat paroemia tantum a tempore novi testamenti: olim vero, tempore scilicet V. T. non erat sic, ubi sacerdotes civilia etiam negotia, & res status tractabant, uti videre est exemplis *Aaronis, Eliae, Esaiae, Jeremiae* &c.

5. Declar. 3.) quod tamen clerici minime fiant ἀλλοτριο ἐπισκοπῶν, si quid a Politicis in Regimine, & aliis negotiis civilibus contra conscientiam patrari vident, & eos hac de re ex S. Scriptura decenter admoneat, praesertim si vocatio eos ad id obligat.

XXX.

I. **G**eld ist die Losung. (a) Pecunia pro symbolo est.

2. (a) Losung varias habet significationes, 1.) denotat tesseram militarem, Die Parole, le mot 2.) indicium, quod explosione sclopetorum datur, hinc die Losung geben. 3.) sortitionem, das Los sen/ wenn man um etwas loset. 4.) lucrum ac quæstum pecuniarium, v. g. die tägliche Losung/ 5.) jus retractus & protimiseos, das Einstands-Recht/ die Einlösung/ Spate im teutschen Sprach-Schatz, *sub voc. Los*, p. 1181. & 6.) denique collectationis solutionem, quia cives solutione collectæ quasi se pro illo termino liberant, inde Losungs-Herren idem sunt ac Steuer-Herren/ quæ significatio Noribergæ imprimis obtinet, *Webnerus observat. Pract. sub voc. Losen* p. 352. Quarta & sexta significatio maxime hujus loci sunt, & proverbio nostro sine dubio originem dederunt. Sensus est; Pecunia loquitur & rem conficit.

3. R. Quia pauci sunt, qui non capiuntur & vincuntur amore pecuniæ, Geiz ist der Vater zu dem Kind: Geld ist die Losung. Pecunia generaliter omnes sollicitat. R. rationis, quia non tantum auctoritatem suo possessori tribuit pecunia, sed et quælibet alia bona, quibus indigemus, illa comparari possunt. Vid. illustris Dn. *Seckendorff in addit. ad tract. de Lutheranism* p. 275. E. contrario juxta illum vulgarem Latinorum versiculum:

De-

Deficiente pecu deficit omne nia.

4. Declaratur, quod imprimis quoad illos, qui ex myrmidonum genere, & privati commodi studio dediti sunt, procedat. Conf. *Meisnerus in wiederlegten Spruch-Wörter nn. 133. p. 142.* Quamvis enim naturale sit, quod omnes pecuniam appetant. *Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. com. sub voc. pecunia ax. n.* attamen alter altero magis lue hac infectus, & ad accipiendum avidus est, in dispensatione vero tenacior.

XXXI.

I. **G**emein, (a) ist selten ein, Communio raro concordat, Græci dicunt: *ισοτιμία μάχην ποιεῖ.*

2. (a) Vox Gemein h.l. non adjective sed substantive pro communione die Gemeinschaft / Gemeinhabung sumitur, quatenus societatem, quæ alias a communione differt, vid. *Felicius de communione seu societate, c. 11. n. 23. p. 124.* comprehendit.

3. R. Quia naturalis est hominibus ad dissentiendum facilitas, *l. 17. §. 6. ff. de Recept. arbit.* Crevit enim cum ipso homine livor, indeque oriunda maximorum vitiorum semina, ut singuli non nisi suos extollerent labores, aliorum contemptis, sibi solis communium rerum usum vindicarent, alios utentes lividis oculis intuerentur. *Dierberr. in Cont. Thes. Pract. Besoldi sub voc. Gemeind p. 230.* Unde quoque communio mater irxarum dicitur

citur, & a nonnullis additur: allein mein/ oder laß gar seyn/ *ibid. add. Burgoldensis ad instr. Pac. P. 1. l. 26. p. 463.* zwey Hund an einem Knochen vertragen sich nicht.

4. Prob. per l. 77. §. 20. ff. de Legat. 2. l. 26. ff. de servit. præd. urban. & Genes. c. 13. v. 7.

5.) Effectus est, quod nemo in communione stare cogatur, l. in communione f. C. commun. div. l. 26. §. 4. ff. de Condict. ind. Barbosa in Thes. Loc. Com. sub voc. Communio ax. 4. p. m. 120. Quod ipsum in tantum ampliatur, ut nec pacto nec præscriptione quacunque induci possit perpetua rerum communio. Hertius in Select. ac Rar. ex univ. jurispr. arg. L. 1. de Paroemiis Jur. Germ. par. 25. p. 434. add. Diss. D. Fromanni de condominio territorii, p. 155. & inclyti Dn. Molenbeccii Jcti Giesfensis dissertatio sub ejus præsidio, de renunciatione divisionis in communione habita, per tot.

XXXII.

I. Eigen Gewissen ist mehr dann 1000 Zeugen. Propria conscientia pluris est, quam mille testes, sive ut vulgo dicitur: Conscientia mille testes est.

2. R. Quia propria conscientia melius nos convincere potest, quam mille testes, & hinc si bona est, h. e. bene facta vel facienda approbat, nos tranquillos, sin mala est, h. e. male facta vel facienda improbat, inquietos nos reddit. Idcirco etiam dicitur testis domesticus, sævus carnifex animi,

mi, & assiduus pectore testis, optimum tormentum prodendi malefici. Conf. *Baldwinus Cas. Conscient. L. 1. C. 5. p. m. 9.*

3. Declar. 1.) valere hoc in nostris actionibus moralibus & civilibus, non vero in alienis, ubi omnino adminiculo testium opus est, si negantem convincere volumus facinoris, ita ut neutiquam sufficiat, si iudex in condemnatorio iudicio dicat: Ich weiß gewiß/ daß er es gethan hat / mein Gemüth sagt mir es 2c.

4. Declar. 2.) modo in argumentationibus rite procedamus, veram conclusionem ex præmissis certis ac indubitatis elicientes, adeoque conscientia vera sit, non erronea. Vid. Exc. Dn. *Thomasius in inst. jur. div. L. 1. c. 1. §. 58. p. 21. Buddeus in Element. Phil. Pract. P. 1. c. 2. §. 17. p. 19.*

5. Unde ille, qui facinus aliquod perpetravit, sed testibus coargui nequit, existimare non debet, quod ea propter innocens sit, utut impune evadat, propria enim conscientia ipsum satis convincit, perturbat, insequitur, inquietat usque ad mortem

- - - quos diri conscia facti

Mens habet attonitos & surdo verbere cedit,

Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa,

Hi sunt, qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,

Cum tonat, exanimes primo quoque murmure cæli.

Qua propter etiam *Lutherus* proverbium hoc annotavit

notavit *ad. c. 28. v. 1. Prov. Salom.* Der Gottlose fleucht und niemand jaget ihn/ quia conscientia ipsum exagitat. Hinc porro omnes illi actus, qui contra conscientiam sunt, & mala fide fieri in jure dicuntur, vid. *Schilt. in Man. Phil. Mor. c. 7. §. 7. p. 260.* de jure vitiosi & injusti sunt in tantum, ut contra conscientiam agens ædificare dicatur ad gehennam, *c. per tuas 32. de Simon. v. g.* qui intelligit, se alienum possidere, is vitiose & contra conscientiam possidet, adeoque præscriptione legitima illud sibi acquirere non potest, sed simul ac malæ fidei reus, illud restituere tenetur. Quod si vero illius convinci non potuerit, rem quidem in foro soli, sed in foro poli neutiquam retinet, ubi ipsum conscientia propria accusat & convincit. Add. quæ habet *Tabor apud Barbos. in Thes. Loc. com. sub voc. Conscientia.*

6. Declar. ergo 3.) quod imprimis quoque valeat nostra parcemia in judicio divino, sive foro poli. Drum wohl dem der kein böses Gewissen hat/und seine Zuversicht ihm nicht entfallen ist. *Sirac. c. 13. n. 2. add. Ernestus Fridericus Schræterus in fascit. casuum in foro conscientie decisorum, p. 1. seqq.*

XXXIII.

I. **G**ewiß wird dir glücken, wie denen Schwaben bey lücken(a). Felix eris, sicuti fuevi ad Luccam.

2 (a) Lucca, est oppidum Misniæ Zeizium inter
&c

& Bornam ad Pleissam, ubi Philippus Nassovius a Friderico Marchione Misniæ, occisus A. C. 1308. *Buno ad Cluverium* L. 3. *introduc. in Geograph. c. 17. s. 2. p. m. 232.* Scilicet tunc temporis multis damnis Marchiones Misniæ afficiebantur ab Imperatoribus: tandem vero patientia in furorem versa, Fridericus, Misniæ Marchio, Imperatoris Alberti exercitum svevorum milite auxiliari multum firmatum, & a Comite Nassovio ductum, ad Luccam felicissime prosternebat. *Lohmeyer in tabulis Genealogicis* P. 2. n. 14. Hinc proverbium nostrum natum: es wird dir glücken / wie denen Schwaben bey Lücken. *Autor derer Monatlichen Unterredungen de an. 1689. mens. Apr. p. 402.* intelligas igitur illud in sensu cronico de eo, qui minime felix erit. *Add. P. 3. zu Herrn Samuels von Puffendorff Einleitung c. 7. S. 4. p. 298. & Lairiz im Palmwald Tab. V. c. 1. S. 22. p. 220. Georg Nicolas in Syllog. Histor. Lib. 21. p. 630.*

XXXIV.

I. **E**n ieder vor sich, Gott vor uns alle.
 Quilibet pro se, DEUS vero pro nobis omnibus, scilicet vigilet & curet. Est paroemia in se, & prout verba jacent, satis bona, quia utique DEUS, tanquam creator, conservator & gubernator noster omnium ac singulorum hominum totius orbis terrarum curam gerit, & quilibet nostrum sui ipsius utilitatem & conservationem quærere potest

potest. Quodsi vero quis illam ita intel-
 lectum velit, quasi nostrum commodum prin-
 cipaliter respicere, & pro illo vigilare possi-
 mus, id vero quod omnium ac publice inter-
 est, soli DEO committendum, aut saltem se-
 cundario & minus principaliter curandum
 habeamus, sic egregie utique fallitur. Res
 enim vertenda, & bonum publicum prima-
 rio, privatum vero secundario, curandum
 venit; quod ipsum non tantum de civitatum
 & integrarum Rerumpublicarum, sed & de
 universitatum, communitatum, pagorum,
 & collegiorum quorumvis commodo intel-
 ligi oportet, ita ut singuli ante omnia ordinis
 sui utilitatem quærere, posthæc vero & suo
 studere debeant commodo, und muß man
 es in Gemeinnützlichen Dingen nicht ma-
 chen wie die Herren von Calais, welche es
 regnen lassen, wann es regnet, sondern
 man muß dafür gebührende Sorge tra-
 gen. De locutione illa, permittere ut plu-
 at, vid. Puffendorff. de jur. Nat. & Gent. L. 1.
 c. 5. §. ult. p. 87. idem dicendum, si explicatio
 talis fieret: quilibet vigilet tantum pro se, &
 aliorum curam committat DEO, cum non
 tantum de nostro, sed & de proximi commo-
 do esse debeamus solliciti, ein ieder sehe
 nicht auf das Seine, sondern auf das, so
 des andern ist. 1. Cor. 10. v. 24. & 33. add. Phi-
 lip. 2. v. 4.

XXXV.

1. **I**n Gottes Namen, so beisset dich
 kein Schaf. In nomine DEI, sc. fac
 velage, & sic ovis te non mordet. Est di-
 ctum valde impium, quo non solum sanctis-
 simum DEI nomen profanatur, sed & Nu-
 men ipsum divinum proterve contemnitur,
 ab illis usurpari solitum, qui animum meti-
 culosis addere, & lepidi esse volunt in suis ad-
 hortationibus. Sane manifestum peccatum
 ab illis committitur contra secundum Deca-
 logi præceptum, nomen DEI sanctificare ju-
 bens. Similis fere abusus ab iis etiam ad-
 mittitur, qui vel pessimum patraturi facinus
 DEUM in auxilium vocare assolent, sic rem
 bene se gessisse existimantes, & *Chæream*,
 juvenem istum ethnicum apud *Terentium*
in Eunuch. A. 2. sc. 3. imitantes, qui Eunuchi
 vestem capiebat, & Pamphilam pulchram il-
 lam puellam, vitiaturus in hæc verba erum-
 pebat: *Dii vortant bene!* vel etiam rusticum
 istum, der im Namen Gottes seine
 Frau tod schlug, Conf. *Adenmäßige Rela-
 tion* wie es mit des gewesenen Müllers zu
 Gockendorff bey Altenburg in Meisen,
 Thomã Langens entleibung zugegangen, ut-
 pote qui itidem in nomine DEI ab uxore
 enecatus fuit laqueo. Non mirum esset,
 si tale quida simplicioribus tantum, verbum

DEI non fatis intelligentibus fieret: sed id dolendum, quod alii etiam, illud melius edocti, in rebus illicitis versantes, nomen DEI vocare soleant in auxilium, quemadmodum apud duello congregientes mihi aliquando animadvertere licuit. Sed quomodo, quæso, DEUS in tali actione, quam tam sancte prohibuit, suam auxiliatricem potest præbere gratiam? 'Ejusdem fere farinae illud est: in Gottes Namen ist nicht geflucht.

XXXVI.

I. **E**n Ehren-Griff (a) geht wol hin.
Tactus honoris, licitus est.

2. R. Quia tangere aliquid in se nihil turpitudinis continet, sed res indifferens est. Multo ergo minus prohibitum est, ex honesta causa aliquid tangere.

3. Declar. 1.) Quod si intelligatur de tactu vere honesto, aut etiam indifferenti, vera sit parœmia. Quod si vero per antiphrasin, uti communiter fit, intelligatur tactus illicitus & libidinosus, das unkeusche Befühlen/ (Conf. omnino *dissert. de Hanreitate*, §. 41. p. 24.) quando quis attentat pudicitiam alicujus puellæ, fallit regula, in tantum, ut etiam attentator alapa repelli possit, cum omnino ad infamiam pertineat, pudicitiam alicujus attentare. l. 1. §. 2. in f. ff. de injur. §. 1. inst. eod. Stryck in *dissert. de Alapa* c. 3. n. 5. adeo, ut ne quidem inter

ter conjuges, ex Moralistarum sententia, licitum sit, secretiores partes corporis tangere extra præparationem copulæ carnalis, ärgert dich deine Hand / so haue sie ab / *Matth. 18. Stryck. in Tract. de jure sensuum diss. 7. c. 5. n. 21. seqq.*

4, Declar. 2.) Quod genitalium & mamillarum tactus referri possit ad tactus honoris, si chirurgi aut medici ex necessitate quadam illud faciant, aut si maritus alludat ad uxorem mamillas ejus contrectando, vid. *Genes. c. 26. v. 8.*

5. Ampl. (1.) ut vera sit parcemia, sive tactus ille honoris manibus sive ore expediatur. De hoc vid. *paroem ein Ruß in Ehren 2c. sub voc. Ruß; de illo Stryck. ult. d. l. n. 16. seqq.*

6. Ampl. (2.) ut procedat quoad clericum & laicum, Idem Exc. *Stryck. d. l. n. 15.*

7. Effectus, quod ex tactu libidinoso præsumatur (ceteris paribus) crimen stupri & adulterii, *ibid. n. 17.*

XXXVII.

1. **W**ter Will ist kein Erbe, Arbitrium sive bene placitum non est hereditarium, h. e. non obligat heredes, sed semper revocari potest, & morte concedentis solvitur.

2. R. Quia ad beneplacitum concedens se valide non obligat accipienti, nullique legi se subjicit, *l. fideicommissa 11. §. 7. ff. de Legat. 3.* Quod si igitur vivus illud non revocaverit, morte conceden-

tis demum exspirat, cum quilibet moriendo velle desinere præsumatur, scilicet moriendo naturaliter, non vero civiliter, *Tabor ad Barbosam in Thes. Loc. Com. sub voc. beneplacitum ax 3. in f.*

3. Corroboratur hoc diverbium *per l. locatio 4. ff. loc. cond. & cap. gratiose de Rescript. in 6.*

4. Declara justam adesse debere revocationis causam, quando vivus revocare vult beneplacitum, quia minimum tam diu censetur concedere voluisse privilegium, donec justa causa aliud dicat. *Tabor l. c. ax. 2.*

5. Lim. (1.) nisi ad beneplacitum sanctitatis Papalis aut Cæsareæ Majestatis quid concessum sit: hoc enim casu privilegium morte Papæ vel Imperatoris non extinguitur, utut tantum ad beneplacitum fuerit concessum. Ratio, quia eo casu dignitas Papalis & imperialis, quæ semper durat, non autem persona consideratur, *Tabor d. l. ax. 3.* Et de hoc casu intelligendus mihi videtur *Webnerus in obs. Pract. sub voc. Wohlgefallen p. m. 511.* & qui eum secutus est *Gailius L. 2. ob. 60. n. 15.* ubi ita habet: sed usu observatur, morte concedentis talia privilegia non revocari, E. G. Quanda Imperator auf Wohlgefallen der Kaysersl. Majestät civitati cuidam concedit privilegium nundinarum, morte concedentis non extinguitur. Conf. *Abasverus Fritschius in Sylloge Var. Tract. P. 1. de Nundinis c. 12. §. 8.* Aliud ergo, quando concessio facta ad beneplacitum Papæ vel imperatoris, *Tabor l. c.*

6. Lim. (2.) Quoad contractus & conventiones,

nes, quæ obligationem in se habent, *Medices in tract. mors omnia solvit*, P. 2. concl. 16. p. 87.

XXXVIII.

I. Haar um Haar (a)

Wer vom andern betrogen ist,
Wirds wohl werden gewahr.

Pilus pro pilo (sc. detur) qui deceptus est ab altero, ille damnum persentiscet.

2. (a) Haar h. l. Synecdochice ponitur pro tali bestia, quæ pilos habet, v. g. equo, bove, asino &c. Locum autem sibi tunc vindicare solet hæc paræmia, quando duo speciem specie, sive philosophice loquendo, individuum permutant, & quidem ita, ut neuter eorum evictionem præstet, aut aliquid in supplementum det, nec consequenter actioni redhibitoria invicem locus sit, sondern man beutet gleich auf / und erläßet einander alles Anspruchs.

3 R. Quia hic res cum ipso vitio permutatur.

4. Declar. modo bona fide illud fiat, & dolus absit: nam si aliquis vitium rei sciat, & vel negando vel extenuando illud imperitum ad emendum inducat, datur contra illum redhibitoria actio, etiamsi venditio aut permutatio facta, cum omni vitio, Haar um Haar / wie ein und der andere geht und steht / sonder Nachspruch und Wandel. *Petrus Mullerus in Not. ad Struv. Synt. Ex. 27. L. 21. t. 1. de Aedilitio Edicto*, p. 76. Nec obstat, quod verbis illis: wer vom andern betrogen

ist/ dolus videatur esse approbatus ab ipsis paciscen-
tibus sive contrahentibus: Nam R. quod intelli-
genda ista sint de dolo improprietali, qui ex ipsa
re, citra fraudandi animum, oritur & læsionem
parit, de qua vid. *l. 2. C. de Rescind. vendit.* E. G.
quando ego equum vitiosum accipio pro sano,
venditione facta cum vitio, dolus quidem latet
in re ipsa, sed eapropter nulla mihi competit ad-
versus alterum actio, quia dolus hic formula illa
remissus fuit, modo alter vitium istud ignoravit,
aut si scivit quidem, debito plus non extenuavit.

XXXIX.

1. **D**em der Hagen, dem ist auch der
Graben. Cujus est sepimentum,
ejus quoque fossa est, quæ illi adjacet. Alias
dicitur; cujus sunt vepreta, seu fruticeta in
littore fossæ posita, ejus etiam fossa ipsa est.

2. R. Quia fossam fodiens littus plerumque
fruticetis, & sepimento munit, ne terra evacuata
iterum irruat. *Hert. in select. & rar. ex univ. Ju-
rispr. argumentis de Paroem Jur. Germ. L. 1. par.
23. p. 432.* Ratio rationis, quia secundum natu-
ram est, commodum cujusque rei eum sequi, quem
sequitur incommodum, *l. 10. ff. de R. J.*

3. Declar. 1.) Quod de jure Romano non nisi quo-
ad fossas agrorum siccandorum (non secando-
rum) per *l. 1. §. sed & fossas l. 2. §. 1. ff. de Aqua &
aqu. plu. arc. causa factas* valeat, adeoque fallat
quoad fossas finales, *Hert. d. l.*

4. Declar. 2.) De jure civili Rom. ita ut, si ex utroque latere vicini fossam muniant sepimento, ista quoque utriusque partis sit communis pro regione utriusque fundi, arg. §. 22. *Inst. de Rer. Div.*

5. Praxin quod concernit, parcemiam nostram observari testis est *Hertius d. l.*

XL.

I. **D**ie lincke Hand soll nicht wissen, was die Rechte thut. Nesciat sinistra, quid faciat dextera. Est locutio proverbialis & hyperbolica, quatenus manibus tribuitur intellectus, quasi dicas, adeo fuge virtutis tuæ ostentationem aut testes, ut, si oculos haberet sinistra manus, videre non posset, benefac quam potes occultissime, animo simplici da, nec cura, ut aliis innotescat, cave ne per ambitionem ostentes ei, qui ad sinistram affidet, id quod dextera tua porrigis, *Polus in Synopsi Criticorum Math. 6. p. 3. p. 194.*

2. Fundatur in dict. c. 6. *Math. v. 3.*

3. R. Quia liberalitas non ostentationis & vanæ gloriæ, sed solius honestatis & indigentia aliorum sublevandæ causa exercetur. Non tantum ingratum sed & invisum est beneficium superbe datum, *Senec. 1. de beneficiis.* Maxima est merces ejus, qui dat in occulto, ita, ut qui accipit, nesciat, a quo accipiat, & debet homo facere præcepta propter ipsa in nomine DEI ad honorem DEI,

non ut laudetur ab hominibus, Hebræi inquiunt.
teste Polo d. l.

4. Declar. Imprimis quoad eleemosynas, valere nostrum dictærum, unde quoque Matthæus Evangelista addit: Wann du Almosen gibst.

5. Ampl. In tantum, ut ne conjunctissimis quidem ostentetur beneficium, ita, ut si fieri possit, ipse nescias, quod facis. *Polus d. l.*

6. Fallit, si non ostentationis, sed bonæ sequelæ causa, aliis notum sit beneficium, ut exemplum inde capiant, & eo largius succurrant. Vid. 2. Cor. 8, v. 24. c. 9, 2.

XLI.

I. **S**even und Seventig Hânse,
Seven und Seventig Gânse,
Bieten mie nich die Gânse
Frag ick mich cen schiet nan die
Hânse.

Septem & septuaginta hanfæ (a)

Septem & septuaginta ganfa (b)

Si me non mordent ganfæ,

Æstimabuntur ut merda a me hanfæ.

2. (a) Hanfa est vox fere obsoleta, quæ veteribus & hodiernum Belgis fœdus conventum significat, *Scharfchmid ad Schuz de statu Rei Rom. Ex. 8. tb. 25. p. 705. Schottelius von teutschen Rechten c. 26 p. 498. Spath im teutschen Sprach-Schatz sub voc. Hânse p. 766.* Hinc Hânseln idem est ac dato symbolo aliquem in sodalitium recipere

recipere *Spathe d. l.* & *Hans* proprie significat focium in commercio aliquo, *Schottelius d. l. p. 499.* Sicut autem pleræque civitates maritimæ toreæ foedus aliquod iniverant, ad defendendam commercii maritimi libertatem in regnis exteris, *Conringius Exerc. acad. 3. de Urbibus Germ. tb. 98. p. 126.* ita quoque ab hoc foedere sive hanfa, dictæ fuero hanseaticæ, *Hanse-Städte.* Aliam rationem, quare illæ civitates maritimæ appellentur hanseaticæ vid. apud *Spath d. l. Besold. in Thes. Pract. sub voc. Hans p. 367. Speidelium in speculo sub ead. voc. p. 572.* Cur autem tantum hic numerentur 77. cum alii earum 80. alii plures recenseant, vid. *Scharf Schmid. d. l. p. 702. & Conring. d. l. p. 129.* ratio sine dubio est, quia illo tempore, ubi nata hæc parœmia, tot earum, actu extiterunt in foedere.

3. (b) Propter rhythmum vox teutonica *Hans* mutata in latinam, & pro anseres posita.

4. Scilicet dictum hoc natales suos Daniae Regi Woldemaro debet, qui feciali a civitatibus hanseaticis ablegato, & ipsi bellum intimanti, in contumeliam harum civitatum probrose & false respondisse legitur, *Seven und Seventig Hånse* &c. quasi voluisset dicere: parum metuo anseres, sed minus adhuc civitates hanseaticas. *Schottelius d. l. p. 493.* Sed enim male cessisse Regi & toli Daniae hunc contemptum, cum vi hanseatica ad durissimas condiciones fuerit adactus Woldemarus, tradit *idem Schottelius d. l.*

5. Declara, quod hodie magis procedat quam olim,

olim, postquam nimirum societas illa hanseatica fere tota expiravit, & ad paucas urbes est contracta, *Conringius d. l. P. 131. Speidelius d. l. p. 572.*

XLII.

I. **M**an hencft keinen zweymal. Nemo bis suspenditur. s. nemo bis laqueo adficitur.

2. R. Quia nemini bis adimi potest vita. Quando ergo suspensus suspendio non moritur, sed rupto laqueo vivus decidit in terram, adhuc semel alligandus est laqueo, quæ alligatio reiterata non tam nomen secundæ, quam continuatæ primæ suspensionis nomen meretur; Denn so lang der Dieb nicht tod ist/hat er sein Recht nicht ausgestanden/ & quamdiu non satisfactum legi, tamdiu illi adhuc satisfaciendum erit. *Str. in diss. de furibus a pœna laquei immunibus, von ungehencften Dieben. c. ult. §. 1. (dissentiunt Carpz. Gomez. Wesenbecc. Decius ex rationibus a prælaudato Dno Struv. allegatis)* Nec enim furti pœna in hoc consistit, Daß der Dieb nur soll einmal aufgefknüpffet/ sondern durch den Strang vom Leben zum Tod gebracht werden/peinliche Hals-Gerichts-Ordnung, art. 162. Conf. Boityn in discursu juridico de Mero imperio, p. m. 42.

3. Declar. ita, ut si fur inanimatus cadat in terram, & deinde rursus erigatur in patibulum, proprie non possit dici, quod ille adhuc semel suspendatur, quia suspendium exercetur in furem, & hominem

minem vivum, hic autem saltem firmitus alligatur furis cadaver ad id semel condemnatum, ut in patibulo pereat.

4. Ampliatur quoque ad milites ad suspendium condemnatos, qui etiam si laqueo rupto vivi in terram procidant, nihilominus tamen ob nondum perpeſſam poenam rursus laqueo alligandi veniunt. Antequam autem hoc fiat, putarem iudicem conscientioſe facere, ſi executionem tamdiu differat, donec melius in facti & perſonæ circumſtantiam inquiſiverit, *Struv. d. l.*

5. Exemplum ſolenne & maxime memorabile alicujus puellæ, quæ in Anglia laqueo ſuſpenſa, ſed non enecata, gratiam impetravit, vid. in ſcripto illo: *Etwas neues vom Tod.* Quod idiomate anglico prodiit, & in vernaculam translatum deinde Norimbergæ reſuſcitatum fuit, Anno 1655. item alicujus foeminæ aqua ſuffocata, & deinde reviviſcentis apud *Dn. Tenzelium* in *denen Monatlichen Unterredungen de A. 1697. p. m. 511.*

XLIII.

I. **W**as der Hencfer mit dem Schwerd erreichen kan, das iſt ſein, h. e. quod carnifex poteſt attingere gladio, hoc ipſi cedit.

2. R. non liquet, cum ſit conſuetudo valde irrationabilis.

3. Contrariatur *art. 135. C. C. C. V.* omnis illa conſuetudo improbatur, quæ propriidæ bona fiſco

fco addicit. Generosus Dn. a Støtteroggen, Amicus olim in academia Wittebergensi & Hallensi iucundissimus, in diss. elegantissima de Hemorrhagia vulneratorum c. 1. n. 21. & consequenter adhuc magis illa, quæ carnifici aliquid vindicandum relinquit. Conf. D. Fridericus Ludovici in diss. de jure carnificum in bona propriidarum, & quæ circa eos requiruntur, §. 18. seqq.

4. Declar. quod hoc πολυτελευτητον germanicum intelligendum sit de casu propricidii ita, ut carnifex stans juxta cadaver omne illud rerum mobilium sibi vindicet, quod gladio suo tangere potest, *Illustr. Stryck de jure sensuum disp. 7. c. 3. n. 39.*

5. Decl. 2.) ita, ut procedat tantum in illis locis, ubi consuetudo hæc recepta est, *Stryck. d. l. Beckmann. in Exerc. ff. 1. tit. de f. & f. n. 88. Philippi in usu Pract. L. 4. t. 18. Ecl. 86. n. 9. & quidem non de jure, sed facto.*

6. Ampliatur, ut omne illud ibi cedat carnifici, quod gladio suo fursum deorsum, prorsum retrorsum in circumferentia tangere potest. *Stryck. d. l.*

7. Fallit in illis locis, ubi hæc consuetudo non viget. Add. *Diether. in Cont. Besoldi Thes. Pract. sub voc. sich selbst entleiben p. 549.*

XLIV.

Eine Henne (a) fliegt über die Mauern (b) Gallinæ, mœnia non transvolant.

2. (a) Intelligitur hic eine Leibhenne/ Rauch-
henne/ quæ in signum domini ab hominibus pro-
priis pendit. *VVeberus in observ. Pract. sub voc.*
Rauchhüner, p. 502. & *leibeigene Leute* p.
368. *Hert. in select. & Rar. ex univ. Jurisprud. ar-*
gumentis de Paræmiis Jur. Germ. L. 2. par. 11. p. 608.
Dici autem putant Rauchhüner / quia sicut gal-
linæ in altius evolant, & ibi requiescunt, ita altum
quoque jus est, quod dominus in proprium suum
habet hominem, *Besoldus in Thes. Loc. Com. sub voc.*
Rauchhüner p. m. 786. & *sub voc. leibeigen*
p. 579. & VVeberus sub voc. Sacknacht-Hüner.
Sed enim, si dicam, quod res est, mihi hæc ratio
non placet.

3. (b) Sicuti gallinæ h. l. metonymice ponun-
tur pro re signata vel correlata, sc. homine isto,
qui in signum status sui, quodammodo servilis,
pendere debet gallinam; ita mœnia synecdochice
denotant ipsam urbem, ita ut sensus sit: qui galli-
nas tenetur annuatim præstare, & sic proprius ho-
mo est, ein Leibeigener/ non potest habitare intra
mœnia sive in aliqua civitate.

4. R. Quia intra mœnia in civitatibus proprii
non tolerantur homines. *Hert. d. l. p. 607.*

5. Declara hoc ibi locum habere, ubi gallina in
signum status priorum hominum, Der Leibeigenschaft / præstari solet.

6. Fallit ergo apud nos, ubi gallina nec signum
jurisdictionis, nec status priorum hominum
est, sed tantum nexus emphyteutici & canonis,
des

des Handlohns / Conf. Par. Die Zenne trägt
das Handlohn auf den Schwanz mit sich.

XLV.

1. **Eigener Herd, ist Goldes werth.** Fo-
culus proprius, multo pretiosior auro,
five: proprius focus, amicus focus, **eigen**
was, wie gut ist das, h. e. domus amica, do-
mus optima, οἶκος φίλος, εἷς ἄρις, fo-
culus enim per synecdochen partis, h. l. fu-
mitur pro toto, scilicet domo. Debet au-
tem paroemia hæc originem suam testudini:
cum enim, prout fabula habet, Jupiter omne
animantium genus ad nuptias rogasset, ve-
nissentque reliqua, præter unam testudi-
nem, quæ peracto demum convivio advene-
rat, Jupiter admirans percunctatus est, quid-
nam illi fuisset in mora, respondit illa, οἶκος
φίλος, οἶκος ἄρις. Quapropter etiam
ille iratus iussit, ut quocunque iret, domum
suam secum ferret. *Franzius in historia ani-
malium, sub voc. testudo. p. 310. & Erasmus Ro-
terod. Adag. Chiliad. 3. Cent. 3. n. 38. p. 516.*
Hispani dicunt, Der auf eines fremden
Hand hoffet, Der Frühstücket übel, und is-
set noch übler zu Nacht, indem ich in mei-
nem Haus ein König bin, *Zeilerus in ope-
re Epistolico, P. 1. Ep. 93. p. 271.*

2. R. Quia nusquam commodius, nusquam
lautius,

lautius, homini vivere contingit, quam domi suæ. *ibid. Conf. Mathias Abele in Metamorph. tela jud. P. 2. p. 247. l. sicut. 8. ff. si servit. vind. 2.)* quia circa eam libere disponere potest, etiamsi illa dispositio vergat in præjudicium tertii, *l. 24. §. ult. & l. 26. ff. de damn. infect.* modo absit æmulatio & studium alteri nocendi.

3. Declar. modo domus propria etiam libera & immunis sit ab ære alieno, der eigene Herd muß bezahlt seyn.

4. Ampl. etiamsi proprius focus egeat, ist er gleich arm/ so ist er doch warm. Modo sufficiat ad necessariam vitæ sustentationem, es ist besser geringe Nahrung unter einem Bretern eigenen Dach/ denn köstlicher Tisch unter dem Fremden / *Sirac. c. 29. 26.*

XLVI.

1. **E**n Herr, kein Herr, Unus dominus, nullus dominus, Belgæ dicunt : een Heer, geen Heer, twee Heeren, een Heer, Un seigneur point de seigneur, deux seigneurs un seigneur. Sensus est: quando unus dominorum aliquid præcipit, vel prohibet, tunc illius præceptum aliter non consideratur, ac si a non-domino datum fuisset; quod si vero a singulis condominis illud factum, tunc demum a domino illud factum esse censetur.

2. R. Quia unus solus in re communi non ha-
E
bet

bet jurisdictionem sive imperium in solidum, adeoque solus nihil mandare potest, ratio rationis, quia alias disponderet de parte alterius, quod tamen fieri non deberet. *Hertius in Select. ac Rar. ex Ulniv. Jurispr. argum. de Parcemiis Jur. Germ. L. 2. par. 4. p. 600.*

3. Declara, 1.) valere parcemiam hanc in Dyarchiis, wo ihrer zweene an einem Ort her seyn. In triarchiis oporteret dici: ein und zweene Herren/kein Herr/ drey Herren ein Herr. R. quia illi tres domini non faciunt collegium, sed singuli imperium pro indiviso tenent, & hinc adesse & consentire debent, adeoque major pars non prævalet, sed potior conditio est prohibentis, ita, ut uno contradicente, res in suo statu manere, ac nihil fieri debeat. *Hertius d. l.* etiamsi major pars in hoc casu sanior sit.

4. Declara 2.) quousque nimirum dominium commune, sive condominium se extendit: quod enim illa jura & res concernit, quæ pro divisis possidentur, aliud dicendum. Sic v. g. apud nos in Franconia multæ dantur communiones, ita tamen, ut subditi pro divisis possideantur, v. g. jus centenæ, jus patronatus, jus Episcopale, jus decimarum, possunt esse communia & pluribus competere, cumulative, ita, ut unus condominorum solus illa exercere nequeat, subditi ceteroquin ita sunt divisi, ut quilibet condominorum in illos, quorum dominus est, habeat & exerceat superioritatem territorialem privative; hinc potest illos solus collectare,

lectare, civiliter punire, ad servitia & obsequium adigere &c. Ultimum vero supplicium de illis sumere, & causas eorum consistoriales decidere, aliam religionem inducere solus non potest, quatenus nimirum hæc communia sunt. Conf. *Lindenspuhr in Tract. de imp. & famil. orig. mut. c. 33. n. 41. p. 157. Leucbtius in Tract. Acad. de jurisdictione Vogteje c. 3. §. 11. p. 446. Speidelius in speculo sub voc. gemeine gesamte Herrschafft.*

XLVII.

I. **A**lte Diener, Hund und Pferd, sind bey Hof in einem werth. Senes ministri, canes & equi in aula idem habent pretium, sc. parvum.

2. R. 1.) Consistit in ingratitude mundi, qui senes de ponte dejicit, man dencket nicht daran/ was man guts gethan/ sondern daß man nichts mehr thun können/ 2.) quia in aula omnia splendere debent, es muß alles galant seyn/ senes cani, equi & ministri autem parum splendoris (sc. externi) habere solent. Hinc recte Themistocles ejusmodi ministros senes comparavit triremibus veteribus, quæ abjectæ & contemptæ sunt, vid. *Lipsius L. 3. Pol. c. 11. n. 21. in Not.* (3) quia talis est humanorum animorum inconstantia, ut præsentia bona & præsentis amicos facile fastidiant, & novos, appetant *Richterus in Axiomat. Historic. n. 195. p. 266. ubi alte Hunde und alte Freunde conjungit.*

3. Decl. 1.) Quod vox senes referatur quoque ad canes & equos; catuli enim & generosiores equi utique magno æstimantur in aula, quid? quod magis plerumque curæ cordique sunt, quam homines.

4. Decl. 2.) Quod sæpe vetulus canis & cascus equus magis ametur, quam senex minister, Denn jene füttert man zu tod / diese aber schafft man ab. Et κύριε! qui sonuere, canunt ἐλεήσον in aula. Conf. *Schroteri Diss. de singulari senum jure, Erfordia habita* 40. Notabilia verba sunt quæ hanc in rem habet *Reinkingck in der Bibl. Policy L. 2. ax. 92. p. 410.* So giebt es bey vielen die Erfahrung / welche bey Hof in Herren-Diensten sich abmatten / alt und kalt daran werden / hernacher / wann sie nicht mehr Dienste leisten können / müssen sie in Armseligkeit abziehen / miseriam schmelzen / und wol gar der Almosen leben ꝛc. quomodo intelligendum illud dictarium sit: ein alter Hofmann / ein altes Schiff / judicandum ex illo est; du bist aufrichtig / wie ein alter Hofmann / add. *Zeilerus in opere Epist. P. 1. 319.*

5. Ampl. 2.) Ut etiam extra aulam senes ministri & officiales non multum honorentur, sed vel ludibrio habeantur, vel cum indignatione dimittantur, wenn alte Besen stumpf werden / wirfft man sie weg. Quam damnosum autem sit, dimittere senes consiliarios, exemplum Rehabeami, filii Regis Salamonis, docet. Unde quoque

Siraci-

Siracides c. 27. v. 25. & 26. emphatice tradit:
zwey Stück sind / die mich verdriessen / und das
Dritte thut mir Zorn: Wenn man einen streitba-
ren Mann zulezt Armuth leiden läset / und die
weisen Râthe zulezt verachtet.

6. Decl. tamen, quod hoc universale non sit,
cum inveniantur adhuc, qui emeritos clementer
& benigne admodum respiciunt. Conf. *Roth.*
Prof. olim apud Jenenses in Diss. de Emeritis, c. 7. §.
8. Tenzel in denen monatlichen Unterre-
dungen de A. 1697. p. 324. ubi vulgatum illud:
Wer nahe bey Hof ist / ist nahe bey der Hôllen /
declarat, nach dem der Hof oder der Herr ist.
Sed enim raræ aves in his terris.

Cur animam, nummos, tempusque impendimus
A U L Æ?

Præmia pro tantis quæ retributa nobis.

AULLA dedit nobis monumenta rescripta
papiro,

Sunt sine voce manus, sunt sine mente so-
nus.

Beÿ Hof verwendet man / Leib / Seele / Geld und
Zeit /

Was aber wird dafür uns zur Ergöcklichkeit /
Nichts als ein hauffen Wort und güldene Pro-
messen /

Die / wann sie kaum geredt / schon wider sind
vergessen.

Wort sind bey Hofe Wort / ohn Herke Sinn
und Willen /

70 Die größten Hümpler/ machen die meisten Spähne.

Gott tröst, den / der sich läßt/ mit Wort, die
Hände füllen.

addatur *Woldenbergius in Micario juris p. 2. ubi
rhythmos illos latinos recenset :*

In aula Regis non multum est legis,
Si qui sunt boni, coguntur esse *ὄνοι*,
Si qui sunt mali, sunt in gratia regali,
Si qui sunt reliqui, ferme sunt bibuli.

XLVIII.

I. **D**ie größten Hümpler (a) machen
die meisten Spähne. Fabrorum
lignariorum miserrimi plurimas faciunt as-
fulas. h. e. interpolator faciendo ex materia
speciem aliquam, plus in materia illa perdit
& corrumpit, quam utilitatis præstat. Est
dictum ab ineptis fabris lignariis desumptum,
qui tot & tanta sæpe lignis abscindunt seg-
menta, ut modica exinde fiant ligna.

2. (a) Dicitur ab Humpen/ quod pigere significat,
ita, ut Hümpler nihil aliud sit, quam homo miser,
deses interpolator Stümpler/ Spate im Teut-
schen Sprach-Schatz *sob voc. Hump. p. 866.*
qui artis suæ non satis peritus est. Vid. *Famigera-
tissimus Dn. D. Beierus in advocato rerum opificia-
lium c. 29. p. 292.*

3. R. Quia nesciunt modum tractandi corpus
sive materiam, ex qua aliquid conficiendum. Idem
*Beierus in Tract. de instrumentis opificum, c. 6. §. 11.
p. 48.*

4. Con.

4. Concordat sacra scriptura, ita enim Rex salamon *Proverb. 26. v. 10.* ein guter Meister machet ein Ding recht/ wer aber einen Hümpler dinget / dem wirds verderbet/ & *Plautus in pænulo A. 4. S. 2.* habet: Proba materies data est, si probum adhibeas fabrum. Et eatenus illud verum est: vor der rechten Schmieden/ wird man recht beschlagen. Conf. B. *Martinus Geierus in commentario supra proverb. Salomonis c. 26. v. 10. p. 1389.* und heisset es insgemein mit solchen Hümplern: Kleb! Fleb! bis ich dich heimgeb/ h. e. halt nur so lang bis ich dich loß werde. Vid. *Herrenschmied in der Sünden-Roll p. 169.*

5. Effectus, quod ejusmodi imperiti opifices non sint testes omni exceptione majores in re, quæ professionem & artem eorum concernit. *Laud. Dn. D. Beierus c. l. advocati rerum opificalium,* artificum enim, non vero inepto cuivis magistro, in sua arte credendum.

6. Ampl. idem quoad omnes artes liberales & illiberales, nec non scientias valere, utut vas vacuum plerumque altius resonet pleno. Sic v.g. *Rabulistæ* maximas sæpe exhibent deductiones non nisi ex verbis & juribus male applicatis constantes.

XLIX.

I. **I**n Ingolstadt (a) zeigt man einem die Feigen (b). Ingolstadii medius ostenditur unguis.

2. (a) Est oppidum munitissimum ad Danubi-

um in Bavaria situm & Academia ornatum, quasi Angelostadium Engelsstadt ab angelis Svevis dictum.

3. (b) Feige h. l. denotat cunnum, le con, membrum muliebre; hinc Feigen weisen faire la figve, est sannæ genus, quod manu fit, non quidem ciconia, auriculis asini, aut canis lingua, sed pollicis porrectione inter duos priores digitos, puta indicem & medium, manu cæterum compressa. Spate im teutschen Sprach-Schatz, p. m. 456. man macht eine Faust / steckt den Daumen durch die zwey verdersten Finger und weiset solchen. Et hoc proprie est medium ostendere ungulam, differtque a phrasi illa, medium ostendere, vel porrigere digitum in eo, quod hoc fiat medium digitum elevando in alterius derisum, man sticht einem den Esel oder Münch *Tessaurus dec. 220. n. 6.* ubi Erasmus Roterodamum, Virum alias eruditissimum refutat, Conf. *Schilterus ad Webnerum sub voc. Feigen weisen p. 117.* ubi illum injuriarum actione teneri asserit, qui ficos facit. Unde autem suam habeat originem hæc ratio loquendi, de eo omnino vid. apud *Burgoldensem ad instrum. Pac. P. 1. Disc. 1. §. 101. p. 121.* nimirum Ingolstadii in excelsa turri ad D. Mariæ, reponitur aliquod tormentum, quod die Feige appellatur: cum autem Rex Sveciæ in tricennali bello propugnaculum hoc tentaret, & globus tormento isto emissus, ipsum, cui insidebat, prosterneret equum, Bavaris res hæc in proverbium abiit, & ab eo tempore

pore dici cœpit: Zu Ingolstadt weiset man einem die Feige/ *Bulgoldensis ad Instrum. Pac. P. 1. d. 1. §. 101. p. 121.* Aliam rationem invenire licet apud *Zeilerum in opere Epistolico t. 1. p. 539.* Dicitur autem hodie paroemia hæc in omnes illos, qui aliquid tentant, & sectantur, nec tamen illius potiri possunt, sed repulsam ignominiosam patiuntur.

L.

1. **B**ieten und wieder bieten (a) macht den Kauf. Pretium indicare, & offerre, inducit emtionem venditionem.

2. (a) Nota, quod primus gradus emtionis venditionis esse soleat, explorare pretium, eine Sache feilschen oder zuhören / was sie gelte/ secundus, pretium indicare, bieten/ tertius, pretium de-vel offerre, wieder bieten / ein Gebot darauf legen/ quartus, oblato pretio aliquid addere, liceri, licitari, Vid. *Calvinus in Lex. Jur. sub voc. liceri & licitari.* Quintus denique consensus reciprocus super merce & pretio est.

3. R. Quia sic pervenitur ad tractatus, tractatus autem facile abire possunt in contractum.

4. Declar. 1.) quod indicatio pretii & licitatio non tantum verbis, quod regulariter fit, sed & facto, v. g. nutu, gestibus, expediri queat, quod imprimis usu venire solet, quando cum hominibus idiomatis nostri ignaris & imperitis nobis intercedit commercium.

5. Declar. 2.) modo æqualitas & proportio

quædam sit inter indicationem pretii & licitationem; alias enim, si illa immodica est, respondetur: darauf läſſet ſich nichts bieten / ſin hæc nimis modica est, venditor respondet: da wird nichts drauß. Interim hoc verum est: Es iſt Sünde / eine Sache zu theuer bieten/ Sünde / ſie zu wolfeil haben wollen. Es ſolle billich gleich ſeyn / nicht daß einer Nuhe/der andere Trübsaal / h. e. Der eine Nutzen / und der andere Schaden habe. 2. Cor. 8. v. 13. Conf. Sirac. 26. 28. 27. 1 - 4.

6. Declar. 3.) modo ſc. venditor in pretio, quod emturus offert, acquieſcat, & ſic conſenſus utrinque vere initus ſit; alias enim, ſi cœtera non ſint paria, indicare & offerre pretium, per ſe contractum emtionis non conſtituunt, ſed nudi tractatus & præparatoria tantum ejus ſunt.

7. Ampl. ut idem quoque procedat in aliis contractibus, v. g. locatione conductione.

LI.

I. **E**n ſpiziger Kinn,
Bedeutet einen böſen Sinn.

Acutum mentum, malam indicat mentem. Simile, de acutum naſum habentibus, circumfertur dictærium: Sie iſt böß, hat eine ſpizige Naſe.

2. R. nulla alia dari poteſt, quam quod Phyſiognomiæ ſtudioſi id ita obſervarint.

3. Decl. I.) Quod dictum hoc ſæpius fallat, cum nitatur ſigno Phyſiognomico, ſigna autem chiroman-

romantica & physiognomica valde dubia sunt & incerta. Dn. *Thomasius de fundam. Jur. Nat. L. 1. c. 1. §. 108.* Conjectura tamen probabilem ex physiognomia, respectu actuum moralium, desumi posse, recte tradit Exc. Dn. *Stryckius in Dissert. de Physiognomia c. 1. n. 25.* Aliud de signis faciei impressis dicendum, quæ certa sunt, & a potentiis operationum impressa, *Laud. Dn. Thomasius d. l. §. 107. & 108.* imprimis quoad passionem hominis dominantem, *ibid. §. 110.* vitiosam sc. adeo, ut communi hominum sensu æque certo cognoscatur eorum affectus dominans in animo latens, ac ex fumo ignis. Notanter dictum: vitiosam; nam quod signa affectuum bonorum concernit, illa sæpe fallunt. *d. l. §. 113.* & opus habent ratiocinatione, quia homines etiam simulant & dissimulant suos affectus, *ibid. §. 112.*

4. Declara 2.) quod accurata educatione & disciplina corrigi possit mens & indoles mala, sub acuto mento latens. Conf. Exc. Dn. *Stryckius d. l. n. 26.* Exemplum habemus in Socrate, quem Zopyrus luxuriosum & stupidum existimavit, qui tamen virtuosus erat & eruditus. Vid. *Mascardus de Probat. concl. 832. §. 30.*

5. Pertinet huc vulgatus ille rhytmus, indolem foeminarum significans:

Lang und frisch/fein und plerrisch/
Fett und frölich/bleich und herrisch
Braun und stolz / schön und nârrisch/
Magr und traurig/ roth und mürrisch.

Add.

Add. omnino *Alexander ab Alexandro Genitalium Dierum L. 2. c. 19. p. 79. seqq. & Schilterus in Dissert. de disciplina Pythagorica, §. 21. p. 534. & §. 25. p. 538. Vid. infra Par. Roth Bart, Schelmen Art.*

LII.

I. **K**irchen-Buß ist kein Staup-Besen,
Poenitentia ecclesiastica non est fustigatio, h. e. non infamat.

2. R. Quia crimen & poena infamat, si iudicii sententia sequatur *l. infamen 7. ff. de publ. jud.* Poenitentia autem ecclesiastica solennis etiam & publica neque crimen neque poena, sed reconciliatio peccatoris, cum ecclesia offensa est, quæ in ejus satisfactionem fit, ita, ut per illam infamia potius aboleatur, quam irrogetur. Vid. *Petrus Mullerus in Dissert. Acad. de Poenitentia ecclesiastica, c. 4. n. 5. p. m. 57. & ibi allegatus Dedekennus Vol. 1. Sect. 3. edit. nov. p. 897.* qui etiam autor hujus dictarii esse videtur.

3. Declara scilicet de jure divino & eccliaistico: de jure enim canonico publice poenitentes manent infames, *c. canones 60. dist. 50.* adeo, ut etiam ab infimis officiis clericorum excludantur. add. *Lancellottus in instit. Jur. Can. L. 1. t. 25. §. 13. & l. 2. t. 5. §. 2. ibique Ziglerus in Comment.*

4. Effectus, quod regulariter nemo immunis sit a poenitentia ecclesiastica, *Mullerus d. l. c. 3. per tot: Schilterus in instit. Jur. Can. L. 2. t. 4. th. 27. p. 204.*

5. Obstat,

5. Obstat, quod poenitentia fiat in satisfactio-
nem ecclesiæ (deprecatur enim poenitens scanda-
lum) adeoque poenæ rationem habet, *Carpz. L. 3. def. Eccl. 85. n. 9. def. seq.* omnis autem poena ob
delictum dolosum imposita infamat, per alleg. l. 7.
*add. Hoppius in Comment. Inst. §. 2. de Poen. teme-
relitig.* quia sic adest certitudo delicti commissi.
Sed enim distinguendum est inter poenam civi-
lem & ecclesiasticam, non hæc sed ista infamat;
deinde aliud est habere rationem poenæ & esse
poenam: poenitentia non est vere poena, utut a
vulgo pro tali habeatur, sed habet saltem rationem
& effectum poenæ. Porro si rem acuratus inspi-
ciamus, ne poena quidem de jure civili infamat,
sed crimen ejusque reatus per l. *ictus fustium 22. ff. de his, qui not. inf.* Unde si innocens fustigetur,
per hanc fustigationem non fit infamis. Dicis:
Atqui tamen unusquisque fere contrarium credit,
& poenam ejusque modum infamare opinatur, R.
ita quidem est, sed hæc erronea opinio non potest
præjudicare veritati, *cap. nuper 4. X. de Bigam. non ordin. cap. cum 18. X. de sent. & re jud.* Quando
itaque publice poenitens infamis est, certe non ob
poenitentiam publicam, sive qua publice depre-
catus est, sed ob reatum perpetrati criminis, sive
quia delictum commisit, infamis factus est.

LIII.

I. **N**ie Ruhe sind Kälber gewesen. Omnis
vacca fuit vitulus, h. e. usus & tempus
perficit, non nativitas. Latinius dicitur:

Ante

Ante fuit vitulus, qui nunc fert cornua taurus.

Item:

Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas.

2. Ratio consistit in eo, quia omne, quod habet incrementum, oportet etiam habuisse suum ortum & tempus.

3. Declara i.) procedere hoc dictum, quantum ad unum idemque pertinet subiectum; aliud quoad subiecta diversa, ubi utique vaccam præexistere oportet ad hoc, ut inde generetur vitulus. *Celeberrimus Dn. D. Adrianus Beierus in logica juridica L. 3. c. 11. §. 2. p. 296.*

4. E. g. Qui magister alicujus artis est, illum etiam tyronem antea fuisse, necesse est, cum fiant, non nascantur artifices. *Idem modo laudatus Dn. D. Beierus in Tyrone c. 8. n. 402.*

5. Exceptio est in illo bove lapideo, qui Norinbergæ supra porta officinæ lanionum conspicuus est, de quo noti sunt versiculi:

Omnia habent ortus, suaque incrementa, sed ecce!

Quem cernis, nunquam bos fuit hic vitulus.

Eh was vollkommen wird/ muß es mit Weil
genesen/

Und gleichwol ist der Ochß allhie kein
Kalb gewesen.

Vid. *Descriptio Circuli Franconici p. 229.* Alii ita rhytmice istos exprimunt.

All Ding sein Anfang uud Gewächs hat/
Aber der Ochß in dieser Stadt/

Wie

Wie du ihn siehst/ zu keiner Frist
Ein junges Kalb gewesen ist.

Bos ego sum, non bos vituli natura negata,
Non natura tamen deest, mihi cornua sumsi.
Paulatim gemina in sylvis eductus, in urbe
Formatus, quasi nunc numen custosque fi-
delis,

Nec terris jaceo, nec fidere postus. B. Dn.
Wagenseil de S. R. J. libera civitate Noribergensi,
c. 17. p. 116. Cultis magis rhytmis idem extulit *Job.*
Clajus:

Ein ieglich Ding alhie durch Wachsthum
muß genesen/

Der Ochse/ den du siehst / ist nie ein Kalb
gewesen.

Idem Dn. Wagenseil in addend. d. l. p. 374. Sed jo-
cosa magis quam vera hæc exceptio est. Morale
inde fluit, quod etiam Parentes considerare debe-
ant, quod & ipsi filii fuerint, *Nov. 115. c. 5. in pr.*

LIV.

1. **W**kein Lehenmann (a) Da ist auch
kein Handlohn (b) Ubi non est em-
phyteuta, ibi nec laudemium est.

2. (a) Alias Ein Erbzins-Mann. Dicitur au-
tem emphyteuta Lehen-Mann/non quasi proprie
sit vasallus, sed abusive tantum, cum feudum &
emphyteusis quandam habeant inter se affinita-
tem, revera tamen differant, vid. *Struv. in Synt.*
Jur. feud. c. 2. tb. 10. n. 11. Quemadmodum etiam
abinde

abinde differt ein Guldmann oder Guldbauer/
 qui alicui de certo quodam fundo annuam fru-
 menti vel vini summam v. g. ein Malter Korn/
 Eymmer Wein/tenetur præstare, ita tamen, ut ma-
 neat dominus, & fundus saltem realiter onere hoc
 affectus sit, quamvis in nonnullis locis nostræ Fran-
 coniaë etiam die Erbzins- Leute appellentur
 Guld-Männer. Conf. Consult. Dn. D. Reibelt in
Corpore Jur. Miscell. Rub. 2. c. 3. p. 74.

(b) Dicitur quoque Weeglösen/ Lehenwahr/
 Lehen Geld/ Handlösen/ laudemium, relevium,
 interdum absolute, interdum cum addito, em-
 phyteuticum, quod domino directo persolvitur,
 & in eo differt a censu, sive canone, quod hic sin-
 gulis annis, laudemium vero in casibus alienatio-
 nis, intuitu fundi emphyteutici, debetur, opponi-
 turque laudemio consuetudinario, quod ex bonis
 feudalibus & censualibus debetur. Vid. *Franzkius*
de laudemiiis c. 3. n. 2. 3. p. m. 26. Ratio denomi-
 nationis est, quia dominus laudat & approbat con-
 tractum venditorem inter & emptorem boni em-
 phyteutici initum, vel etiam, quia laudat novum
 emphyteutam. *Demrath in responsis Juris, quæ in*
sine Differentiarum Jur. Civ. & Franconici anne-
xa sunt. qu. 4. p. 35. Sensus ergo est: ubi non mu-
 tatur emphyteuta, sive ubi non datur novus em-
 phyteuta, ibi nec datur laudemium.

4. R. Quia ob investituram & approbationem
 novi emphyteutæ datur laudemium; cessante au-
 tem

tem novo emphyteuta, cessat quoque laudemium tanquam effectus, *Demrath d. l. p. 36.*

5. Fundamentum habet hæc parcemia in *l. fin. C. de jur. Emphyt.* vid. *VVeberus in observ. Pract. sub voc. Hand=Lohn.*

6. Declara 1.) ergo dari ibi laudemium, ubi novus possessor emphyteusis datur, quem laudare & approbare debet dominus, modo defuncti emphyteutæ non sit heres, quoniam dominus approbando defunctum jam tum satis etiam approbavit ejus heredes. Vid. tamen *VVeberus d. l. p. 203.*

7. Declara 2.) quod regulariter etiam valeat affirmative: Wo ein Lehen-Mann / da ist auch Handlohn / cum multa dentur hic bona emphyteutica (Lehen-Güter) abusive loquendo quæ tamen non sunt laudemio obnoxia.

LV.

1. **L**ängst Leib, längst Gut. Diutius corpore, diutius bonis sc. fruitur. Superstes conjux bonorum administratione & usu fructu gaudet.

2. R. Ut superstes conjux bene recordari possit defuncti, 2.) quia illa societas & communio bonorum non nisi morte utriusque conjugis quoad effectum tolli creditur.

3. Declara tamen ita, ut procedat secundum illa jura, quæ communionem bonorum inter conjuges admittunt, quorsum pertinet die Gränckische Land Gerichts-Ordnung, *vid. ejus P. 3.*

Tit. 90. §. 1. ut & consuetudo & mores inferioris imprimis Saxoniae, Statuta Mindensia. Conf. Hert. in Select. & Rar. ex jurispr. univ. argument. L. 1. de Paræmiis par. 68. p. 520. Contrariatur jus civile Romanum, vid. autb. præterea C. unde Vir & Ux. Schluter von dem Erb-Recht derer Eheleute, P. 4. n. 27. p. 102. Jus Saxonicum scriptum vero tacet, ibid. n. 19.

4. Ampl. 1.) ut tam amplam & liberam habeat superstes conjux potestatem circa administrationem bonorum defuncti conjugis, ut nihil ei desit præter alienandæ proprietatis facultatem, ita, ut liberi a defuncto relictæ sint domini, conjux vero superstes usufructuarius, *ibid.* Quid vero si nulli liberi, bene tamen cognati, adsint? Tunc puto superstitem conjugem heredem esse defuncti. Vid. *Stat. Mindensia L. 2. t. 2. art. 4. p. m. 227.* nisi scilicet expresse aliud statutum, vel moribus receptum vid. *Land-Gerichts-Ordnung des Herzogthums Francken P. 3. Tit. 90. §. 1.*

5. Ampl. 2.) etiamsi uxor relicta vel superstes conjux ad alia transeat vota, nec præstet, quæ Romana jura a tutricibus requirunt *Hertius d. l.*

6. Limit. nisi pactis dotalibus, ubi consuetudo hæc obtinet, aliud, & quidem contrarium conventum sit, *ibid.* Ratio quia pacta dotalia ante omnia sunt inspicienda. *Stryck. de successione ab intest. Diff. 4. c. 3. §. 20. p. 344.* Loquitur ergo Paroemia nostra saltem de illo casu, ubi pactis nihil cautum. Quid vero, num conjux moriens etiam testa-

testamento aliud in præjudicium conjugis superstitis disponere potest? Non puto, quia instar legitimæ esse videtur hereditas defuncti, *arg. eorum, quæ habet Dn. Stryck. d. l. §. 2. p. 332. Nolden de successione ab intestato, p. 146. & 145. Add. Dn. Bodinus in Diss. sub ejus tutamine Halæ de donatione propter nuptias habita. p. 18.*

LVI.

I. **D**ie Lustt macht Leibeigen. Aer priorum hominum statum inducit, h. e. Quando liberi homines cœlum mutant, & ibi incolæ fiunt, ubi status priorum hominum obtinet, tunc & ipsi in eum conjiciuntur, non aliter ac si aer ipse eos inficeret.

2. R. Quia in quibusdam locis non nisi proprii tolerantur homines. Ratio rationis, quia ita ab initio conventum cum censito vel agricola, ut accepto manso se suosque futuros successores ita obligaverit, & onus hoc prædio imposuerit. Vid. *Speidelius in Speculo sub voc. Grohn-Dienst P. m. 377 & ibi allegatus Colerus de Processu Executivo, P. 1. c. 9. n. 66. seqq.*

3. Declar. ita, ut procedat in illis locis, ubi hoc ita receptum, prout de Algovia *Speidelius d. l. & de quibusdam Weteraviæ partibus testatur Hertius in Select & Rar. ex Jurispr. Argumentis de Paræmiis Jur. Germ. L. 2. par. 12. p. 608.*

LVII.

1. **W**ann Leipzig (a) mein wäre, wolte
ich es in Freyberg (b) verzehren.
Si mea esset Lipsia, eam consumerem Fry-
bergæ. Est Misnensium proverbium, teste
Bunone ad Geograph. Cluverii L. 3. c. 17. §. 1 p.
232.

2. (a) Lipsia denominationem suam habet a
voce sorbica *Lipzicf*/ vid. Tenzel in *denen mo-*
natlichen Unterredungen, de anno. 1689. mens.
April. p. 378. welches einen Linden-Wald bedeu-
tet/ *ibid. p. 385.* Errat igitur ille, qui putavit Leip-
zig idem esse ac corpus capræ, der Leib einer Ziege/
& hinc dixit:

Ad corpus capræ venduntur bona stapellis.

zu Leipzig werden gute Stiefel verkauffet (Similis
misera Philologia est, quando dicitur: *Ad fuscum*
tace (Braunschweig) faciuntur bona caveto; &
est una ex tribus pulcherrimis totius Germaniæ ur-
bibus, literarum & mercatorum nobilissimum
emporium, in Misnia ad Pleissam situm. Conf. *par.*
München soll mich nähren, In Ingolstadt
will ich mich wehren.

3. (b) Freyberg est itidem urbs Misnica a bo-
nitate soli & metallifodinis valde celebris. *Buno*
d. l.

4. Ratio consistit in bonitate soli & salubrita-
te aeris, qua gaudet illius civitatis regio. Unde
quoque electoralis familia saxonica, cum an. 1678.
&

& 79. pestis incederet per Misniam, & Provinci-
am hanc, imprimis vero Lipsiam, & Dresdam mi-
serum in modum vexaret, se Frybergam recepit.
Quod enim alias vitæ delicias concernit, Fryber-
gam sine dubio vincit Lipsia. Vid. *Cluver. d. l. L.*
3. c. 17. §. 1. p. m. 231. Dicitur quoque, Wann
Hamburg mein wäre/ wolte ich es in Paris ver-
thun. It. Wann ich Nürnberg hätte / wolte ich
es in Leipzig (Bamberg) verthun; It. Wann
Naumburg mein wäre / wolte ich es in Jena ver-
zehren. Wann Francfurt mein wäre / wolte
ich es in Maynz verzehren.

5. Declara, improbandum esse parcemiam,
quando per eam nostram prodimus prodigalita-
tem, prout eam capit Dn. *Meisnerus* in wieder
legten Sprüch-Wörtern n. 106. p. 122. Aliud
vero est, quando unius loci præ alio indicare vo-
lumus prærogativam.

LIIX.]

1. Lübisch (a) Recht, Glüpfisch (b) Recht,
jus Lubecense, jus captiosum.

2. (a) Jus Lubeccense nomen suum ab urbe Lu-
becca habet, ubi illud condictum est, de quo vid.
Mevius ad jus Lubeccense statim ab initio de Histo-
ria Juris Lubeccensis Qv. 1. per tot.

3. (b) Glüpfisch vel rectius Klüpfisch adjectivum est
a voce Kluppe descendens, quæ decipulum & ma-
chinam irretiendis avibus aptam significat, Spate
im teutschen Sprach Schatz sub voc. Klüp-

pe p. 984. ita, ut sensus paroemiae huc redeat: Jus Lubeccense est jus fallax, quo decipiuntur homines. Alii dicunt: es seye ein Kollwagen / den man schieben kônte / wie man wolte. *Mevius d. l. n. 49.* Quo ipso simul suppeditatur ratio proverbii.

4. Sed enim invidiam isti dedisse causam, jus vero Lubeccense in se æquum esse ac bonum, cognitio ejus docet. *Mevius d. l.* Multa eveniunt, quæ juri imputantur, quæ tamen litigantium malitiæ adscribenda, quæ sæpius vel optimas leges huc atque illuc detorquet & depravat,

LIX.

I. Hüte dich vor der That, Der Lügen wird wohl rath.

Abstine a factis, mendacis parata sunt remedia, h. e. innocenti nocere nequit mendacium.

Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

2. R. quia veritas manet, mendacium vero perit, sive ut Judæi dicunt, mendacium non habet pedes Lügen mag nicht bestehen. Mendacium cito venit, & cito abit, quod cito fit, cito perit. Vid. *Johannes Agricola in gemeinen Sprüchwörtern, P. i. n. 52. p. 32.*

3. Prob. per illud *Matthæi 5.* Selig seyd ihr/ so die Leute allerley Übels von euch reden/ wenn sie daran lügen.

4. Declar. ita, ut, quamvis non semper procedat

dat in foro soli (dum sæpe quis mendaciis, & falsis testimoniis occubuit) attamen in foro poli innocenti non damnosum sit mendacium. Vid. Zeilerus in opere Epistolico. P. 1. p. 380. Seyd frölich und getrost/ es wird euch im Himmel wohl belohnet werden/ *Matb. 5.* in coelis enim nullum magnum malum præter culpam, & contra magnum solatium vacare culpa.

LX.

1. **H**ätte Lyra (a) nicht gelyret, so hätte Luther nicht getancket (b) Nisi Lyra cantasset, Lutherus non saltasset; Alii loco vocabuli: *cantasset*, substituunt barbarum verbum *lyrasset*, accomodantes se ad genium idiomatis germanici. Rursus alii paroemiam verbis aliquantum immutatis, ita proferunt: Si Lyranus non lyrasset, nullus Doctorum in Biblia insultasset.

Hätte Lyra nicht über die Bibel geschrieben,

Wär mancher Doctor ein Esel geblieben.

2. (a) *Nicolaus de Lyra*, ordinis minorum Doctor, Theologus Parisiensis, A. 1340. clarus, e *Lyra* Brabantia, vel ut alii putant, Normannia oppido in Diœcesi Ebroicensi ad Riselam (la Rille) amnem sito, oriundus, & e Judæo Christianus factus, varios scripsit libros nimirum de *corpore Christi*, in libros 4. *sententiarum* contra Judæos, de

Visione DEI, & commentarium in universa Biblia,
qui præ coeteris æstimatur. *Valerius Andr. Des-*
selius in Bibliotheca Belgica, Lit. N. p. m. 624. seq

3, (b) Lyra canere, seu lyram pulsare & saltare
improprie & allegorice hic capiuntur, ita, ut Lyra
canere nihil aliud sit, quam præire, viam alicui
sternere, glaciem scindere, saltare vero idem sit ac
sequi, & inchoatum opus ulterius provehere. Si-
cut enim ille, qui saltat, choreas agit ad fidium
vel lyræ modos, & mensuram; ita etiam qui ali-
quem sequitur, illius vestigiis inhæret, & ad du-
ctum ejus agit, ita, ut sensus sit: Si lyra non scripsis-
set suos commentarios, Lutherus non potuisset
adeo bene exponere sacram scripturam. R. quia
Luthero commentarii isti, quibus usus ille fuit,
multum profuerunt, ita, ut inde ortum quoque sit
proverbium: Si lyra non cantasset, Lutherus non
saltasset. *Anonymus in præf. ad Matthæi Poli Syno-*
psin Criticorum Sect. 1. Francof. Edit. in quarto. Si-
cut autem Lyra doctrina præivit Lutherum, ita
doctrinam hujus laudabiliter secutus & ulterius
stabilivit consummatissimus Theologus Martinus
Chemnitius, adeo, ut etiam in proverbium cesserit:
Si posterior Martinus (h. e. Chemnitius) non venis-
set, prior (h. e. Lutherus) non stetisset. Lubet hic
cum pace tua parallelum istud allegare:

Si Flacius non flasset,

Glassius glassicum non cantasset.

Cujus sensus hic est: Si *Flacius* non edidisset cla-
vem suam S. scripturæ, *Glassius* aureum suum
opus,

opus, sacram non scripsisset Philologiam. Fuit enim *Matthias Flacius*, a patria Illyrico Illyricus appellatus, incomparabilis Philologus, & quondam Theologus Jenensis Orthodoxus, postea vero Manichæorum erroris reus, in hæreticorum album relatus. *Stockmannus in elucidario Hæresium sub voc. Flaciani p. 236.* Add. *Zeumerus in vitis Professorum Theol. Jenensium. p. m. 33. seq.* Salomon Glassius vero erat quondam itidem Theologus & Superintendens Gothanus, cui in confectione suæ Philologiæ admodum profuit Flacii clavis S. Scripturæ, *Anonymus in cit. præf. ad Matth. Polum in f. De Glassio ejusque vita vid. Zeumer. p. 153.* & sic habes

Benevole Lector!

Unam incomparabilium Musicorum bigam.
Nicolaum scil: a Lyra & Matthiam Flacium Illyricum,
Lyristam & buccinatorem.

Utrumque Theologum & Philologum.
Doctorem & Antesignanum.

Ille ex Judæo factus Christianus,
Hic heterodoxus ex orthodoxo.
Uterque Ecclesiam ædificavit egregie.

Hic tamen
unicum sonum eliciendo durum,
ejus perturbavit harmoniam
& famam sibi conciliavit fœdam.

Ille vero
Eadem constanter oberrando religionis chorda,
Ecclesiam conservavit pacatam
& famam sibi comparavit svavem
Uterque in æternum.

LXI.

1. **A**uf eine Maulschelle, gehöret ein Dolch. Alapa ictu pugionis luitur, vel: alapa per cædem vindicari potest.

2. R. Quia alapam pati valde injuriosum est; adeo, ut gravior injuria per illam inferatur, quam per vulnus: Es thut eine Wunde / einem ehrl. Mann nicht so wehe / als eine Ohrfeige. *Dietber. in addit. ad Besoldi Thes. Pract. sub voc. Maul- tasch in f.* Honor autem & vita pari passu ambulant, prout Moralistæ statuunt, quos tamen recte refutat *Grotius de jure Belli & Pacis L. 2. c. 1. tb. 10. n. 2.*

3. Contrariantur leges saniores, quæ nullam proportionem inter alapam & vitam hominis esse, & arma armis opponi licere docent. *Stryck. de jure sensuum Diss. 7. c. 5. n. 5. Petrus Mullerus in Diss. Academ. de calore juvenili sect. 5. tb. 12.* Imprimis vero adversatur huic proverbio exemplum & doctrina Christi *Matb. 5. v. 39. add. acutissimus Dn. Thomafius in jurisprudentiæ divinæ institutionibus, L. 2. c. 2. n. 118. p. 172.*

4. Declara, olim processisse parcemiam, vid. *Beierus ad Schulzii Synopsis inst. de l. Aquilia p. 1098.* hodie vix illam applausum mereri apud honestiores; minimum poena extraordinaria, fustigationis v. g. lueretur ejusmodi excessus. *l. 14. §. 6. ff. de bon. libert. add. c. significasti 18. in f. X. de homicid. Stryck in dissert. de alapa c. 4. n. 15. p. 27. etiamsi*
quis

quis aliter defendere se non potuerit, aut miles sit, qui alapam passus. *Stryck. d. ult. loc. n. 20.* quæ sententia in foro conscientiaë etiam tutior est, utut dissentiat *Dambouder in Prax. Crim. c. 79. n. 1. Berlich. P. 4. concl. 13. n. 65. & Grotius, d. l.* admittat ejusmodi defensionem, si mera justitia expletrix respiciatur. Conf. *Vagedes in Oper. acad. p. 238. §. 31.*

LXII.

I. **D**er Mergel (a macht reich den Vater, und arm den Sohn. Marga ditat patrem, filium vero depauperat.

2. (a) Mergel quasi Marcfel a voce Marcf/ medulla, est terra sive creta fossitia stercorendis agris inserviens, Spate im teutschen Sprach Schatz, sub voc. Mergel p. 1294. Latine appellatur Marga a marco, cum sit quasi terra macida & putris, h. e. solubilis. *Besoldus in Thesauro sub voc. Roth p. m. 490.* Thuringi eam appellant Mär & Meer/ Spate d. l. A marga differt smiris der Schmergel/ quæ est lapis, quo vitrum finditur.

3. R. Quia marga terram quidem pinguem facit (unde etiam alii eam dictam volunt esse a Murr & Geil *Besoldus d. l.*) cum mollis sit & foecunda, & hinc quoque uberiores fruges in eo loco colliguntur, qui illa stercoreatus fuit, *ibid.* sed teste experientia latenter & pedetentim ita simul terram exugit, ut tandem nulla amplius ubertas exinde colligi queat; hinc quoque vox ausmergeln idem est

est ac emacrare, emacire, attenuare, macilentum facere, macrum facere, infirmare, debilitare, frangere, enervare.

4. Margæ comparantur vectigalia, adaucta vel multiplicata, quæ ab initio quidem usui esse videntur, reipsa tamen valde nociva sunt, cum cursum commerciorum ita impedian, ut sistantur tandem, si non plane destruantur. Vid. Exc. Dn. Bodinus, Regis Borussiae Consiliarius, & Professor apud Hallenses celeberrimus, Adfinis colendus in tractatu ab ipso edito & dicto *Sürstliche Macht-Kunst*, c. 4. §. 11. p. m. 74. ubi vocem Schmergel positam deprehendes pro Mergel.

LXIII.

I. **Es ist ein geringes Mittel, wer wolte es nicht brauchen.** Res parvi pretii est, quis ea non uteretur. Est vulgatum *πολυτροπικον* quo illi utuntur, qui superstiosum aliquod adhibent remedium.

2. R. In promptu hæc est, quia juvat, unde quoque plerumque subjicitur: es hilft ja;

3. Declaratur, quod si remedium istud ejusmodi involvit vitium, quo quis ineptis factis, gestibus, sermonibus, aut omissionibus procurare intendit bonum aliquod, sive temporale sive spirituale, quod tamen nec naturaliter, nec supernaturaliter cum illo cohæret, aut procurari potest, binis verbis: vanam observantiam, tunc remedium istud utique damnandum sit. Vid. omnino B. Dn. Danielis Jacobi Bodini dissert.

Theo-

Theolog. quam olim sub præsidio consummatissimi illius Theologi Dn. D. Job. Guilielmi Baieri Jenæ de superstitione habuit, per tot.

4. Exemplo nobis sunt indusium illud necessitatis, Noth- Hemd / quo prisci Germani induebantur, ut in bellis a quocunque telorum ictu, & armorum injuriis liberos se defenderent. *ibid. c. 7. §. 1.* Die Wasser-Prob derer Hexen/ Vid. *Beati Struvii Dissert. de induciis & proba per aquam frigidam sagarum, quæ Jenæ 1683. prodiit* Purgatio, quæ fit per candens ferrum aut aquam ferventem, de qua vid. *can. 2. q. 5. c. 20. & Ziegler. in not. ad Lancelot. Inst. Jur. Can. L. 4. t. 2. §. 1. nec non M. Eberhardi Rudolphi Roth Dissertatio Historico-Politica de more, quo rei olim apud plerosque Europæos per ferrum candens, ardentes prunas rogiisque probabantur, quæ Jenæ prodiit, 1676.* De superstitione adhibita, tanquam arcano dominationis, legi potest erudita *Dissertatio Clarissimi Bierlingii Rintelii evulgata.* An virgula Mercurialis, die Wünschel-Ruthe huc quoque pertineat, vid. potest apud *Hoppium in Comment: Inst. Tit. de Rer. divis. §. 39. p. m. 297.* Will in tract. de salis origine p. 47. De pulvinari morientibus non subtrahendo, legi potest dissertat. Academica *Casparis Livestelii Jenæ 1678. impressa.*

LXIV.

1. **M**und-Roth und Mund-Rath, sind
 bey Hof in einem werth. Archi-
 magiri

magiri & adulandes consiliarii, aulæ chari sunt & autoritate valent.

2. R. Quia conveniunt in uno tertio; sicut enim archimagiri dominorum suorum habentes gulæ rationem, ad eorum palatum coquunt esculenta, ita etiam consiliarii isti adulantes hariolari solent dominorum suorum animum, & ad horum nutum ac beneplacitum consilia sua accomodant, optimeque describi possunt, daß sie solche Râthe sind/ welche rathen oder errathen können, was ihres Herrn Willen sey / es sey gleich recht oder unrecht / es gerathe wohl oder Ubel. Reinkingk in der Biblischen Policey, L. 2. ax. 63. p. m. 352.

3. Declara 1.) scilicet ad tempus, & quamdiu impostura illa non detegitur, dann diese Gnade/ weiln sie ohne Gottes Huld und Schutz ist / ist gleich einem köstlichen Venetianischen Glas/ welches/wann es einmal auf die Erde fället / seine schöne Gestalt ganz verlieret. Reinkingk. d. l.

4. Declara 2.) ita, ut valeat imprimis nostris temporibus ac moribus, da man insgemein Brey in dem Maul hat/ wenn man um den Brey reden soll/ seine Meinung öftters nur heraus köcket/oder wohl gar die Achsel zucket/und ein stummer Hund ist / den Deckel niemals von dem Hasen herunter heben/ oder der Raß die Schellen anhängen will/ sondern lediglich nur als ein Fuchs seinen Balg bewahret/ contra illud Psalmi 58. v. 1. Seyt ihr denn stumm/ daß ihr nicht reden wollet / was Recht ist/ und richten/ was

was gleich ist/ ihr Menschen-Kinder? quæ pessima lues adeo longe lateque grassatur, ut etiam ministros verbi divini & consiliarios ecclesiasticos corripiat & corrumpat, plane immemores moniti illius divini: sage es/ und du hast deine Seele errettet *Ezech. 33. 9.*

LXV.

1. **D**ie Natur (a) geht über die Lehr.
 Natura superat doctrinam, vel præstat doctrinæ. Consonum huic illud Ciceronis pro Archia est: natura sæpius ad laudem atque virtutem sine doctrina, quam sine natura valuerit doctrina.

2. (a) Natura h. l. denotat potentiam naturalem sive qualitatem naturalem, qua res ad agendum resistendum vel recipiendum aliquid est accommodata, cujusmodi est aptitudo peculiaris ad disciplinam aliquam, ad procreationem sobolis &c. de quo videantur, logici, imprimis vero *Bechmannus in instit. Logices L. 1. c. 8. n. 30. p. 138.* Complectitur quoad literas sive studia, occultam & naturalem ad aliquam rem propensionem, solertiam sive ἀγχινοίαν dexteritatem, judicium & memoriam, de quibus vid. *Schilterus in dissert. de Disciplina Pythagorica, §. 21.*

R. Quia natura sæpe id largitur, quod vel plane non, vel non nisi pertinaci industria acquiri potest.

4. Exemplum alicujus Galli, qui singulari dispositione

positione ad linguas exoticas instructus erat, affert *Autor* derer monatlichen Unterredungen in an. 1689. mense Martio p. 281.

5. Declara tamen ita, ut magis procedat in naturalibus, quam moralibus, cum natura magis generationi quam intellectui studeat, magisque de esse rerum, quam de scientiis curet. *Tabor apud Barbosam sub voc. natura ax. 7.* Sic v. g. quomodo juvenis consvescere debeat cum puellula, natura facile edocet, sed quomodo prudens, doctus, fortis, liberalis &c. esse debeat, id absque sudore & labore parari non potest.

6. Exinde sua sponte sequitur, quod non omnes promiscue ad literarum sacra irruere patiamur, sed quos natura idoneos judicat, Die ein gutes naturel haben/ *Schilterus d. l.*

LXVI.

I. **W**en Gott und die Natur zeichnet, vor dem soll sich Roß und Mann hüten. Quem DEUS & natura notarunt, ab illo & equus & homo, h. e. omnes sibi cavento.

2. R. Quia mala corporis constitutio bonum signum mali animi est. *Daniel Otto de jure Publico c. 8. p. 160.* DEUS enim & natura nihil faciunt frustra, sed membra ita componunt, ut animæ quodammodo convenient: οἷα ἡ μορφή τοῖα ἔστιν ἡ ψυχὴ. Qualis forma, talis est anima, ridicula anima, ridiculo circumvestitur corpore.

Ex

Ex operum specie clarescunt intima cordis. Pro-
pert.

3. Declara, 1.) h. l. de vitiis congenitis & nativis sermonem esse, Gebrechen/so man mit auf die Welt gebracht. e. g. qui gibbosi, claudi, cœci &c. nati sunt. Aliud ergo quoad illos dicendum, qui post nativitatem suam deformati sunt.

4. Declara 2.) parcœmiam nostram probabiliter saltem procedere, *Illustr. Stryck. in Diss. de Phisio-
gnomia c. 1. §. 1. n. 25.* & monstrosam formam in genere quidem indicare animum ad delinquendum pronum, in specie vero aliquod delictum non probare. *Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. Com. sub
voc. Phisiognomia ax. 1.* Sæpe enim illud *Ovidii* locum habet:

*Si mihi difficilis famam natura negavit
Ingenio formæ damna rependo meæ.*

5. Declara 3.) imprimis verum esse nostrum dicitum, quando Phisiognomia insimul mala est: in jure enim non verificatur dictum illud: *fronti
nulla fides.* *Illustr. Dn. Stryck. in Disp. de Phisio-
gnomia, c. 1. §. 5. n. 21.* nec tamen ad territionem sufficit, *Crusius de indiciis delictorum P. 1. c. 22.
p. 110.*

6. Effectus, quod deformitates ejusmodi nativæ & signa congenita inducant præsumtionem communem de singulis. *Mullerus in not. ad Ca-
sus Conscientiæ Bruckneri, Cent. 10. Q. 83. p. 366.* *Crusius d. l.* quæ tamen probationem admittit in contrarium, cum natura interdum corrigi possit,

prout id docet exemplum Socratis. Quapropter etiam gibbosi & distorti sacrificiorum munere fungi verbo divino prohibentur. Vid. *Levit. c. 21.* & in electione Imperatoris vel Regis Romanorum inter alia quoque ad elegantiam figuræ corporis respiciendum esse scribunt Publicistæ. *Otto d. l. Schuz. de stat. Rei. Rom. Vol. 1. Ex. 2. tb. 9. p. 92. ibique Scharschmidius. etenim.*

Gratior est pulchro veniens e corpore virtus.

Et bona corporis figura bonæ mentis est argumentum: *Menochius de A. J. Q. cas. 226. n. 5.* quamvis & hoc fallere possit, quemadmodum id comprobatur exemplum *Eliabi, Sam. cap. 16. v. 6.*

LXVII.

Mit denen Nachbarn hebt man den Zaun auf. Ope vicinorum erigitur sepes horti, h. e. quando collapsa est sepes horti, tunc mutuo vicinorum adjuvamento illa reparatur. Quæ parcœmia apud nos in hac regione Franconiæ non ubivis procedit, ubi sepimenta horto prætenduntur non communi vicinorum auxilio, sed eorum exstructio illi incumbit, qui umbram solis orientis habet: Wer den Morgen-Schatten hat (h. e. auf dessen Grund und Boden des Morgens der Schatten von dem Zaun fällt) der muß den Zaun auch machen lassen. Ratio autem idonea, cur ille

ille, in cujus fundum umbra solis orientis cadit, teneatur reparare sepimentum, nulla dari potest, sed ab antiquo ita constitutum ac receptum est, ut saltem medium terminum & normam habeamus ad controversias, exstructione vel reparatione sepimentorum ortas, decidendas. Quod ergo jam tum suo tempore *JCtus Julianus in l. 20. ff. de LL. dixit*: non omnium scilicet, quæ a majoribus nostris constituta sunt, reddi posse rationem, id etiam in præsentilocum sibi vindicat. Quomodo *Agricola* in der Auslegung gemeiner Sprüchwörter nostrum applicaverit adagium, videre ibidem est, *n. 589. p. 152.* & conferri potest *infra par. mit Nachbarn ist gut Stadel bauen.*

LXIIIX.

1. **W**o nichts ist, da hat der Kaysers sein Recht verlohren. Ubi nihil bonorum datur, ibi Cæsar juris sui jacturam fecit. Cantabit vacuus coram latrone viator.

2. R. Quia non-entis, nulla sunt prædicata, *Rudinger in obs. Cent. 1. ob. 33. n. 12. p. 565. Georg. Mundius a Rodbach Vol. 2. cons. 5. n. 31. p. 60.* wer nichts hat/ Dem kan man nichts nehmen.

3. Confirmatur egregie per varios juris textus, imprimis autem per *l. ramis 6. ff. de dol. mal.* quæ ita habet: *nam is nullam videtur actionem habere, cui propter inopiam adversarii inanis est actio, h. e.*

quando quis obligatum sibi habet plane inopem, & qui non solvendo est, debitorem, tunc effective ac in rei veritate nullam habet actionem, cum paria sint, plane non habere actionem, aut, propter inopiam adversarii, non posse eam cum effectu instituere, ac debitum suum exigere, cum talis inops pro absente habeatur. *l. 10. ff. de V. O. Conf. Metaph. Jur. Hartungii c. 3. Reg. 7. p. 186.*

4. Declar. 1.) modo notorie constet de inopia debitoris, *Sonneman. in ll. notab. p. 217.* quæ notorietas probatur 1.) per famam vicinorum, 2.) proprio debitoris juramento, 3.) si bonis cedat, 4.) ex sententia priori, qua debitor non solvendo pronunciatus est, 5.) per confessionem, & interlocutoriam Principis, 6.) per factam inquisitionem, *Francus de fidejussoribus c. 5. an. 300. usque ad 343.*

5. Declar. 2.) ita, ut tamen actio non sit inanis, si debitor per sententiam quidem pro inope sit declaratus, postea tamen bona solutioni sufficientia acquirat; Hoc enim casu debitor ad meliores facultates reductus cum effectu denuo conveniri potest. *Sonnem. d. l. p. 218. Schuz. in Coll. Jur. publ. Vol. 2. Ex. XI. d. 6. in Not. p. m. 748.* nec enim actio prorsus erat extincta, sed tantum suspensa. *Beierus in Tr. de Magistro c. 8. n. 228. p. 80.*

6. Declar. 3.) modo culpa sua debitor inops factus non sit; alias enim dubium non est, quin statuto introduci possit, ut talis conjici possit in carcerem, vid. *Besold. sub voc. Schuldthurn, Berlich. P. 2. c. 28. per tot. Carpz. P. 2.*

P. 2. c. 22. d. l. vel etiam talis levis debitor cogi potest ad operas creditori præstandas. Quod remedium non tantum utile est reipublicæ cum sic incaute negotiantes discant negotiari cautius, sed & juri divino utique consonum est ac conveniens, vid. 2. *Reg. 4. V. 1.* obft. quidem *L. 12. C. de O. & A.* sed quin derogari huic possit ob salutem Reip. uti non est dubium, ita quoque, ut remedium illud adhiberetur, publice omnino conduceret ac privatim. E. G. si debitor principalis notorie non est solvendo, fidejussori beneficium excussionis non competit, sive fidejussor non potest cogere creditorem, ut prius agat adversus debitorem principalem inopem, quam actione ex stipulatu experiatur. *Sonnem. d. l. Sichard. ad l. fin. C. de O. & A. n. 2. p. m. 325.* Aliud exemplum vide apud *Friderum de Processibus L. 1. c. 49. §. 7. p. 181.* & rursus aliud *Gothofredus in Not. ad l. 9. §. 5. ff. Loc. cond.* affert. Quid vero, si debitor principalis ex parte sit solvendo? Equidem *Sichardus ad l. 2. C. de fidejuss. n. 6.* etiam hoc casu beneficium excussionis negari existimat, cum minus nihilo comparetur. Sed enim nos quoad facultates existentes conveniri debere prius principalem putamus, nisi adeo leviores istæ sint facultates, ut non mereantur actionis ventilandæ pretium.

7. Fallit, 1.) in bonis in fraudem creditoris alienatis. Hæc enim non tantum revocari possunt, sed & alienans debitor arbitrarie puniri potest a iudice. *Sonnem. d. l.*

8. Fallit 2.) quando agitur ex delicto, tunc enim obtinet illud: *Luat in corpore, qui non habet in are.*

9. Fallit 3.) quando quis tenetur ad factum aliquod præstandum; hoc enim casu non liberatur ob paupertatem. *Mevius discuss. levam. c. 5. n. 51.*

10. Fallit 4.) in personalibus muneribus, ubi paupertas non excusat, & ideo corpori indicta obsequia, als Herren-Dienste pauperes etiam præstare tenentur, *Gail. de Arrest. c. 9. n. 20. p. m. 352. Schuz in Coll. Jur. Publ. Vol. 2. Ex. 11. §. 6. in not. p. m. 748. Rudinger d. l.*

11. Ampliatur 1.) hoc quoad illos, qui beneficio competentiae gaudent, ita, ut actio sit inanis, utut adhuc aliquid habeant in bonis. Ratio est, quia non sunt ad saccum & peram usque excutiendi, sed tantum retinere possunt, ut exinde commode vivere queant. Conf. Dn. *Lauterbach Diss. inaug. de Beneficio competentiae, Tubingæ habita, p. m. 56. & 97.*

12. Ampliatur 2.) a nonnullis ad collectas, ut si subditi illas solvere plane non possint, Magistratus nihilominus contentus esse debeat, *Döpler in seinem Rechnungs-Beamten, c. 18. n. 109. Linbenthal in Coll. Pol. Ex. 15. n. 53. p. 714.*

13. Plura qui desiderat, ille evolvat P. ab *Eyndhofen Jcti Batavi Tr. de inani actione propter inopiam, qui prodiit Trajecti ad Rhenum, 1688. & Diss. inaug. Dn. Zinckii Rostochii sub Festingio de hoc proverbio, habitam. Add. Mullerus in Comment. ad l. 25.*

l. 25. d. R. 7. ubi cautelam suppeditat creditoribus.

LXIX.

1. **Es gibt kein Pfaff ein Dyffer wieder.**
 Victimam sive hostiam Clericus non reddit. Latinorum dictum ita habet: exusta est vitula, nil reddit Jupiter, h. e. quæ DEO semel consecrata, illa semper maneant consecrata.

2. R. Quia hoc ipso dominio privatorum eximuntur, dum rite DEO consecrantur, §. 8. *Inst. de Rer. Div.*

3. Declara, 1.) dummodo moribus Romano-Catholicorum solennis facta consecratio, in Ecclesiis vero Protestantium res aliqua ad usum sacrum perpetuo destinata sit & adhibita. *Hoppius comment. Inst. d. l.*

4. Declar. 2.) quod adeo abuti soleat hac parœmia vulgus, ut quilibet fere ad istam provocet, qui ad alium rei pertinentis compos factus, & ea propter interpellatus illam restituere detrectat, sive ea potitus sit clam, sive vi, sive precario, sive detentor homo secularis sit, sive clericus. Imprimis vero officiales detentionem rerum inique interceptarum defensuri dicere amant: **Es gibt kein Pfaff ein Dyffer wieder.** Quasi sc. contra eorum dominos non daretur condictio indebiti, aut quasi illi privilegium haberent, rem aliquam mala fide & conscientia retinendi, contra illud *Ezechielis 33.*

Wann der Gottlose bezahlt / was er geraubet / so soll er leben / und nicht sterben. Scilicet abutuntur vulgato illo Ictorum axioma: favorabilior est retentio, quam petitio: de quo vid. *Tabor ap. Barbosam in Thes. Loc. Com. sub voc. retentio ax. 1.* non cogitantes, quod illud præsupponat jus aliquod radicatum, competens contra illum, cuius res retinetur.

LXX.

I. Otter und Bieber haben keine Häge.

Lutræ & Castores (vel quod idem est canes pontici) non foveantur, h. e. ab omnibus impune capi possunt.

2. R. Quia sunt bestię valde noxię ac perniciofę, & hinc reipublicę interest ut occupantice-
dant,

3. Declara ita ut procedat secundum jus civile Romanum, & peculiarem nonnullorum locorum consuetudinem *Geyer in Spicilegio Speidelio-Besoldiano sub voc. Bieber und Otter-Fang, p. 23.* & quidem ita, ut canes incommodo cęterarum ferarum non in sylvas deducantur, *ibid.*

4. Fallit hodie plerumque per consuetudinem contrariam & constitutiones plurimorum locorum venatorias, per quas jus capiendi lutræ & castores vel banno ferino accensent, & juri forestę, quod facit *Besoldus in Thes. Pract. sub voc. Fische-rey p. m. 257.* vel juri piscandi adscribunt, prout *Webnerus in obs. Pract. sub voc. Forst & quodammodo Spei-*

Speidelius in speculo sub voc. Otter und Biebersfang/ p. m. 928. Vel etiam utrique domino sc. juris venandi & domino juris piscandi adjudicant, Geyerus d. l. ita, ut major ratio sit prævenientis, wer eher kommt/ der mahlet eher/ & quidem domino aquæ ideo, quod recursum & alimentationem exinde habeant, foresti vero domino, quoniam in ripiseorum se exhibent. Ibid. add. Omnino elegans Diff. de castore vel fibro Coburgi sub præsidio B. Fromanni, Medicinæ Doctoris a Job. Bernbardo a Bibra babita, ubi natura & essentia hujus amphibii satis fuse exponitur, ut & Solinus in Polyhistore, c. 23. p. 83. & Franzii Historia animalium 282. & sqq.

LXXI.

I. **W**ann der Teufel die Pfaffen reitet,
(a) so reitet er sie rechtschaffen.
Quando diabolus agitat clericum, illum
haud superfunctorie agitat.

(a) Est locutio valde catachrestica, quæ de illis usurpari solet, qui acheronta movent, & talia gerenda suscipiunt, quæ nonnisi a maligno provenire possunt spiritu. *Lutherus* ipse usus est dura hac phrasi, de Antwerpia illo Sectario, LOY dicto, publice dicens: Der Teufel reite ihn. Vid. *Stockmannum in Elucidario hæresium sub voc. Loista p. m. 327.* Et hodiernum vulgus adhibere illam solet, admirans hominis alicujus malitiosam audaciam, & audacem malitiam. Sensus igitur hic est: Clericus quando se dedit malitiæ & improbitati, tunc toto

animo se illi dedit, five summe malitiosus & improbus est.

3. R. Quia probe ipsi constat, quod non facile vocari possit in iudicium, multo minus condigna affici poena. Hinc sub pallio pietatis & sub specie Zeli impune quemvis sæpe laceffit, affligit, proximum, vindicat se ab injuria, scandalum præbet populo, se ipsum jugiter prostituit, & Deum. Opt. Max. cordis humani scrutatorem graviter offendit. *Theologi* inquit *Autor Dissertationis Epistolicae ad Severinum Wildschussium, proprium in quarto modo est, Zelum absque discretionem ubique ostentare, nullam excusationem aut idoneam interpretationem admittere, quod semel damnaveris, jure an injuria, intellectum vel non intellectum, pertinaciter insectari, & ubi alia tela non suppetunt, mendaciis, calumniis atrocissimarum heresium & cum prius Atbeismi tam familiari nobis convicio urgere.* Sed absit, illam sententiam Anonymi facere nostram, & statuere, hoc vitium inesse Theologis ceu proprium quarti modi, quin potius illud uni alterive subjecto tantum adhærere existimemus.

LXXII.

1. **Q**uinquennellen, (a) kommen aus der Hölle. Quinquennales, veniunt ex inferno, h. e. damnandæ sunt.

2. (a) Quinquennellen/Quinquennales est vox ratione originis latina, descendens a quinquennio, quod tempus quinque annorum denotat, eine
Zeit

Zeit von 5. Jahren / & subintelligitur: *epistola*.
Sunt autem quinquennales *epistolæ* tale benefici-
um, quo debitoribus fortuito casu damnum pas-
sis conceditur, ne ad certum tempus creditoribus
satisfacere teneantur, *Schneidevvinus ad §. jus ci-
vile n. 11. Inst. de Jur. Nat. Gent. & Civ.* & dicun-
tur quinquennales, quia plerumque ad quinquen-
nium conceduntur, man lasset sich auf 5. Jahr
eifern machen / *Mevius in Discussione levaminum
inopie debitorum c. 4. n. 1. p. 268.* Synonyma sunt:
rescriptum moratorium, literæ moratoriæ, indu-
ciales, securitatis, vulgo Anstands-Brief / eiserne
Brief / Schutz-Briefe.

3. R. Quia in præjudicium ac damnum credi-
torum conceduntur.

4. Declara, quatenus abusum continent, de
quod vid. integra *Diss. Exc. Stryck. Halæ Magde-
burg. 1694.* habita. Spectant huc rhytmi illi *Frosch-
mausleri P. 2. c. 14.*

Da bringt der Teufel aus der Höll/
Ein Schutz-Brief mit der Quinquennell,
Da wird der Fleischmann Stahl und Eisen/
Da will man ihm die Güt erweisen.

E. G. quando bancæ ruptoribus, deroctoribus
conceduntur, vel etiam adversus pauperes, opifi-
ces, intenduntur. Add. *Zieglerus de juribus Maje-
staticis, L. 1. c. 48. p. 791. Mylerus ab Erenbach
de statibus Imperii. P. 2. c. 55. p. 505. seq.*

LXXIII.

1. **U**recht ist auch recht (a) Injustum
etiam jus est. 2. Probatur

2. Probatur per *l. jus pluribus pen. ff. de J. & J.* ubi dicitur, quod Prætor jus reddere dicatur, etiam, cum inique decernit.

3. Declar. 1.) quatenus nimirum alicui jus dicitur, sed non secundum regulas & leges a jure præscriptas. Unde quoque foemina illa Saxonica Electorem obnixe rogabat, er wolte ihr doch das **rechte Recht** wiederfahren lassen. Vid. *Zinckgr. Apophth. p. 221.*

4. Quod si igitur judex decretum facit, ex quo protractio litis timetur, non potest pars de dene-gata & protracta justitia conqueri, quia judex de-cernit & jus dixit, sed opus est appellatione. *Brun-nem. ad. d. l. pen. & ibi allegatus Mevius P. 5. dec. 105.* aut etiam querela nullitatis.

5. Declaratur 2.) ita, ut imprimis procedat, si sententia aliqua in rem judicatam transiit, utpote, quæ de albo nigrum & de nigro album facit, *Bar-bos. in Thes. Loc. Com. sub voc. Res judicata ax. 8.* falsumque mutat in verum, non-ens in ens indebi-tum in debitum, *ibid.*

6. Declar. demum 3.) verum esse quoque no-strum proverbium, quatenus lege aliquid cavetur, quod in se æquum bonumque non est, sed aliquid iniquitatis habet, cum omne illud, quod prohibe-tur vel præcipitur a superiori, lex, & hinc quoque jus fit, utut Juri naturæ vel divino repugnet. Alia tamen quæstio est, an & quousque ejusmodi jus obligat?

7. Sic jus dicebatur, cum Imperator Henricus,
Luzel-

Luzelburgicus, quæstionem illam: an omnes res, etiam privatorum propriæ, Imperatoris essent? inter duos Ictos diu multumque sub hac conditione, ut victori equus daretur, ventilatam decidebat pronunciando: recte dici, omnia esse Imperatoris, utut enim inique, & in propria causa fuerit pronunciatum, sententiam tamen illud pronunciatum continebat, & eatenus jus erat dicendum. Hinc pentameter ille:

Dixerat hic æquum, sed tulit alter equum.

Sive, ut alii perhibent, sequens hexameter:

Dixi æquum, tulit alter equum, quod non fuit æquum.

Nimirum iniqua erat hæc sententia, si de dominio privato, non eminente, intelligatur. Conf. *Nova Liter. Hamburg. Mens. Jan. 1708. p. 22. seq.* Ubi simul habetur, quod occasio horum dicteriorum a Bodino paulo aliter recenseri soleat.

LXXIV.

1. **W**as billig (a) und recht (b) ist, das ist Gott lieb. Quod æquum & iustum est, id Deo placet.

2. (a) Æquum h. l. sumitur, quatenus convenit cum dictamine rectæ rationis, quo indicatur convenientia vel disconvenientia cum ipsa ratione naturali; nihil enim aliud ars æquitatis præstat, quam ut juris obscuritatem & ambiguitatem ex lumine talis dictaminis illustret atque determinet, *Huberus in Digressionibus L. 1. c. 5. §. 1. cui adstipulatur*

latur Acutissimus *Thomasius in Not. ad Strauch. diff. 1. tb. 12.* Hoc autem dictamen, pergit *Huberus*, est ipsum jus naturale. Quod autem æquitas non differat a jure N. ex eo patet, quia æquitas est correctio juris; jus autem naturale corrigi nequit, cum sit regula omnis recti, ex cujus dictamine omnia in rebus civilibus dijudicantur, *Huberus d. l.* Dissentit. *Job. a Felde in Element. jur. P. 1. c. 9.* Add. *Dn. D. Kestneri dissert. de præferentia æquitis in puncto juris Rintbelii ad Visurgim habita.*

3. (b) Per justum h. l. potest intelligi id, quod jure naturali justum, & proin quoque synonymon æqui est; deinde jus scriptum, utpote cui soli æquitas opponitur, *Huberus d. l.* Priori significatione sensus est, quod illud, quod juri naturali conveniens est, DEo placeat; posteriori vero, quod id, quod juri N. & juri scripto conveniens, DEo placeat.

4. R. Quia sic morem gerimus DEo, & voluntati ejus satisfacimus. Conf. *Psalms. 45. v. 8.*

5. Declar. 1) tamen ita, ut si τὸ justum recht accipiatur in posteriori significatione, prout nimirum æquo opponitur, justum debeat esse conveniens & juri naturali sive æquo & divino positivo, aut minimum illis non contrariari, & versari circa res indifferentes. Non ergo præcise requiritur, ut jus scriptum juri naturali sit formaliter conveniens; sed sufficit, si juri naturali vel divino non sit contrarium. Quid vero, si judex aliquam legem cum æquitate naturali pugnare deprehendit? R. aut ille

ille emendationem iniquæ legis petere a superiori, aut, si hoc obtineri nequit, decisionem alii relinquere debet; nec enim subalternus Magistratus abinde deflectere, & aliter, quam lege cautum, judicare potest, adeo, ut si aliter judicet, quam lex disponat, infamis fiat, *l. prospexit 12. ff. qui & a quib. manum. non obitante lege 90. ff. de R. J. utpote* quæ ad superiorem magistratum, sive legislatorem ipsum pertinet, vid. *Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. Com. sub voc. judex ax. 21.*

6. Declara 2) ut tamen æquum & justum synonymice sumtum ex dictamine rectæ, non vero pravæ aut imaginariæ rationis fluere debeat, ne tot constituentur æquitates, & jura naturalia, quot capita, adeoque præter necessitatem multiplicentur entia, qui modus interpretandi jura calumniosus esset, & callidus. Conf. Dn. *Ernestii Dissert. inaugur. de applicatione juris ad factum. Rintbelii habita, §. 32. p. 65.*

LXXV.

I. **W**as Retardat (a) frisset die Ruhe.
(b).

2. (a) Dicitur a retardando. Scilicet quando largitores, die Gewercken symbolum indictum, die Zubuse debito tempore non solvunt, nomina eorum in librum morosorum consignantur, sie werden in das Retardat gesetzt.

3 (b) ita dicitur pars illa fodinæ, quæ sumtibus privatorum laboratur, Vid. *Berlich. P. 3. concl. 35. n. 3. & alias quoque Ruckus dicitur, de cujus differentia*

ferentia a proventibus, von der Ausbeute / Vid. *Carpzov. P. 3. c. 25. d. 1. & 2.* Qui vero sumtus supeditant, appellantur die Gewercken & sunt vel Neufänger / vel Haupt-Gewercken / vel Lehenhauer / vel Uffter-Gewercken, Vid. *Diss. Dn. Hap-pelii Marburgi de fodinis earumque jure habitam, m. 2. n. 5.* intellectus igitur hujus dictorii est: quando quis cessat solvere symbolum, tunc perdit suam portionem, vel potius: symbolorum morosa collatio consumit partes metallicas.

4. R. Consistit in publica salute, quæ maximo-pere exigit, ne metallica res ob morosam symbolorum collationem damnum sentiat. *Eisenbart de regal. metall. jur. c. 5. inf.* Hinc quoque natum aliud proverbium: Wer Berg-werck bauen will / muß geben Geld / oder räumen gar das Feld. *Leiserus de jure Georgico L. 3. c. 24. n. 109.*

5. Declaratur de jure Saxonico Electorali, ut, si intra sex septimanas ab eo tempore; quo quis in numerum morosorum relatus est, in das Retardat gesetzt worden / non solvat, pars demum metallica pro consumpta habeatur, alsdann wird erst scharff Retardat gehalten / und die Ruxe vor verstanden erkläret. Hinc facile intelligi potest illa Germanorum phrasis: in Ruckus gehen.

6. Ampliatur ita, ut nec egestas nec minor ætas excusationem mereatur, *Heigius P. 1. Qr. 13. n. 50.*

7. Per fraudes tamen metallicorum communiter hoc adeo stricte non observari tradit Dn. D.

Heberus

Heberer, Profess. Witteberg. in Dissert. de defraudationibus metallicorum in re metallica.

LXXVI.

1. **R**itters Weib, hat Ritters Recht.
Nobilium uxores nobilium gaudent jure.

2. R. Quia uxor splendet radiis mariti, & uxori a lege communicatur omnis mariti qualitas ac nobilitas. *Antonius Faber in Cod. Sabaud. L. 9. t. 29. d. 16. n. 4.* Ratio rationis, quia uxor & maritus finguntur una eademque esse caro.

3. Confirmat hoc arg. *l. fin. C. d. Palat. sac. larg. l. 8. ff. de Senat. l. cum te. 10. C. de Nupt.*

4. Declar. 1.) ita, ut privilegium personale mariti uxori non proffit, nisi connexionem necessariam mariti & uxoris inducat, *Sonnemannus in Leg. notab. p. m. 133.*

5. Declar. 2.) modo non obstant pacta dotalia: per hæc enim impediri posse, quo minus uxor gaudeat radiis ac nobilitate mariti, experientia docet. *Conf. Struv. Syntagm. Jur. Feud. c. 9. §. 5. n. 8. Sonnemannus d. l. p. 134.*

6. Declar. 3.) valere parœmiam effective saltem, non formaliter: revera enim uxor non fit nobilis. *Petrus Mullerus ad Struv. Synt. Tit. de ritu nuptiarum th. 28. p. 362.*

7. Ampl. (1) ut etiam post mortem mariti tam diu hoc duret, donec ad alia vota convolaverit vidua. *Consil. Marburg. Vol. 3. cons. 17. n. 49. quæ*

ampliatio tamen ad ea non extendenda, quæ ratione officii defuncto marito competeabant. *Stephani de nobilitate c. 5. n. 61.*

8. Ampl. (2) ut etiam liberi ex patre nobili, & matre plebeja nati, nobiles sint, & dignitate patris gaudeant. *Conf. Marb. d. l. n. 46.*

9. Fallit in illis casibus, ubi etiam ex latere uxoris sanguis requiritur nobilis, vid. *Stephani d. l. n. 66. 67. Bocerus de Regalibus c. 2. n. 16. seqq. p. 67.* in hoc enim casu uxor, ex plebeja gente oriunda, non acquirit jus marito competens, nec quoque consequenter id ad liberos suos transmittere potest. E. G. jus torneamentorum &c. illustris Dn. *Stryckius in Diss. de jure illustrium & nobilium communi, c. 2. §. 4. n. 14. Besoldus in Synopsi Politica P. 2. L. 1. c. 16. §. 10. p. 175. Liebenthal Exerc. 10. Polit. Q. 5. p. 520.*

LXXVII.

I. **R**oth: Bart Schelmen: Art. Aenobarbus nequam, sive: ille, cui barba rufa est, non censetur ingenuæ indolis esse; ita enim Martialis:

*Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine
luscus*

Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

2. R. Quia creditur sanguinem & temperamentum illud, quod rufos profert capillos, male constitutum esse, unde etiam aliud natum est proverbium: Roth: Haar und Ellern-Holz/wächst auf feinem guten Erdboden: & Hispani hanc circum-

cumferunt vocem: Einen Rothhaar und bårtiges Weib / grüsse von fernen. *Zeilerus in Opere Epistolico, P. 1. p. 42.* Unde quidam interrogatus; ubinam locorum bonus thesaurus optime occultaretur? respondebat: sub barba rufa, quia nemo sub illa quæreret aliquid boni. Sed enim falsum hoc esse diverbium, quotidiana docet experientia. Dantur enim rufi, qui boni sunt, & nigri ac albi, qui rapido gestant sub pectore vulpem, teste Poeta ita canente:

Niger hic est, hunc tu Romane caveto.

Negatur ergo, quod contra ænobarbos militet aliqua præsumptio. Vid. tamen Excell. Dn. *Stryckius in Diss. de Physiognomia c. 3. & supra paræm.* *Spitziger* *Rin*, bedeutet einen bösen Sinn, An autem ille, qui ad alterum dicit, er wäre ein Rothbart / oder er wäre schon ein guter Mann / wenn er nur keinen rothen Bart hätte / injuriarum conveniri possit, ex circumstantiis judicandum est. Conf. *Omnino Abele in continuat. Metamorph. judic. telæ cas. 149. p. m. 388.* Hoc certum est, dudum fuisse creditum, quod rufitas, ut ita dicam, valde deformet homines. Hinc quando Comicus ὑποτύπωσιν deformis alicujus puellæ facere vult, ita inquit: *rufamne illam virginem, cæsiā, sparso ore, adunco naso &c. in Heavt. Act. 5. sc. 5.* Add. Dn. *Kirchgesner in tribunali justitiæ p. 158.* Consolari rufos quodammodo potest, quod & Justinianum barbam rubram habuisse nonnulli credant. Gaudeant itaque rubri, exclamat Si-

gnorol. in consil. 129. quia participant in colore cum Imperatore. Conf. Erasmus llngepauer in Exercit. Justin. R. 1. Q. 3. p. 6.

LXXIIX.

ROta (*a*) sæpe rotat. Est *CASTARELLI*, Romani Advocati dictærum, cujus sensus est: Curia vel Dicasterium Romanum sæpe errat, prout vocabulum rotare explicat Dn. *Stypmannus in Tr. de Referendariis c. 7. n. 195. p. 120.* quod alias idem est ac circumagere, versare *herum treiben*: hinc: fatum rotat omnia, *Das Glück fehret alles um.*

2. (*a*) Rota h. l. denotat dictærum vel Curiam Romanam, quæ res & causas intra terras Pontificis judicat. *Lincker in Analectis ad jus Can. Desseli Proæm. Q. 2. p. m. 5.* Quare autem ita dicatur non satis liquet: Hoc certum, esse, qui in Rom. Curia Rota eadem vertigine rotant lites, qua olim ipsi apud inferos in Ixionis rota dem Glücksräd se circumagendos norunt. *Ventura de Valentiis in Parthenio Litigioso, L. 1. c. 1. n. 20. p. 9.*

3. R. Quia constat ex hominibus, homines autem errant.

4. Ampl. Etiam si assessores Rotæ (qui alioquin Auditores appellantur, quia audiendis cognoscendisque causis præsunt) Icti sint clarissimi & numero quidem duodecim. Quicquid autem hujus sit, tanti ubique Rotæ fiunt decisiones, ut pene pro constitutionibus Pontificiis allegentur. *Gudelinus de jure Novissimo L. 6. c. 3. p. m. 308.* Hinc

5. Hinc non exemplis ac præjudiciis judicandum, sed legibus *l. nemo judex 13. C. de sentent. & interloc. om. judic. Conf. Sonnemannus in legibus Notab. Lit. N. n. 11. p. 231. seq.*

LXXIX.

1. **S**calliren (a) gehöret nicht auf die Cankel. *Injuriarum locus non est suggestus.*

2. (a) Olim pronunciabatur per schalliren a voc. Schall/ita, ut scalliren proprie nihil aliud sit, quam sonum edere; improprie vero idem est ac increpare, Lose Wort haben oder machen. Descendit inde, Scallirer / Scallirisch / Scallirung. Vid. Spate im teutschen Sprach-Schatz sub voc. Schall p. 1724.

3. R. Quia suggestus eo inventus, ut exinde in verbo divino informantur auditores.

4. Concordat sacra scriptura vid. *Matth. c. 18. v. 15. seqq. & jus can. per cap. novit. 13. X. de judic.* Nec enim nasci debent injuriæ, unde jura nascuntur, *l. meminerint 6. C. unde vi.* quod toties fit, quoties homines mala interpretatione juribus ad injurias suas legendas abutuntur, *Barbosa in Thes. Loc. Com. sub voc. injuria ax. 33. Add. Recess. Imp. de A. 1530. Wir haben, & instrum. Pac. Osnab. art. 5. §. 50.*

5. Declaratur 1.) tamen ita, ut si minister Ecclesiæ gradus admonitionis, sive denunciationis Evangelicæ observaverit, ea propter reprehendi non

possit. Conf. huc *dissert. de denunciatione Evangelica, sub præsidio D. Bechmanni Jenæ habita per tot. & B. Brunnemannus in jure Ecclesiast. L. 3. c. 2. §. 2. p. 807. seqq.*

6. Decl. 2.) Illum ministrum non incurrere reprehensionem, qui de delictis publicis ac notoriis pro suggestu verba facit. *Sritsch in dem rechtlichen Bedencken von anzüglichen und ehrenrührigen Predigten Q. 1. n. 107. seqq. p. 36. Ventura de Valentiis in Partbenio Litigioso, L. 1. c. 6. n. 20. p. 85.*

7. Ampl. (1.) sive injuriæ tendant in ignominiam alienæ religioni addictorum, sive auditorum. Illud interdicat *Instrum. Pac. d. l.* hoc vero scriptura sacra & jus privatum.

8. Ampl. (2.) ut ex *l. diffamari §. C. de ingen. manumiss.* vel etiam actione injuriarum conveniri possit ille minister, qui in verba honorem alicujus suggilantia, erumpit, & circumstantias contra se habet militantes, *Sritsch d. l. n. 43.*

9. Ampl. (3.) etiamsi rumor vel fama aliquid divulget, vel etiam suspicio aut præsumtio delicti contra aliquem militet: peccat enim verbi divini præco, quando vitia a garrulis & vetulis, sine certo autore & calumniose delata, pro rostris vivis depingit coloribus, *Sritsch d. l. n. 41. p. 23.*

LXXX.

I. **D** Als Kind fället wieder in der Mutter Schoos. Liberi recidunt in matris

matris gremium. Est locutio allegorica, & phrasis: recidere in gremium hic nihil aliud significat, quam in matris potestatem venire, ita, ut sensus sit; sicuti liberi e gremio veniunt matris; ita bona ab illis post mortem relicta hereditario jure quoque ad eam pertinent; paucis: in hereditate a liberis relicta sola mater succedit.

2. Confirm. per jus Franconiæ consuetudinarium, vid. *Land- & Gerichts-Ordnung Herzogthums Francken P. 3. Tit. 83. §. 3. p. m. 249.* Contrariatur jus Romanum, quo fratres germani cum parentibus æqualiter succedunt in capita. *Nov. 118. c. 2. Vid. Stryck. in Tr. de success. ab intest. diff. 2. c. 1. §. 28.*

3. R. Postquam nimirum, tam in quota, quam tempore ratione legitimæ, contra jus commune, jure consuetudinario Franconiæ, multum gravati sunt parentes, ea propter, quod non habeant in bonis liberorum legitimam; deinde quod multis casibus adhuc in vivis existentes ad legitimam exsolvendam teneantur, *Demradt Diff. Jur. Commun. & Franc. P. 3. diff. 14. n. 7. p. 151.* hinc ut propter incommoda hæc sentiant quoque aliquod commodum, & sic satis fiat rationi naturali, *l. 10. ff. de R. J.* ideo parentes quoque soli & sic exclusive liberorum declarati sunt heredes.

4. Ampl. 1.) ut, quod dicitur de matre, etiam extendendum sit ad patrem, avum & aviam, proavum & proaviam, ita, ut ab his omnes collaterales,

fratres sororesque & eorundem liberi, jure franco-
conico, a majoribus in linea recta ascendentibus
excludantur. *Land-Gerichts-Ordnung d. l.*

5. Effectus, quod in hereditate a liberis relicta
excludantur & fratres & sorores eorundem a le-
gitima successione per Parentes.

LXXXI.

1. **D**em Teufel ist man keinen
Schwur zu halten schuldig. Jus-
jurandum diabolo præstitum, nemo fervare
tenetur, h. e. juramentum, quo quis se obli-
gavit ad peccatum, implere nemo tenetur.

2. R. Quia alias bis peccaretur, nimirum ita
jurando, & illud præstando, 2. (quia juramentum
rei, in se turpi, honestatem conciliare non potest,
c. 25. X de jurejur. cum alias degeneraret in vincu-
lum iniquitatis.

3. E. G. quando quis conjuravit in alterius
mortem, vel in aliud scelus, v. g. adulterium com-
mittendum, neutiquam obligatus est, sondern er
hat Ursach Gott um Vergebung seiner Sünden
zu bitten / daß er sich so sehr mit dem Schwören
übereilet.

4. Ampl. adeo, ut præstans ejusmodi turpe
juramentum, non opus habeat absolutione, cum
minime obligatorium sit contra bonos mores præ-
stitum juramentum *cap. 58. de R. j. in 6. ibique*
Brunnemannus in Prælect. Publicis. Add. Barbosa in
Thes. Loc. Comm. sub voc. juramentum ax. 1.

5. Idem

5. Idem diceret de diris illis execrationibus, quibus quis se devovet ad aliquid perpetrandum, v. g. der Teufel solte ihn holen / wann er den Mevio nicht den Hals brechen würde. Quid vero, si quis rem alias in se non turpem, sed indifferentem se facturum ita impie promittat, v. g. Es verspricht einer bey Teufel holen / er wolte Bellinam heyrathen. R. majus vinculum ejusmodi execrativa assertio non inducit, sed majorem animi deliberationem probat. Hinc si coetera requisita non paria sint, h. e. si coetera requisita ad justitiam sponsaliorum necessaria non adsint, promittens ad consummationem illorum non tenetur. Vid. *Petrus Mullerus in dissert. de literis amatoriis tb. 10.* Putarem tamen, quod hoc attinet, promittentem probe examinare debere suam conscientiam, quando implementum unice ab ejus dependet voluntate.

LXXXII.

I. **S** Seinsheimer, (a) die ältisten,
 Einheimer, (b) die stölksten,
 Grumbacher, (c) die weichsten
 Seckendörffer, (d) die meisten.

Est dictum Ostro-Francis solenne, quo Nobiles illos, qui ἐξοχήν quandam præ aliis habent, significare volunt, hoc sensu: inter Nobiles Franconiae sunt,

Seimsheimii, antiquissimi
 Einheimii, splendidissimi

Grumbachii, opulentissimi
Et Seckendorffii, numerosissimi.

2. (a) Domini a *Seinsheim* olim in libera, & immediata Nobilitatis Franconiae album se referebant; postea vero A. 1429. sub nomine Dynastarum in ordinem Liberorum S. R. J. Baronum & statuum assumpti, tandem vero tempore Leopoldi ad principalem dignitatem provecti sunt. De eorum vetustate insignibus & juribus vid. *Imhof in notit. Proc. Germ. L. 5. c. 10. p. 262. ut & Cunradus Dinnerus vulgo Trasylbulus Lepta de ortu, vita & rebus gestis Georgii Ludovici Seinsheim. de quo Zeilerus in Epistol. Opere P. 1. Ep. 85. dixit: Tant de peine pour bien amasser, puis mourir, & tout laisser. Add. Dn. Laurentius Marquard in Dissert. sub praesidio ejus de Schvvarzenberg a gloriosa Herbipoli habitata p. 6. seqq. Dantur praeterea Barones a Seinsheim in Bavaria degentes, qui item e Franconia nostra oriundi sunt;*

3. (b) Vel potius *Ebenheim*, aut priori syllaba contracta per syncopen *Enheim*; nec enim de Nobilibus ab *Einheim* me aliquid legisse memini. De *Ehenheimiis* autem passim multa reperire licet. Ita *Dinnerus l. c. p. 6.* scribit, quod Dominus *Guilielmus ab Ebenheim*, nobilitatis & virtutis ergo olim fuerit inter seniores illos, qui una cum praefectis torneamentorum, totoque Gynæceo, & hæroldis, vel caducatoribus omnibus, sortitioni & partitioni galearum, clenodiorumque, sive brabeorum & præmiorum examini, & armorum lustrationi

tioni præerant. Quicquid autem hujus sit, hodie neque Ehenheimii neque Einheimii amplius apud nos in Franconia reperiuntur.

4. (c) Grumbachii illustres adeo spectabiles olim fuerunt, ut multis ex ordine suo palmam disputaverint. Quid tristium factorum autem Genti suæ accersiverit *Wilhelmus Grumbachius*, fundi & familiae suæ calamitas, de eo testantur publica in hanc rem edita scripta, cujusmodi sunt: *Copia des Schreibens, so an meine gnädigste und gnädige Herren, die Churfürsten und Fürsten auf den 4ten Februarii 1564. Jahres zu Worms beyeinander versamlet, Wilhelm von Grumbach, unterthänigst und unterthänig ausgehen lassen, und übersandt. It. Des Hochwürdigsten Fürsten und Herrn, Herrn Friedrich Bischoffen zu Würzburg, und Herzogens zu Francken, wahrhafte und gegründete Verantwortung und Ableinung des unwahrhaften, erdichteten, und grundlosen Schand- und Laster-Buchs, welche das Stift Würzburg, treulose, Eydvergeffene Lehenmänner, auch muthwillige Aufrihrer, offenbahre Landfried-Brecher und Echter, die sich nennen Wilhelm von Grumbach etc. A. 1564. It. Georg Ludwigens von Seinsheim kurze Ableinung und Verantwortung etlicher unbeständiger unerfindlicher schmähliger Zulagen, die Wilhelm von Grumbach etc.*

1590. Add. Dn. Hön in der Sachsen-Coburg. *Historia* L. 2. p. 164. 170. 172. 180. & 189. Sed & hæc familiæ superiori extincta fuit seculo, teste illustri Dn. Seckendorffio in *Comment. de Lutberanism* §. 126. p. 320.

5. (d) Seckendorffiana familia, sicuti e primaria nobilitate Franconia est, ita etiamnum jugiter quidem floret & viret, ita, ut illustris etiam Dominus *Christophorus Sigismundus* in *Eugenheim* dignitatem Baronatus suæ posteritati acquisiverit, sed illos omnium numerosissimos esse, hodie dici nequit.

6. R. quod primum membrum concernit, est, quia Seinsheimii primo torneamentorum ludo Magdeburgi habito interfuisse scribuntur. *Cunradus Dinnerus d. l. Ratio* secunda *Casparo Bruschio in Chronologia Monasteriorum* p. 365. qui etiam cum Dn. *Imbosio l. c. Einheim* pro *Ehenheim* ponit, hæc affertur, quod Ehenheimii amantes forte fuerint & studiosi, præter usitatum veterum Francorum morem, apparatus liberioris, & splendidioris cultus. Ratio tertii, quia Grumbachii multa eademque pingua possederunt prædia. Ratio quarti, quia Seckendorffiorum stemma, præ cæteris familiis omnibus varie auctum & latissime propagatum fuit, cum non tantum in Ostro-Francia, sed & in Suevia ac Bavaria frequentes eos habitasse a *Bruschio l. c.* accepimus; daher haben sie auch zu contradistinguirung der verschiedenen Linien besondere Zunahmen angenommen/
und

und sich Toldan, Abendar, und Gutend genennet.

7. Declara, valuisse hoc dictum superioribus annis, hodie vero, veritatem ejus labascere quod dantenus. Ita scilicet cum rebus comparatum est humanis, ut familiae illustres, earumque fortunæ, mutantur cum tempore. Hæc subinde capit incrementum, & latenter crescit instar alluvionis, illa decrescit, imo prorsus extinguatur. Paucis: nihil tam constans & perpetuum in rebus humanis est, quam perpetua & constans omnium rerum vicissitudo atque inconstantia. Sic de Nobilitate Hollandorum simile circumfertur dictum, nimirum:

Wassenarios esse antiquissimos

Egmontanos, ditissimos

Bretorodios, nobilissimos.

Gotfried. Hegenitius in Itinerario Frisio. Hollandico p. m. 126. Vogeze les delices de la Hollande. p. 217.

LXXXIII.

1. **W**Er von Sieben redet, läugt gern.
Cui numerus septenarius in ore est,
ille mentiri amat.

2. Ratio hujus paroemiæ sicuti nulla idonea dari potest; ita diabolus sciens numerum septenarium sanctum esse & mysticum (also hat Christus sieben Gänge an seinem Leiden vor uns gethan / sieben Wort am Creutz ausgesprochen / sieben Wunder haben sich bey seinem Todt zugetragen

getragen / den siebenden Tag hat sich Gott erwählet / in der siebenden Trübsal soll uns kein Ubel rühren. *Hiob. 5. v. 19.* Sieben Bitten haben wir im Vater-Unser/ 6. Stücke hasset der Herr/ und am siebenden hat er einen Greuel *prov. 6. v. 16.* Sieben Tag betraurete man vordeffen einen Todten. *Sir. 22. v. 13. Gen. c. 50. v. 10.* Siebenzigmal siebenmal solle man alle Tag seinem Nächsten verzeihen und vergeben. Am siebenden Tag ist Jericho eingefallen/und sind sieben Halb-Jahrs Posaunen getragen worden/durch sieben Priester/ und den letzten Tag ist man siebenmal um Jericho herumgangen / *Josue c. 6.* eum in finem illam excogitasse videtur, ut numerum illum odiosum nobis faceret & suspectum. *Meisnerus in widerlegten teutschen Spruch-Wörtern n. 70. p. 28. Kunrath in Tract. vom Hylalischen chaos & quidem in praefat. statim ab initio.* Cum primis quia etiam Ethnicis ille sacer fuit fatalis & solennis, nobisque hodiernum familiaris. Sic septem testes illi requisiverunt ad testamentum solenne, septem illis fuerunt planetae, septem viri sapientes, septem miracula mundi, septem artes, septima mensis dies Phoebus dicata fuit *Alexander ab Alexandro L. 3. dierum Genit. c. 18. p. 143.* septem montes vetus complectebatur Roma. *Alexander Donatus in Rom. vet. ac. Recenti L. 1. c. 17. p. 37. seq.* Septimus annus fatalis est rebus. perfecte beatus dicebatur terque quaterque h. e. septies beatus. Vid. *Agentens dritter fonction erste depeche*

p. 71. A. 1708. & Tenzel in Monatlichen Unterredungen dc A. 1690. p. 785. ubi verſum illum allegat.

*Post ſeptem mea regna novemve videns mirabor
aristas.*

Add. D. Chriſt. Juncker in Diff. Hiſt. Phil. de mortibus ominofis Schleuſinga ventilata, Sect. 3. p. 20. Ubi ex Peucero obſervat, Saxonicae familiae ſeptenos ſingulos ut plurimum annos fuiſſe fatales. Apud nos in Franconia VII. dantur agrimenſores, Siebner/ de quibus vid. Wehner in obſ. Pr. ſub voc. Umgangſanger p. m. 412. Septem olim dabantur Electores, ſeptem dormitores, ſeptimus quivis ætatis humanæ annus eſt climatericus, ſeptimus dies in morbis acutiſſimis eſt criticus, ſeptimus in ordine Regum Gallia infelix eſt, vid. Ant. Das Zinnmaleins cum not. var. §. 506. p. 196. Septem apud Pontificios ſacramenta, ſeptem foeminae ſapientes, ſeptem conſanguinitatis gradus prohibentur in jure Canon. juxta computationem veterem. Schilterus in inſtit. Jur. Can. L. 2. c. 10. §. 21. & 22. Septem annis ejusdem juris curſus abſolvitur, c. cum ex eo 34. de Elect. in 6. Add. omnino Carpz. Frag- Poſtill Dom. 21. poſt. Trin. p. 597. Quare autem foemina mala appelletur, eine böſe Sieben/ non ſatis liquet. Si hariolari tamen licet, id forte exinde eſt. Im 16den Seculo circa annum 1537. iſt ein gewiſſes Carten-Spiel erfunden worden/ ſo man das Karnöffel-Spiel genennet/ damit hatte es dieſe Bewandnis: Der
ſonſt

sonst so genannte Scherwenkel hies der Karnöff-
fel/ damit konte man stechen den Kaysen und den
Pabst/der Kaysen aber war das Daus, der Pabst
aber die Sechse / welcher auch den Kaysen mit
allen Lands- Knechten / h. e. Unter- und Ober-
leuten stechen konte/ ausgenommen den erwähl-
ten Karnöffel oder Scherwenkel. Ein gewisses
Blat war der faule Frik genant/ der stach die
Zehen; endlich wurde auch die Sieben/genant
die böse Sieben oder der Teufel / damit man den
Pabst/ Kaysen/ Karnöffel/ und alles andere weg-
stechen konnte. *Cyriacus Spangenberg in præ-
fat. libri polemici, cui titulus: wider die bösen
Sieben in Teufels Karnöffel = Spiel edit.
1563.* Ejusmodi böse Sieben in S. Scriptura dici-
tur ein Scorpion, wie solche Sirach also nennet
c. 26. v. 10. putredo in ossibus mariti, ein Euter in
seinen Gebeinen. *Prov. 12. v. 4.* alias vero ein gif-
tiges Kraut / eine Hummel/ ein Eßig-Krug/ ein
Haus-Rauch / quæ tale Epicedium meretur.

Hier liegt ein böses Kraut zehn Klastern tief be-
graben /

Der bittere Vermuth = Strauch bezeuget ihre
Gaben.

Ach lieber Wanders-Mann / ich bitte gar zu
sehr /

Lies heimlich diese Schrift / damit sie dich
nicht hör.

Nun

Nun fleuch! fleuch wenn du kanst / sie hat dich
schon vernommen /

Sie brummt im Grabe schon / sie möchte wieder
kommen :

Eodem plane isti recidunt versiculi :

Ein böses Weib / eine herbe Buß /

Weh dem / der eine haben muß ;

Ich armer Mann hab auch ein Weib /

Die plagt mir meinen jungen Leib /

O Gott! O Tod! nimm Weib zu dir /

das Creutz von Mir /

So ist geholfen Mir und Ihr.

3. Declar. ergo, quod parœmia hæc egregie nos
fallat, adeo, ut nulla præsumptio mendacii contra
illum facienda sit, qui numero septenario in rela-
tione sua utitur, cum per accidens saltim fiat, ut
ille mentiatur.

LXXXIV.

I. **D**er nächste zur Sippe, (a) der näch-
ste zur Erbschaft, vel, je näher dem
Sippe, je näher dem Erbe. Belgis dicitur:
die naest in 't Bloed, is naest in 't Goet,
Cyprianus Regnerus in Censura Belgica ad
Nov. 117. c. 2. Nos dicimus: Der nächste in
dem Blut, ist der nächste zu dem Gut.
Latini vero: quanto propinquior cognatus,
tanto proximior heres est; vel: proximior
sanguine, proximus quoque est hereditate;

five: vicinior gradu, reliquis præponitur in successione ab intestato. *Nov. 118. c. 3. §. 1.*

2. (a) Est antiquissimum vocabulum, quod Ictis lineam sanguinis, quam cognati inter se coherant, denotat. Vid. *Spatens teutscher Sprach-Schatz sub voc. Linie p. 1139.* dicitur etiam: die Sippzahl. Hinc formula nach rechter Sippzahl vel rectius: nach Recht der Sippzahl succediren h. e. secundum gradus prærogativam succedere. Conf. *idem sub voc. Sippe p. 1783.*

3. R. Quia proximior magis a defuncto præsumitur dilectus quam remotior, Conf. *Forsterus de success. ab intest. p. m. 246. n. 7.*

4. Declar. 1.) quando nimirum defunctus nullum condidit testamentum, adeo ab intestato decessit.

5. Declar. 2.) quatenus defunctus nullos fratres aut sorores fratrumque & sororum liberos, sed remotiores cognatos relinquit, v. g. patrum & nepotem ex fratre.

6. Ampl. 1.) ut procedat sive bona a defuncti patre sive matre provenerint.

7. Ampl. 2.) ut idem procedat quoad jus Saxonicum & Franconicum.

8. Fallit (1) de jure feudali, ubi remotior agnatus excludit proximiorum cognatum. *Richter. de Success. Sect. 3. memb. 1. n. 84.* Aliud tamen, si in literis investituræ clausula adjecta: Nach rechter Sippzahl/ sic enim simultanee investiti omnes indistincte non admittuntur, sed pariter ad gradus præ-

prærogativam respicitur, *Stryck in Exam. Jur. feud. c. 16. Q. 26.* Quæ ipsa tamen proximitas gradus æstimanda est ex ultimo possessore, non vero primo acquirente, *Vultejus de feud. L. 1. c. 9. n. 233.* nisi & feudum concessum sit cum clausula: nach rechter Sippzahl/ *Textor in Praxi judic P. 2. c. 1. n. 97.* Dissentitur plerumque, & sic successionem feudalem ad terminos juris communis reduci dicitur.

9. Fallit (2.) eo casu de jure civili, quando defuncti frater & pater aut mater concurrunt: sic enim frater admittitur, utut gradu sit remotior, *Nov. 118. c. 2. Cyprianus Regnerus d. l.*

10. Fallit (3.) si cum defuncti patruo concurrat frater unilateralis: hoc enim casu iste ab hoc excluditur, utut gradu sint æquales. *auth. post fratres C. de legit. hered. Richter d. l. n. 64. qui n. 65. rationem suppeditat.*

11. Fallit (4.) eo casu, ubi repræsentatio locum habet. Sic enim etiam remotior admittitur ad successionem, *Nov. 118. c. 3.* utut statuto cautum sit, daß das nächste Blut erbe auch das Gut. *Nolden de success. ab int. p. 109. Forster. d. l. L. 4. c. 22. n. 10.* Obtinere autem jus repræsentationis in linea recta descendentibus in infinitum, recte asserit idem *Nolden d. l.* Unde etiam de jure Saxonico, quod non attendit repræsentationem, fratres fratrum liberos penitus excludunt. *Dn. Stryck de success. ab int. diff. 3. c. 3. §. 3. statut. Mind. L. 2. t. 2. art. 11. Schneidew. de success. rubr. de tertio ordine*

succedentium n. 14. p. m. 733. sc. in successione al-
 lodialium: in feudis enim etiam in Saxonia fra-
 trum liberi ad ductum juris civilis concurrunt cum
 defuncti fratribus. *Id. d. l. §. 4.* Contra, quia de-
 functi patruus & fratris filius in uno eodemque sc.
 tertio constituti sunt gradu; ita æqualiter ad he-
 reditatem defuncti admittendi sunt, *l. 10. §. 14. ff.*
de Grad. & affin. Idem dicendum est de defuncti
 fratre unilaterali, utpote qui pariter concurrat
 cum defuncti patruo. *Schneidew. d. l. n. 26. seqq.*
 quia enim iste ob vinculi unitatem gradu fit remo-
 tior, & sic in tertium constituitur, ideo & hic, qui
 pariter in tertio est, admittitur. An vero & fra-
 trum unilateraliū liberi admittendi sint cum pa-
 truo, dubito, quia isti ob unitatem vinculi in quar-
 to sunt defuncto juncti, hic vero in tertio. Interim
 affirmativam tenet *Richter. d. l. n. 68.*

12. Fallit (5.) quando bona defuncti fisco ce-
 dunt, aut adest heres scriptus sive testamentarius:
 hic enim excludit omnes consanguineos, etiam
 proximiores.

LXXXV.

1. **M**it gestohlen, mit gehencket. Furti
 auxiliator cum fure suspendatur. Ad-
 dunt nonnulli: mit gehuret mit erträn-
 cket, de quo vid. *sub voc. Zur*: den Dieb soll
 man hengen und die Zur erträncken.

2. R. Quia fur ejusque auxiliator in pari sunt
 reatu;

3. Decl.

3. Decl. quatenus nimirum auxiliator (1) fraudulenter adeoque animo dolofo & deliberato præbet auxilium (2.) animo lucrandi (3.) Realiter, h. e. ope & industria, ita, ut verba nuda excludantur. v. g. instrumenta suppeditando, & (4.) immediate, v. g. Wenn man auf der Schildwacht stehet/ die Leiter hält/ die Thür hilfft aufbrechen. Sola enim furti participatio, solumque consilium, imo ne quidem omne auxilium, ante furtum cooperativum furem faciunt suspendii reum, sed requiritur in casu auxilii ante furtum præstiti, ut auxiliator non tantum de furto participaverit, sed & ut furtum sine eo vel omnino non, vel non facile commissum fuisset *Illustr. Baro de Lyncker in Diss. sub ejus Præsid. de Auxiliatoribus furum habita, sect. 4. tb. 5.* quæ distinctio auxilii proximi & remoti cessat in casu, ubi illud in ipso delicto præstitum.

4. Fallit 1.) ergo quoad illos, qui consilium tantum, utut instructorium præbuerunt, vid. Dn. Hoppius in *Comment. Inst. ad d. §. 11. in usu hodiernop. 800.* ubi etiam in tali casu, si participatio accesserit, laquei poenam ex nonnullorum locorum statutis obtinere tradit.

5. Fallit 2.) in illis, qui post furtum commissum & consummatum præstant auxilium, utpote qui extraordinarie saltem puniuntur, *Illustr. Dn. Lyncker d. l. t. 7.* cujusmodi sunt furum receptores, & rerum furtivarum emtores. Idem de iis dicendum, qui ante delictum auxilium quidem ferunt,

sed remotum, v. g. Wenn einer die Gelegenheit und den modum zu stehlen an die Hand giebet/
ibid. th. 5. Conf. Dn. Berger in Electis Jurisprud. Crim. c. 1. th. 4. p. 10.

LXXXVI.

1. **S**äckel und Stift (Steft) müssen beyammen seyn. Marsupium & fibula conjuncta esse debent; sive: marsupio annexa esse debet fibula. Nimirum alluditur hic ad rusticos illos germanicos, qui in caligis suis marsupia habent, Säckel oder Täschelein, quæ funiculis adstringuntur, sie werden mit einem ledernen Bündlein, woran fornen ein Steft ist, zugeschnüret. Sicut autem funiculi isti nihil aut parum profunt, nisi insimul quis potitus fuerit marsupio, pecuniam continente, ita etiam sensus parcemiæ hic est: quod Episcopatus & aliæ foundationes, quæ per Steft intelliguntur, non admodum juvent, nisi ad seculum (id enim per Säckel hic denotatur) h. e. ad usum profanum redactæ fuerint.

2. Originem quod concernit, illam ita refert *Burgoldensis ad instrum. Pac. Osnabrugo-Monast. P. 1. discursu 1. §. 86. p. 100.* Cum scilicet ob editum Cæsareum de bonis restituendis Ecclesiasticis ortum fuisset bellum sacrum, tunc excepta fuit Magni alicujus Principis vox: Er achte der Säckel
 fel

fel nicht/ wann keine Stiften mehr dran wären.
 An & quousque autem bona ecclesiastica ex sua
 conditione in secularem transmutare liceat? *vid.*
apud Juris publici scriptores. Conf. Dn. D. Bætliche-
ri, Professoris Helmstädiensis dissertatio, sub ejus præ-
sidio de secularisatione habita per tot.

LXXXVII.

I. **D**ie ärgsten Studenten werden die
 frömsten Prediger. Improbissi-
 mi studiosorum evadunt in optimos ecclesiæ
 ministros.

2. R. Quia nebulones cognoscunt, sie wissen/
 wie einem Schalck um das Herß ist. B. Hulse-
 mannus in *dissert. de ministris ecclesiæ* th. 6. n. 1.

3. Declara 1.) quod valde improbum hoc sit
 proverbium, ita, ut ab aliquo probo vix probatum
 fuerit. *ibid.*

4. Declara tamen 2.) fieri posse, ut improbus
 Studiosus, probus fiat pastor, si manifestam & ve-
 ram egerit pœnitentiam. Exemplum luculentum
 præbet nobis Paulus, qui ex Saulo factus est Paulus,
Act. 9, 1. seqq. Alias enim si studiosi cum vita vitia
 continuant, sibi aliisque nocentes, viam semel in-
 gressam, cum præsentissimo salutis discrimine,
 progrediuntur. Conf. *Hulsemannus d. l.* nec de-
 lictum nimis scandalosum commiserit; talis enim
 ne quidem post actam pœnitentiam facile eligen-
 dus est, *ibid. n. 2.* Damit nicht ihr Amt verlästert
 werde/ 2. *ad Cor. 6. v. 3.* Ein Geistlicher muß ein

gut Zeugniß haben 1. *Tim.* 3, 7. 10. *Pilum, non animus, mutat lupus.*

5. Ejusdem farinae illud ex opposito est, ein junger Heiliger / ein alter Teufel / de quo vid. *Meisnerus* in seinen widerlegten teutschen Sprüchwörtern n. 1. p. 1. De illo dictorio: Wenn ein Engel ein Teufel wird / so wird er gar böß/vid. *Richter* in *Axiom. Oeconom.* n. 213. p. m. 380.

LXXXIIX.

I. **D**ie Tochter (a) frisst die Mutter.
Matrem devorat filia.

2. (a) Nota, quod h. l. per filiam intelligantur usurae, ut pote quae tanquam filia a sorte, ut matre, gignuntur, ita, ut sensus sit: usurae ipsam sortem consumunt, sive absorbent, vel etiam, usurae faciunt, ut ille, qui eas solvere tenetur, intra breve tempus redigatur ad incitas.

3. R. Quia, etiamsi usurae solvantur tantum quincunces a debitore 5. pro cent. oder vom 100. Attamen lapso viginti annorum spatio tantas usuras recepit creditor, quanta ipsa fors est, quam tamen adhuc sigillatim petendam habet.

4. Declar. ita, ut matrem nunc citius, nunc aliquantum tardius devoret filia. Illud contingit, quando usurae sunt immodicae, unde: Wucher hat schnelle Füße/ und lauft ehe man sich umsiehet. Usurae voraces sunt; hoc vero, quando sunt moderatiores; qua propter etiam foenori Romanis

nis legibus modus præscriptus. *Hert. in Select. & Rar. ex univ. Jurispr. Argum. L. 1. de Parcæm. Jur. Germ. par. 56. p. 504. v. 9.* De jure imperii licitæ sunt quincunces, & sic intra viginti annos, uti dictum, mater devoratur. Praxi tamen prava hodie in quibusdam locis Franconiæ etiam semissales, septunces & bessales tolerantur, imprimis in favorem judæorum, sed invita lege publica.

LXXXIX.

I. **W**er stiehlt, wenn er truncken ist, der wird gehenckt, wann er nüchtern ist. Qui ebrius furatur, ille sobrius strangulatur; vel: wer in trunckenen Muth stiehlt, muß im nüchtern hängen; vel: was einer trunckener Weise sündiget, das muß er nüchtern büßen. *Peccans vel furans in ebrietate, sobrius factus luit poenas.*

2. R. Quia ebrietas causa est delicti, ideo actio imputatur quoque ebrio cum causa causæ sit etiam causa causati, *Dn. Hertius de Parcæmiis Jur. Germ. L. 3. par. 1. §. 5. p. 605. quæ extant in Rar. & Select. ex univ. Jurispr. Argum.*

3. Contrariatur jus civile, vid. *l. omne delictum §. 7. ff. de Re Milit.* propterea quia in ebriis nulla est ratio, nec ullum vitæ gerendæ rectum consilium, *Sonnemannus in Leg. Notab. sub Lit. O. l. 5. p. m. 249.*

4. Decl. 1) valere parcæmiam, imprimis illis casibus,

sibus, ubi quis ex proposito, ut delictum committeret, inebriatus fuit. Conf. Dn. *Bætticher in dissert. de rebus sanctis, Helmstadii habita, §. 12.*

5. Declar. 2.) quatenus ebrius mentis manet compos, & quid agat, recordatur. Conf. Dn. *Bergeri Disp. de Pœna tratto di corda Lipsiæ habita, c. 3. §. 3. Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. Comm. sub voc. Ebrietas ax. 1.*

6. Ampl. procedere delictum non tantum quoad furtum, sed & quoad alia delicta.

7. Limit ut tamen non eo modo puniatur, ebrius, quo sobrius alias puniri solet, *Hertius d. l. sed extra ordinem saltem.*

8. Fallit (1) in rebus indifferentibus, ubi actus ab ebrio exercitus, pro morali non existimatur, *ibid. §. 5. p. 625.*

9. Fallit (2) quoad poenam ordinariam, utpote, quæ per vinum lapsis remissa est, *d. l. 6. ff. de Re milit. Conf. l. 12. C. de Cust. & exhib. etiamsi quis vinum amet, & ebriosus sit, Hertius d. l. p. 582. par. 115. Fabricius ad Gailium L. 1. ab 110. Brunne-mannus ad l. 6. ff. de Re milit.* Sufficit enim, quod deficiat ratio, & sic formale actionis. *Dissentit Gailius L. 2. obs. 110. n. 27. & Tabor d. l. sed frustra!* quia rationibus eorum nihil aliud evincitur, quam quod & ebriositas, & delictum ab ebrioso commissum punienda sint. Quod vero eadem, qua alius, qui sobrius & rationis compos est, poena afficitur, plectendus sit, id exinde non probabitur.

10. Fallit

10. Fallit (3) quoad ebrietatem in summo gradu, quæ rationem omnem respuit.

11. Fallit (4) quoad illos, qui inviti ab aliis inebriati sunt.

XC.

1. **D**ie Mutter sagt es, der Vater glaubt es, ein Narr zweifelt dran. Mater dicit, Pater credit, stultus dubitat, me esse illius gnatum. Brevibus: sufficit ad probationem filiationis, quando mater dicit, se filium hunc suscepisse ex suo marito, & maritus illi habet fidem.

2. R. Quia impossibile est, ut quis probet, se esse filium patris, vere scilicet & ita, ut nullum dubium amplius super sit, quia in statu naturæ sciri non potest, cujus patris filius sit, nisi ex indicio matris, *Thomas Hobes in Element. Philos. de cive c. 9.* Notanter autem dictum vere: præsumptive enim quin probari possit filiatio per conjecturas, veluti ex cohabitatione mariti & uxoris, suppeditatione alimentorum, nominatione, & educatione, similitudine inter patrem & filium &c. constans Doctorum assertio est, Conf. *Abele in Metamorphosi telæ judicariæ, P. 1. cas. 8. p. 32. Marcellus Cala, de articulandi & probandi modo, p. 213. n. 270. seqq. Dornsberger in Syntagm. Jur. L. 1. t. 1. Lit. F. sub voc. Filiatio p. 37. Palæotus de Notbis c. 21. Thomafius in Vol. Disput. 10. c. 3. §. 7. p. 685.* Qua propter etiam filius legitimus describitur, quem justæ nuptiæ demonstrant, es ist genug/
wenn

wenn man in der Ehe gezeiget worden/ so lang/
bis das Gegentheil erwiesen. Add. *Matthæi de*
Probationibus c. 1. n. 43. p. 30. Aliud quoad matrem
dicendum, quæ certa esse potest de suis liberis, *l. 5.*
ff. de in jus voc. Die Mutter kan wohl gewiß
seyn/ daß dieses ihr Sohn oder Tochter sey/ aber
nicht der Vater. Dn. *Thomasius d. l. §. 6. seq.* Ma-
ter amat magis liberos quam pater, suum enim
ipsa filium cognovit, ille putat. *Menander.* Hinc
est, ut si quis sub conditione, si filium meum se es-
se judici probaverit, institutus sit, institutus non
videatur, propter conditionem, cujus adimpletio
in ejus potestate non est, & hinc testamentum non
valeat. *l. 83. ff. de Condit. & Demonst. Add. Dn.*
Thomasius d. l. §. 16. & 17. p. 693.

3. Declaratur ita, ut si mater dicat, filium suum
esse adulterinum, fides ei non habeatur, quia pro-
priam allegat turpitudinem, hanc autem allegan-
ti non creditur, *l. Imperatores 29. §. 1. ff. de Probat.*
& præsumt. Conf. omnino A. 4. Sc. 1. in Hecyra apud
Terentium.

XCI.

1. **H**eimliche (a) Verlobniß stiften kei-
ne Ehe. Clandestina sponsalia non
obligant ad matrimonium.

2. (a) Sponsalia vel late vel stricte clandestina
sunt; illa sunt, quæ quidem in præsentia testium,
sed sine parentum consensu contrahuntur; hæc
vero, quibus nulli plane, vel non sufficientes ad-
hibentur

hibentur testes. *Exc. Dn. Stryckius de Dissensu sponsalitia, Sect. 4. c. 1. §. 30. p. 158. Joachimus a Beust. de sponsalibus P. 1. c. 13.* Ubi tamen notandum, unum testem non sufficere ad id, ut sponsalia habeantur pro publicis, *l. 12. ff. de testibus, praelaudatus Dn. Stryck. d. l. §. 29.* nec Parentes pro liberis admitti testes, imprimis si illi optent, ut matrimonium sequatur, *Mascardus de Probationibus V. 2. concl. 1022. n. 25.* resq; venit in litem, & probatio necessaria est *Mevius P. 8. dec. 38. n. 5.* ita, ut tali casu, sponsalia regulariter pro clandestinis reputentur, quibus nemo interfuit, præter parentes. Quid de aliis domesticis & cognatis dicendum, vid. *Mascardus d. l. & Stryck. d. l. §. 29. Add. Carpzov. in Jurispr. Consist. L. 3. def. 43. per tot.*

3. R. quoniam dolose fieri censentur, quæ clam aguntur, *Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. Comm. sub voc. clam, ax. 1.* quæ autem dolose fiunt, subsistere non possunt, cum nemini dolus suus patrocinari debeat, *ibid. sub voc. dolus, ax. 22.* imo ipso jure nulla sunt, *§. 12. inst. de Nupt.* quia, quod contra legem prohibentem fit, id ipso jure nullum est, *l. 5. C. de LL. & pro non facto reputatur, quia paria sunt., non fieri & non recte fieri.* Add. *Dn. Stryck. d. l. Sect. 1. §. 36. p. 35.* 2.) quia omnia ἐν τῷ ἑκκλῆσιᾳ decenter & ordine fieri debent in Ecclesia, 3.) quia ex clandestinis sponsalibus innumera incommoda & lites inextricabiles oriuntur, & 4.) quia nonnullæ Ethnicæ gentes, naturam ducem solum secutæ, agnoverunt sponsalia palam facienda

da esse. Dn. Brucknerus in Dissert. de sponsalibus clandestinis juratis Erfurti habita, §. 7.

4. Probatur paroemia nostra per *can. aliter* & *can. nostrates. c. 30. q. 5. Exod. 20. v. 12. Matth. 15. v. 4. 5. 6. l. 73. §. 2. ff. de R. J. l. 12. 20. C. de Nupt. l. 7. §. 1. ff. de sponsalibus. pr. inst. de Nupt. Hugo Grotius de juro belli ac Pacis, L. 2. c. 5. §. 10. n. 1. 2. & 3. & acutissimus Dn. Thomafius in Dissert. de Validitate conjugii, invitis parentibus contracti, quæ Lipsia olim prodiit. Exempla vid. Genes. 24. 33. 50. it. Jud. 14. 2. 3.*

5. Declara imprimis istam intelligi de sponsalibus, ob paterni consensus defectum clandestinis, vid. Dn. Stryck. d. l. §. 36. p. 35. illa enim quæ ob defectum testium clandestina sunt, pro nullis & irritis non haberi debent, quia non adhibentur solennitatis, sed probationis causa, actus autem probatione destituti non statim ipso jure nulli sunt, maxime quoad jus divinum naturale & Romanum; Quia propter etiam confessio contrahentium tantam vim conciliat sponsalibus clandestinis, ut per eam convalidentur, adeo, ut partes ad impletionem eorum adigi queant; nisi sc. statuto vel lege aliud introductum, prout de Saxonix Electoratu testatur Carpz. in jurispr. Cons. l. 2. def. 35. Bruckn. d. l. Quicquid autem hujus sit, de jure Can. & nostrorum Consistoriorum constitutionibus, generaliter interdicta esse sponsalia clandestina, & destitui obligandi efficacia, testatur Dn. Stryck. d. l. sect. 1. §. 36. p. 36.

6. Ampl. etiam si juramento fuerint confirmata. *Item Dn. Stryck. d. l. sect. 1. §. 37. p. 36. Conf. Bruckneri Diss. d. l. §. 10. seqq.*

7. Limitatur, nisi ad sponsalia clandestina veniat copula carnalis aut sacerdotalis, vel promissionis clandestinae publice facta reiteratio, *ibid. Sect. 4. §. 32. p. 159. Bruckn. d. l. tb. 10. §. 9.* Sed enim praxin hanc, quoad duo priora membra, juri non esse conformem, exinde facile patet, quia praesupposito hoc, quod sponsalia sine parentum consensu inita, ipso jure nulla sint, illa per supervenientem concubitum, aut benedictionem sacerdotalem convalescere non possint, siquidem quod ab initio vitiosum est, ex post facto per alium actum vitiosum convalescere non potest. Aut dicendum igitur consensum parentum non esse de essentia sponsaliorum, sed tantum de honestate & necessitate, aut praxis nostra irrationabilis & ea propter reformanda est. Add. *Dn. Stryck. de ult. loc. & Cypræus de sponsalibus p. m. 300.*

XCII.

I. Unwissend sündiget nicht. Ignorans, sive nescius, non peccat.

2. R. Quia ignorans invitus agit: duæ quippe species inviti sunt: altera per violentiam, altera per ignorantiam; nimirum respectu agentis: respectu enim tertii invitus opponi potest ignorantia. Vid. *Schilterus in Manuductione ad Phil. Mor. c. 7. §. 21. p. m. 278. ubi l. 26. ff. de R. J. allegatur Ratio rationis, quia in ignorante deficit principium*

pium actionis voluntariæ, scientia nempe & voluntas.

3. Decl. 1.) valere dictum. quoad ignorantiam facti, l. 1. § 9. ff. de ignor. fact. & jur. Schilterus d. l. p. 282. alieni nimirum: proprii enim facti ignorantia regulariter non excusat.

4. Decl. 2.) ita, ut procedat quoad illam circumstantiam & qualitatem facti, quæ ignorantem latet, & prudentissimos etiam fallere potest. Dicitur alias a Philosophis ignorantia particularium. Schilter d. l. E. G. qui rem habet cum aliqua foemina, nescius, quod ipsius frater aut pater eam jam tum carnaliter cognoverit, punitur quidem ut stuprator, quia stuprum non ignoravit, sed non ut incestuosus, quia, circumstantia illa, quæ incestum inducit, ipsum latuit. Conf. Blumlacher ad Const. Crim. Car. V. art. 117. n. 11. p. m. 257. Carpz. Pract. Crim. P. 2. q. 74. n. 69. § 97. Et ita judicatum quoque fuit apud nos in comitatu castellano.

5. Ceclara 3.) ut procedat quoad ignorantiam involuntariam, quæ actum voluntatis antecedit, & qua remota actio non esset futura. Itterus in Synopsi Philos. Mor. L. 2. c. 4. p. 67.

6. Fallit 1) quoad ignorantiam voluntariam, quæ actum voluntatis vel consequitur vel concomitatur: illa nunquam reddit actionem simpliciter invitam; hæc vero excusat quidem eam, sed non reddit proprie invitam.

7. Fallit 2.) quoad ignorantiam juris finiti, h. e. definiti, descripti & promulgati. Schilter. d. l.

§. 23. p. 280. quod cognosci, adeoque ignorantia expelli & vinci potest, uno verbo: fallit quoad ignorantiam vincibilem, ita tamen, ut excipiantur minores, foeminae, milites, rustici, pagani & omnes illi, qui nec ipsi sua prudentia instructi sunt, nec Jcti alicujus copiam habent. Quæ sicuti cum grano salis accipienda; ita etiam de doctrina hæc videri possunt *Dd. ad tit. ff. de Jur. & fact. ign. Tabor apud Barbosam in Thes. Loc. Com. sub voc. ignorantia. Add. Dn. D. Thomæ dissert. acad. de ignorantia justa & probabili, ut & D. Kleinii, Jcti Rostochiensis Famigeratissimi dissert. Acad. de innoxia mulierum juris ignorantia. Conf. par. Irren ist Menschlich*; error enim est pravæ dispositionis, quemadmodum ignorantia est puræ privationis, adeoque ab illo ad hanc, tanquam a minori ad majus optime procedit argumentatio.

8. Ampl. ut procedat non tantum de jure divino, vid. *Genes. c. 20. v. 5. 6. c. 28. v. 1. 2. Sam. 15. v. 11. Act. 23. v. 5.* sed & naturali ac civili, *Schilterus d. l. p. 284. §. 29.*

XCM.

I. **K**inder und Narren sagen die Wahrheit. Infantes & stulti dicunt veritatem.

2. R. Quia intelligunt aliquid & nihil, aut certe parum fingere possunt: nec enim perfectum judicium ad veritatem dicendam requiritur. Dn. *Hertius in Select. & Rar. ex Univ. Jurispr. Argum. de Paræm. Jur. Germ. L. 1. par. 59. p. 507.*

3. Declara 1.) scilicet in talibus rebus, quæ captum eorum non excedunt. Dn. *Hertius d. l. Matthæi de Probationibus c. 5. n. 18.*

4. Declara 2.) quatenus sponte veniunt & testimonium perhibent. *l. 19. §. 1. de test. cap. 14. & 15. can. 2. q. 5. nec enim inviti compellendi sunt. Hertius d. l.*

5. Declara 3.) esse quidem eos idoneos testes, sed non omni exceptione majores, tantum enim abest, ut tales sint, ut potius testimonium eorum suspectum sit & invalidum. *Aufrelius de testibus n. 55. p. m. 305. quantum autem fidei ipsis tribuendum sit, judicis est arbitrari, d. l. 3. §. 1. de test. Hertius d. l. Curtius in Tr. de test. n. 115. p. m. 345. tradit, duos infantes semiplenam facere probationem.*

6. Limit. 1.) nisi statutis aut pactis illi a testimonio ferendo penitus arceantur, aut certus numerus annorum determinatus sit; Sic v. g. secundum jus Borussiae, Wurtembergicum & Hamburgicum plane non admittuntur, qui annum ætatis decimum quartum non impleverunt, *ibid. 2.)* nisi quis omnino fatuus & indiscretus homo & stolidus sit. *Althusius in dicæologica Lib. 3. c. 32. n. 5. p. 692. Menochius de Arbit. Judic. Question. cas. 326.*

7. Fallit in judiciis publicis, *l. 3. §. 5. ff. de Test.* nisi impuberes ætati adultæ propiores sint: sic enim ex quorundam sententia etiam in quibusdam delictis testes audiuntur. *Brunnemannus in Proc. Crim. c. 8. memb. 2. n. 30. seq. Hertius d. l. cum primis, si alia*

alia defint argumenta, *Matthæi d. l. n. 29. p. 332.* aut aliquid in tali loco admissum sit, ubi præter impuberem fortassis nemo adfuit. *ibid.* Add. omnino *Crusius de indiciis delictorum, P. 1. c. 97. p. 320.* per tot: De testimonio fatuorum & stupidorum vid. *Nicolai in Processu judiciario p. m. 271.* Scilicet admittuntur fatui primi generis, quoad illa quæ viderunt, ut & insipidi, & simplices modo non careant intellectu.

XCIV.

1. **A**lle Wassen (a) müssen Gold oder Silber (b) haben. Omnia arma habere debent aurum vel argentum.

2. (a) Wassen h. l. idem sunt ac Wappen; insignia, illa vox novior, hæc antiquior & saxonica est. Vid tamen *Limneus de jure Publico L. 6. c. 6. n. 7. p. 187.* Dicuntur insignia ideo arma, quoniam olim arma insignibus erant ornata. *Lindenspur in Tr. de successionibus ac mutationibus imperiorum p. m. 252.* qui extat in *Tractatibus Academicis Leuchtii de Jurisdictione.* Quotuplicia autem sint insignia? de eo vid. *Besoldus in Thes. Pract. sub voc. Wappen p. m. 988.* ipsa voce Wappen vid. *Spate im teutsche n Sprach-Schatz sub voc. Wap; p. m. 2434.*

3. (b) Gold/Silber/ h. l. denotat colorem, qui aureus & argenteus flavus & albus est; illum denotat Sol, hunc vero luna, Vid. *Böckler in der Herolds-Kunst P. 13. p. m. 79.* Sensus ergo pa-

roemix est: omnia insignia debent continere colorem album aut flavum.

4. R. Quia alias insignia pro spuris habentur; *Thomasius in Vol. Dissert. Acad. Diss. 4. c. 2. §. 73. p. m. 330.*

5. Declara: intelligi debere adagium disjunctive, Gold oder Silber regulariter enim isti duo colores Gold und Silber concurrere non debent, weiß auf gelb, oder gelb auf weiß gehet nicht an. *Bölcker & Lindenspuhr l. c.*

XCV.

I. Christus hat viel Diener, aber wenig Nachfolger. Christus multos habet amatores, sed paucos imitatores. Sensus est: maxima pars Christianorum vult servire Christo, & ejus esse asseda, sed pauci ad imitationem & exemplum Christi mores suos componunt & vitam suam instituunt, contra illud *Johannis c. 12. v. 26.* Wer mir dienen will, der folge mir nach.

2. R. 1.) Quia vulgus Christianorum persuasus est, Christianismum unice consistere in legendo, audiendo, & discendo verbo divino, sive in cultu divino. 2.) quia vera praxis Christianismi veteri Adamo, & carni nostræ valde molesta est & gravis.

3. Declara valere & loqui dictum hoc de vera imitatione, quæ consistit in pia vita ad exemplum Christi instituta, quæque inseparabiliter cum vera doctrina connectitur, de qua *Thomas a Kempis*

pis

pis elegantissimum edidit libellum, denn das wahre Christenthum hat zwey essential-Stück/ richtige Lehre/ oder unverfälschten Glauben/ und denn heiligen und gottseligen Wandel/ ohne welchen jene tod/ und allein ein unbeseeltes Bild des Christenthums ist. Reinhold von der Schau in der christlichen Wanderschaft des christlichen Wanders Manns L. 4. c. 5. p. 596. Uno verbo: Christianismus non tantum in credendis, sed etiam in agendis & faciendis consistit: illa, scilicet credenda ad theoriam, hæc vero, nimirum agenda & facienda, ad praxin spectant. Non igitur sufficit, doctum esse in sacra scriptura & eruditum, δυνατόν τὴς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν ad Tit. 1. v. 9. Sed oportet nos etiam, quæ didicimus, audivimus & legimus, ita in succum vertere, & sanguinem, ut ad exemplum Christi pie vivamus, & obedientiam præstemus. Man muß das Exempel heiligen Lebens Christi/ seine Demuth/ Liebe/Sanftmuth und Gedult/Creuz/Schmerz und Verachtung allezeit vor Augen haben/ ob es gleich dem Fleisch wehe thut/ und sauer ankommt. Vid. die Vorrede über Herrn Arnds Wahres Christenthum. Aliud est verbum divinum callere, contemplari, & se illo quadante-nus oblectari, aliud vero est secundum illud agere & vivere, ein anders ist gelährt in Christlicher Lehre, ein anders ein guter Christ seyn/ und wieder ein anders/ das Wort Gottes gerne hören/ lesen/ beten/ und es dabey bewenden lassen/ und

wieder ein anders/ selbiges in seinem Herzen be-
 wahren/ und darnach thun/ und abermal ein an-
 ders/ also darnach thun/ daß man sich zwar vor
 denen groben und erkannten Sünden hütet/hin-
 gegen tausenderley unerkannte Tod-Sünden
 begehet und zu Schulden bringet. Sola scientia
 fidem non absolvit; qui enim Christum non imi-
 tatur, in ipsum quoque non credit, sed est κύμβα-
 λον ἁλῆος, juxta 1. ad Cor. 13. v. 1. Sic multi sunt,
 (quod tamen non nisi cum grano salis, & ita, ut
 cultui divino debitus honor servetur integer, di-
 ctum esto) qui quam diligentissime frequentant
 ecclesias, inibi verbo divino benevolas præbent
 aures, illud jugiter deprædicant stentorea voce
 cantant, ad sacram synaxin justo & statuto tem-
 pore accedunt, & quibus cultui divino ante fa-
 ctam benedictionem, ehe der Segen gesprochen/
 se subducere religioni est; sed pauci, qui isthinc
 abeuntes vitam, verbo audito conformem, sibi
 proponunt, satis esse putantes, quod illud auribus
 perceperint, Das heisset recht/ du danckest wohl
 fein/aber der andere wird nicht davon gebessert/
 1 Cor. 14. v. 17. ja du selbst nicht: und wenn man
 zu einem solchen Menschen/ der da vermeinet/
 Dem Christenthum wäre ein Genügen durch das
 Kirchen gehen/ beten/ singen/ öftern Gebrauch
 Des heiligen Abendmahls/ und dergleichen gesche-
 hen/sagte/Er wäre noch kein rechter guter Christ/
 er lebte nicht christlich/ er wäre nur ein Zuhörer
 und kein Thäter des Worts/ oder er beichtete
 oft

oft und besserte sich niemals / so würde man tausenderley Anfechtung / und wohl gar schwere injurien-proceß sich über den Hals ziehen / oder hören müssen / daß man ein Singularist, ein Separist, ein Pietist, und ich weiß nicht was sonst mehr wäre ; also gar sind wir verblendet und eingenommen / absonderlich wann es an die Ausübung der Liebe gegen den Nächsten kommet / da hat man allerhand inventiones und Einfälle / wie man ein guter Christ sey / und gleichwol dabey im Handel und Wandel seinen armen Nächsten vervortheilen / ihm das Geld aus dem Beutel practiciren / und die Trübsal allein überlassen / vor sich aber den Gewinnst und Nutzen suchen könne / contra dictum Apostoli 1. ad Cor. 13. Conf. omnino Reinhold von Derschau l. c. L. 6. c. 14. p. m. 995.

4. Ampl. ut procedat tam quoad clericos, quam laicos, cum & inter clericos multi dentur, qui nomine tantum, non insimul re, Christi sunt ministri, & amatores, quia non nisi lucri causa officium suum faciunt, & ne minimam quidem ejus partem sine data mercede, adeoque ex amore Christiano, expediunt. Add. Dn. Spenerus in denen von Ihme edirten 12. Klagen A. L. G. über das ärgerlich-und christliche Christenthum p. m. 26. seq. & 43.

XCVI.

I. **D**ie Wiese gehet in das Heu zu S. Georgen Tag, h. e. parata abeunt
K 4 in

in foenum, five ex grammine fit foenum, Die S. Georgii. Quid inde? dicis. R. id scilicet exinde sequitur, ut in agris & pratis communibus ab eo tempore non amplius pascere liceat animalia, weilen sodann die Felder geschlossen, und die Wiesen geheeget werden müssen. Alias dicitur: Auf S. Jürgen soll man die Rüge von denen Wiesen wieder schürzen, h. e. mit Gewalt wegjagen oder wegtreiben.

2. Declar. ut procedat maxime in Thuringia & Franconia, ubi pratorum non adeo magna copia est, & duret usque ad festum S. Michaelis secundum stylum veterem.

3. Except. 1.) nisi quis per præscriptionem etiam post festum S. Gregorii communem pasturam exercendam acquisiverit. Dn. D. *Barth. in dissert. de jure pascendi Lipsiæ habita. c. 3. §. 2.*

4. Except. 2.) nisi aliter a superiori constitutum aut inter vicinos conventum, quemadmodum hac de re plerumque inter ruricolos certæ extant ordinationes, quas Dorf-Ordnungen und Dorf-articul vocant, *Id. c. l.*

5. Fallit in Westphalia, Holsatia, Frisia &c. ubi pascua non adeo rara sunt, nec consequenter tempus pasturæ præscriptum, sed illa quovis tempore patet. *Fritschius de jure Pratorum memb. 2. §. 7. Barth. d. l.*

XCVII.

1. **D**er Wolf frist kein Ziel. Lupus nullum comedit terminum. Meminit hujus *Celeberr. Schilter in Not. ad Webneri obs. Pract. sub voc. Ziel p. m. 527. & ab eo citatus Bonifacius de furtis, §. possessionisve n. 77. p. m. 383.* qui adagium hoc in illos dici solere scribit, qui magna promittunt, nec unquam credunt terminos præstitutos venturos esse, & deinde terminis obruuntur, die Ziel kommen ihnen zu bald auf den Hals, und musten sie nun hören: St. Martin, ist aber hin. *Schilter. d. l. & ibi allegatus Speidel. in Contin. spec. sub voc. Sprüchwörter n. 90. p. 391.* sensus ergo parœmiæ hic est: terminus ad solvendum præfixus certo venturus est.

2. R. Quia ille non nisi cum consensu creditoris tolli potest, und ist niemand zu verdencfen/wenn er das Seine fordert / *Tabor de debitore infelici p. 20.*

3. Ampl. etiamsi creditor debitorem non interpellaverit. Dies enim interpellat pro homine seu creditore. *l. magnam 12. C. de Cont. & Committ. stip. Barbosa in Thes. Loc. Comm. sub voc. dies ax. 13.* sive dies ab homine sive a lege appositus. *Barbosa d. l. Gomez in Comment. Res. Var. Tom. 2. c. 11. n. 25. col. 2.* sive etiam a iudice præfixus fuerit.

4. Effectus, quod debitor ab isto termino neglecto teneatur solvere usuras, aut certe ad interesse lucri cessantis & damni emergentis. Conf. *Dissert. Acad. D. Job. Heinr. Pottii, quam Jenæ olim de die interpellante pro homine publici juris fecit, c. 3. §. 5. p. 17. seq.* nisi solutio ipsi plane impossibilis vel alia justa causa adsit.

XCIIX.

1. **W**er sagt: daß Wucher Sünde sey,
Der hat kein Geld, das glaube frey.
Qui foenerationem peccatum esse asserit,
nunquam illum argentum habiturum crede.

2. R. Quia alio modo ditescere & divitias facere difficile est, & quia ille perit merito, qui plus se diligit ullum.

3. Decl. valere dictum hoc, secundum mentem & genium impiorum, & gehennæ manicipiorum. Quapropter etiam *Sirac. c. 27. v. 1. inquit:* Die reich werden wollen/ wenden die Augen ab/ & LUTHERUS verbis paucis immutatis dixisse scribitur:

Wer sagt: daß Wucher keine Sünde sey/
Der hat kein kein Gott/das glaub mir frey.
Vid. *Tischreden Lutheri p. 450.* Ratio (1) quia foeneratio e diametro contrariatur præcepto divino, wenn du Geld leihest meinem Volck/ das arm ist bey dir/ solt du ihn nicht zu Schaden dringen/ und keinen Wucher auf ihn treiben.
Exod.

Ezod. 22. v. 25. Levit. 25. v. 35. 36. in tantum, ut abominatiōi Deo sit. Ezech. 18. v. 13. (2) amorī erga proximum quam maxime adversatur, qui sic deglubit, & ad incitas redigit suum proximum, consilio & re adjuvandum, non destruendum. Quapropter etiam ipsis Ethnicis valde exosa fuit, juri civili vero prohibetur foeneratio, & gravissima omnino pœna in foeneratores constituitur. Vid. omnino Struv. Ex. 27. ff. th. 49. p. m. 123. ibique Mullerus in Not. Menochius de A. l. 2. Cent. 4. cap. 398. & lib. 3. præsunt. c. 122. n. 18. Rec. imp. de A. 1577. tit. von wucherlichen Contracten. it. Recess. Deput. Spirens. de A. 1600. Nimirum amittit foeneratur 1.) quartam partem sortis, 2.) incidit in infamiam, 3.) ei denegatur Christiana sepultura, & 4.) testamenti factio. Conf. cap. 3. X. de usur. c. 2. de usur. in 6to c. 1. X. de sepult. add. Carpz. P. 2. q. 92. & Sabme de Sepultura denegatione c. 3. §. 11. p. 53. Utinam, ut poenæ hæ praxi curate observarentur! quia foenerationis crimen singulos in dies fere increbescit, & patratur, si non palam, certe sub pallio alicujus contractus in se liciti, sed male adplicati, v. c. retrovenditionis, antichreseos &c. Vid. Celeberr. Dn. Bernbardus Ludov. Molenbeccius in diss. jurid. de mutuo palliato, Giessæ habita 1697. per tot. & B. ejus Dn. Parens in Divis. Jur. cent. 2. divis. 22. p. m. 294. Ubi optime exponitur, & dignoscitur usura lucrativa, compensatoria & punitoria, nec enim omne id, quod usuras quincunces excedit, statim & indistincte pro foenore habendum,

bendum, und gemahnen mich im übrigen die Wucherer in der bürgerlichen Gesellschaft nicht anders/als die Hechte in denen Teichen/so die andere Fische verschlingen / und sich damit vollpfröpfen/ oder auch wie die Raub-Vögel/ so die kleinsten Vögel erwürgen/ und sich damit sättigen. Add. *Psalm. 15. v. 5. it. Nebem. c. 5. per tot. Philip. 2. v. 4. 1 Cor. 10. 24. c. 13. 5.*

XCIX.

1. **W**er sein Leib und Leben wagen will, ist Zollfrey. *Corporis ac vitæ periculum qui spernit, ille immunis est a vectigali, h. e. non tenetur passagium redimere, er hat keines Passports von nöthen.*

2. R. *Quia eum in finem a transeunte redimitur passagium, ut corporis ac vitæ securitas præstetur. Qui igitur spiritum impendere & vitæ periculo transitum audere vult per alienas terras, ille immunis est ab onere redimendi passagium.*

3. *Probat per jus Saxon. Land-Recht L. 2. art. 27.*

4. Declaratur ita, ut intelligas verbum hoc proprie de transeunte sine passagio per alienas terras, & in locis peregrinis ac dislitis der keinen Passport hat / imprimis tempore pestis. Alias passagium denotat quoque illam pecuniam, quam pede transeuntes solvere tenentur. Vid. von der Graf in *Syntagm. jur. Publ. c. 30. n. 3.* item expeditionem adversus infideles, in specie vero

ro in terram sanctam la croisade, de qua vid. *Diether. in contin. Thes. Besold. sub voc. Creutz-Predigten/ & Fritschius in ejus append. sub voc. passagium p. 798.*

5. Fallit quoad illos, qui res vectigali obnoxias secum habent, utpote qui istud solvere tenentur, etiamsi corporis ac vitæ periculum susque deque habere velint. Quodsi vero quis rerum suarum jacturam negligit vectigal defraudaturus, itidem quidem se eximere interdum potest de vectigali, sed quoniam id de facto fit, poenam graviolem incurrit, et si non prorsus jacturam rerum suarum faciat, si super suo facinore deprehendatur.

C.

I. **D**em Zweifler gebühret nichts. Dubitanti nihil debetur. Meminit hujus *Autor Anonymus* derer curiosen Speculationen/ p. 209.

R. Quia in dubitante deficit positiva bona fides, cum vincto similis habeatur, & tertium quoddam seu medium inter bonam & malam fidem constituat; *Celeberrimus Dn. D. Zaunschlifferus in diss. sub ejus præf. de judice dubitante habita th. 7. p. 9.*

3. Declara, quod imprimis procedat in materia usucapionis, ita, ut, qui fluctuandi animo rem aliquam possidet, dubius an illa propria, an vero aliena sit, usucapione vel præscriptione eam acquirere nequeat.

4. Declara

4. Declara 2.) modo dubitatio illa plus suspicionis quam fidei habeat, siue magis credat quis, rem, de qua agitur, alienam quam suam esse. Vid. *Tabor apud Barbosa in Tbes. Loc. Comm. sub voc. dubitans ax. 2.* quod intelligendum, si dubitatio sequatur contractum & occupationem rei, non, si præcedat. *Hoppius in Comm. Inst. princ. de usucap. & long. temp. præscript. p. m. 334.*

5. Ampl. ut procedat etiam theologice quoad dubitationem in articulis fidei christianæ, & precibus ad DEUM fundendis. Conf. *Jacob 1, 6. 7. 8. collat. cum. 1. Timoth. 2, 8.*

Sirac. 7, 10.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERUM & VERBORUM

secundum numerum paroemiarum
directus :

A.

A bschlagen/quid sit?	1
A bschlag ist gute Bezahlung!	ibid.
Acceptiren/quid sit apud mercatores.	2
Qui <i>acceptat</i> , tenetur, solvere,	ibid.
<i>Administrationes</i> habent sua arcana	3
<i>Adulatores</i> noxii sunt suis dominis	64
<i>Aequum</i> , dixit imperator Henricus sine equo,	73
<i>Aequum</i> , an differat a justo?	74
<i>Aequitas</i> an differat a jure N.	ibid.
<i>Alapa</i> , an vindicari possit per caedem?	61
Am ist henckens werth.	3
Anwerbung macht keine Verbindung!	4
<i>Ancilla</i> an ante terminum servitutis praefixum elapsum, possit inire matrimonium?	25
<i>Aprilibus</i> calendis cur stulti divexentur. 5. An illud fieri possit citra injuriam?	ibid.
<i>Artifici</i> in sua arte quatenus credendum?	48
Augen/ wer die nicht aufthut/ thue den Beutel auf.	6
<i>Aula</i> est exlex 47. spernit senes! ministros, ibid. & pro- bitatem,	20
<i>Auxiliatores</i> furti, quando eadem poena cum furibus di- gni?	85

B.

B amberger (Georgius) civis Kittingensis justitiam tributi potulentorum nomine pendi soliti, des Umgelds / sugillat.	23
Baar Recht/ an involvat superstitionem? remissive	63
Bart/ diesen schiert der/ so den Kopf hat.	8
Bauer trägt allein die Last.	28
Bekannt	

Bekannt ist halb gebüßet.	9
Bekennen bringt um den Hals	ibid.
<i>Beneplacitum</i> non obligat heredes.	27
Ad <i>beneplacitum</i> sanctitatis Papalis & majestatis Cæsareæ concessio facta, morte non extingvitur.	37
Bergwerck / wer diese bauen will / muß haben Geld / oder räumen das Feld.	75
Beten gehöret vor die Pfarrer.	10
Bibel / Bubel / Babel.	11
<i>Bibliis</i> incumbant clerici.	29
Bieber haben keine Hege.	70
Bischoff oder Bader.	12
Bieten und wieder bieten macht Kauf. 50. zu theuer bieten ist Sünde. ibid. zu wenig bieten ist auch Sünde.	ibid.
<i>Podmeria</i> quid sit? 13. Wer Geld auf Bodneren giebt lauft risico.	ibid.
Böß / so böß ist nichts / es ist zu etwas gut.	14
Bürgen / soll man würgen.	15

C.

C <i>Ambium</i> acceptatum quid sit? 2. <i>Cambii</i> acceptatio obligat ad solutionem.	2
<i>Carnificis</i> an sit, quod suo gladio attingere potest?	43
<i>Castores</i> ab omnibus impune capi possunt.	70
Christus hat viel Diener / aber wenig Nachfolger.	95
<i>Christianismus</i> in quo consistat?	ibid.
Ejus Praxis veteri Adamo molesta est,	ibid.
<i>Christianum</i> esse, & scire Christianam doctrinam differunt,	ibid.
<i>Clerici</i> interdum specie pietatis & Zeli utuntur.	71
<i>Climactericus</i> annus quinam sit?	83
<i>Collegium</i> omne nequam est.	16
<i>Commodum</i> publicum prævalet privato.	34
<i>Communio</i> mater rixarum est. 30. In re <i>communi</i> potior ratio est prohibentis.	46
<i>Compensatio</i> est solutio. 1. An compensationi locus sit in retractu?	

INDEX RERUM & VERBORUM.

retractu? ibid. in debitis publicis & speciebus, ibid.	
An paria delicta inter se compensentur? ibid.	
<i>Condominus</i> in re communi, solus non habet jurisdictionem.	46
<i>Confessio</i> spontanea mitigat poenam.	9
<i>Conjux</i> superstes bonorum administratione & usufructu gaudet.	55
<i>Conjuges</i> an in omnibus sibi succedant bonis.	8
<i>Conscientia</i> mille testes.	32
<i>Consecrata</i> semel res semper tales manent.	69
<i>Consensus</i> parentum requiritur ad id, ut sponsalia sint publica.	91
<i>Consiliarii</i> adulantes noxii sunt suis dominis.	64
<i>Contributionibus</i> fere soli mediocriter possessionati obnoxii sunt,	28
<i>Cruentatio</i> cadaverum, an naturalis sit? remissive.	63

D.

D aus est/ quid sit?	28
D aus est/ hast du mein Pferd nicht gesehen. ibid.	ibid.
<i>Debitoris</i> inopia an & quando inutilem faciat actionem.	68
<i>Deformes</i> ad sacrificii munus olim non admissi.	66
<i>Dei</i> nominis abusus.	35
<i>Deus</i> omnium conservator est.	34
<i>Diabolus</i> interdum agitatur clericos.	71
<i>Diebscheltzere</i> quomodo puniantur.	85
Ad <i>dissentendum</i> naturalis nobis inest proclivitas.	31
<i>Diener</i> / so alt/ sind unwerth/	47
<i>Divisionis</i> beneficium quomodo prodest fidejussoribus.	15
<i>Dolus</i> proprie talis est, qui fraudandi animo committitur.	
38. in contractu præstatur, etiam si permutatio rei cum vitio facta.	38
<i>Dominium</i> eminens an se extendat ad res privatorum proprias.	73
<i>Domus</i> propria auro pretiosior.	45
<i>Dotalia</i> pacta rumpuntur per liberorum procreationem.	

INDEX

Drey est numerus perfectus. 18. *Aller guten Ding müß-*
sen drey seyn/ ibid.
Dubitanti nihil debetur, 100. *Dubitans an sit in mala fi-*
de? ibid.

E.

E*briositas* quomodo excuset? 89
Einheimiorum splendorum Nobilium familia extin-
cta est. 82
Eiserner Briefe Mißbrauch. 72
Ehren: Grif geht wol hin. 36
Eleemosynæ quomodo dandæ? 40
Empbyteuta ubi non est, ibi nec laudemium debetur. 54
Emtio venditio, an admittat vitia rei externa, 6
Equi vitiosi, an sint objectum emtionis venditionis contra-
ctus. 6
Sine equo Imperator Henricus dixit æquum. 73
Erbar dringet durch die wolcken. 20
Erbar dicebantur olim Principes ecclesiastici, *ibid.* *Er-*
bar ist heut zu Tag odios, ibid.
Esel stechen/quid sit? 49
Execrationes non obligant. 81
Eyd machet mündig. 21

F.

F*ATUUS* an possit esse testis. 93
Feigen weisen/ quid sit? 49
Feilschen est pretium explorare. 50
Feind der Sachen / freund der Personen. 22
Feretri jus in quo consistat? 63
Fidejussor, quando teneatur ad solutionem, 15
Fidei sola scientia non est fides. 95
Fides mala, an differat a dubitatione? 100
Fide mala fieri dicitur, quod contra conscientiam est. 32
Filiatio quomodo probetur? 90
Flacius si non flasset, *Glassius* classicum non cantasset. 60
Glaschen / lieber aus der Glaschen / als aus der Tas-
schen. 23
Foculus proprius auro pretiosior. 45

Fœnori

RERUM & VERBORUM.

<i>Fœnori</i> nautico peccuniæ datæ periculum cuius sit?	13
<i>Fœneratores</i> ditescunt.	48
<i>Formæ</i> defectum interdum pensat natura.	66
<i>Fossa</i> cuius sit?	39
<i>Frantzosen</i> / significant luem veneream 24. An sponsalia faciunt irrita.	ibid.
<i>Freyhen</i> wer will/ muß ausdienen.	25
<i>Freymann</i> / frey Guth.	26
<i>Frömmigkeit</i> wird heutzu Tag nicht geachtet.	20
<i>Fronti</i> , an nulla fides sit?	66
<i>Fur</i> & <i>furti auxiliator</i> , an & quando eadem teneantur poena.	85

G.

G allina est signum status priorum hominum 44. jurisdictionis & juris emphyteutici,	ibid.
Geistliche sollen bey ihrer Bibel bleiben.	29
Geld ist die Lösung.	30
Gemein/ ist selten ein	31
General oder Corporal.	12
Gewissen ist mehr dann 1000. Zeugen.	32
<i>Glassius</i> (Salamon) fuit superintendens Gothanus.	60
Gott vor uns alle / ein jeder vor sich 34. In Gottes Namen / so beisset dich kein Schaf/ 35. In Gottes Namen / ist nicht gefluchet.	ibid.
Göldener Galge. de hoc vid.	27
<i>Grumbachiorum</i> , divitum Nobilium, familia extincta.	82
Guter Will ist kein Erbe.	37

H.

H ar um Haar.	38
Hagen/ wem dieser gehört / dem gehört auch der Graben.	39
Hamburg/ wann es mein wäre / wolte ich es in Paris verzeihen.	57
Handlohn præsupponiret einen Lehen-Mann.	54
<i>Hansa</i> quid sit? 41. Hansee-Städte/an inde dicantur? ibid.	
Heiliger / ein junger Heiliger ein alter Teufel.	87
Hencken / man hencket keinen zweymal	42

INDEX

Hender / was dieser mit dem Schwerdt erreicht / das ist sein.	43
Henne / fliegt nicht über die Mauer.	44
Henricus Luzelburgicus, imperator quomodo deciderit quæstionem: an omnia imperatoris essent?	73
Heres est, qui sanguine proximus est,	84
Herd / so eigen ist / ist Goldes werth.	45
Ein Herr / kein Herr.	46
Hümppler quid sit? 48. Die größten Hümppler machen die meisten Späne.	48
Hund / zwey Hund an einem Bein / vertragen sich selten.	31

I.

I nwort / qui non accepit, a sponsalibus resilire potest.	4
<i>Ignorans</i> invitus agit. 92. non peccat.	ibid.
<i>Imitatio</i> Christi, Christiano maxime est necessaria.	95
<i>Indusium</i> necessitatis ad superstitiosa pertinet.	63
<i>Impuberes</i> , an perhibere possint testimonium?	93
<i>Infamia</i> parentum, an noceat liberis?	17
Ingolstadt est oppidum Bavariæ. 49. In Ingolstadt weist man einem die Feigen.	ibid.
<i>Injustum</i> , iniquum, etiam jus appellari potest.	73
<i>Inopia</i> , debitoris facit actionem inutilem.	68
<i>Insignia</i> debent habere aurum & argentum.	94
<i>Iudex</i> , etiam iniquum decernens, jus dicit.	73
<i>Iuramentum</i> diabolo præstitum, nemo servare tenetur, ex minori facit majorem.	81. 21
<i>Ius</i> æquiparatur einem Roll-Wagen.	58
S. Jürgen ; auf S. Jürgen soll man die Röhre von der Wiesen schürzen.	96

K.

K arnöffel-Spiel / unde suam habet originem?	83
K auf macht das Bieten und Wiederbieten.	50
K aufmanns ; Guth requiritur in lemtione venditio- ne.	6
K öyser hat sein Recht verlohren / wo nichts ist.	68
K ind fällt wieder in der Mutter Schoos.	80
Kinder	

RERUM & VERBORUM.

Kinder und Narren sagen die Wahrheit.	93
Kinder zeugen bricht Ehe-Stieftung.	19
Kinn / so spitzig/ bedeutet einen bösen Sinn.	51
Kirchen-Bus ist kein Staup-Besen.	52
Kleb! Kleb! bis ich dich heimegeb.	48
In Ruckus gehen/ unde phrasis hæc descendat?	75
Kühe sind Kälber gewesen/	52
Küster oder Minister.	12

L.

Längst Leib/längst Guth.	55
<i>Laqueo rupto an suspensio iteranda :</i>	42
<i>Laudemium præsupponit emphyteutam.</i>	54
Lehenmann & Guldemann differunt.	ibid.
Lehenwahr quid sit?	ibid.
Leipzig/unde derivetur?	57
Leipzig / wann es mein wäre! wolte ich es in Frenberg verzehren/	ibid.
<i>Liberalitas quomodo exercenda?</i>	40
<i>Liberi recidunt in matris gremium</i>	80
Lincke Hand soll nicht wissen/ was die rechte thut.	40
Lösung quid sit?	30
Lösungs-Herren; was die zu Nürnberg sind.	ibid.
Lübisch Recht / Klüpisch Recht.	58
Lücken est oppidum Misniæ. 33. prælium ad illud com- missum,	ibid.
Lügen wird wohl rath / hüte dich nur vor der That.	59
<i>Lues venerea, an faciat sponsalia dissolvenda.</i>	24
Luft macht Leibeigen.	56
<i>Luporum venatio, an subditis interdicta sit?</i>	7
<i>Lutram, an impune capere liceat?</i>	70
Lyra Nicolaus fuit ordinis minorum Doctor. 60. hätte Lyra nicht geleyert / so hätte Luther nicht getanzet/	ibid.

M.

M agister nemo nascitur.	53
<i>Majestatis crimen a Patre commissum, nocet etiam fi- lio.</i>	17

INDEX

<i>Malum</i> quomodo ad aliquid conducatur?	14
<i>Mater</i> succedit in hereditate a liberis relicta.	80
<i>Martinus</i> posterior si non venisset, prior non stetisset.	60
<i>Mauleschellen</i> wird mit einem Dolch gebüßet.	61
<i>Mendacium</i> non habet pedes?	59
<i>Meister</i> /so recht und gut ist! macht auch ein Ding recht.	48
<i>Mergel</i> / unde dicatur, & quid sit?	62
<i>Mergel</i> macht reich den Vater / und arm den Sohn/	ibid.
<i>Ministri</i> Ecclesiæ gradus admonitionis, five denuntiatio- nis evangelicæ observare debent.	80
<i>Ministri</i> senes vulgo sperni solent.	47
<i>Minor</i> , quomodo jurato se obliget?	21
<i>Mittel</i> / so gering sind/ob sie zu gebrauchen?	63
<i>Monstrofi</i> , an ad munus sacrificii olim admissi?	66
<i>Morbus</i> gallicus, an dissolvat sponsalia?	24
<i>Morgen</i> /Schatten macht/ daß man den Zaun machen lassen muß.	67
<i>Mönch</i> stechen/quid sit?	49
<i>Mund</i> /Köche sind bey Hof in grossem werth.	64

N.

N achbar; mit Nachbarn hebt man den Zaun auf.	67
<i>Natura</i> quotupliciter sumatur?	65
<i>Natur</i> gehet über die Lehr/ibid. Wen Gott und die Natur zeichnet/vor dem solle sich Ross und Mann hüt- ten.	66
<i>Naumburg</i> /wann dieses mein wäre / wolte ich es in Jena verzehren.	57
<i>Nichts</i> ; wo nichts ist/da hat der Kaiser sein Recht vers- lohren.	68
<i>Nihil</i> , qui habet, illi nihil adimi potest.	ibid.
<i>Nobilium</i> bona, an & quomodo oneribus publicis subje- cta?	26
<i>Nobilium</i> uxores, nobilium gaudent juribus.	76
<i>Noth</i> /Hembd ad superstitiosa pertinet.	63

RERUM & VERBORUM

Störnberger Dchs ist kein Kalb gewesen. 53
Numerus septenarius est mysticus. 83

O.

O*Rare non est clericorum tantum.* 10
Otter haben keine Hege. 70

P.

P*arentum delicta, quomodo noceant liberis.* 17
P*eccatum* conducit ad id, ut peccans fiat humilior. 14
Pecunie amore capiuntur fere omnes. 30
Permittere ut pluat. 34
Permutatio rei cum ipso vitio licita est, si dolus absit. 38
Pfaffen reitet bisweilen der Teufel. 71. **Pfaff** giebt kein
 Opfer wieder. 69
Pfarrer sollen bey der Bibel bleiben. 29
Physiognomia conjecturam probabilem parit. 51. it. 66
Pluralitas votorum non attenditur in re communi, sed
 potior est ratio prohibentis, 46
Pœnitentia ecclesiastica, an infamet? 52. ab eo nemo regu-
 lariter immunis est, ibid.
Porci leprosi, an vitient emtionem venditionem? 6
Prata, quando sint aperta? 96
Proprii homines fiunt aere. 56. in civitatibus non toleran-
 tur. 44
Proximus sanguine, proximus in hereditate. 84
Purgatio per candens ferrum aut aquam ferventem, an sit
 remedium superstitiosum. 63

Q.

Q*uinquennellen/ unde dicantur? 72. Q*uinquennellen
 kommen aus der Höllen/ibid. *Quinquennales li-*
teræ profunt etiam fidejussoribus, 15

R.

R*auch: Henne* est signum dominii in homines pro-
 prios. 44
Rechte Recht quid sit? 73. **Was** recht und billig ist/
 das ist Gott lieb. 74

INDEX

<i>Retardat</i> frisset die Ruxe.	75
<i>Representatio</i> , quando locum habeat in hereditate?	84
<i>Rex</i> aut <i>afinus</i> .	12
<i>Risiko</i> lauffen quid sit?	13
KittersWeib / hat Kitters Recht.	76
Koth Bart / Schelmen, Art.	51. 77
Koth Haar und Ellern Holz wachsen auf keinem guten Erdboden.	77
<i>Rota</i> saepe rotat.	78
<i>Rusi</i> , an male constituti temperamenti sint?	77
S.	
Sachen feind / der Personen freund.	22
Säckel und Stift müssen beisammen seyn.	86
Samt und sonderß / quid clausula hæc importet?	15
<i>Samaritanus</i> fuit osor rei & amicus personæ.	22
<i>Sanguine</i> proximus, etiam hereditate proximus est.	84
Scalliren gehöret nicht auf die Cangel.	79
Schmiede; vor der rechten Schmiede / wird man recht beschlagen.	48
<i>Scriptura</i> sacra, norma est clericorum.	29
<i>Secularisatio</i> bonorum, an approbanda?	86
<i>Seckendorffii</i> Nobiles sunt numerosi.	82
<i>Seinsheimii</i> Nobiles quondam fuerunt antiquitate clari.	ibid.
<i>Senes</i> ministri vulgo sperni solent.	47
<i>Septenarius</i> numerus sanctus est & criticus.	83
<i>Serbus</i> , an teneatur terminum servitiis præstitutum expectare, si uxorem ducere velit.	25
Sieben. Mala mulier cur dicatur eine böse Sieben.	83
Wer von sieben redet läugt gern.	ibid.
<i>Sinistra</i> manus nesciat, quid <i>dextra</i> facit.	40
Sippe / quid significet? 84. Der nächste zur Sippe / der nächste zur Erbschaft.	ibid.
<i>Socrates</i> deformis fuit & virtuosus.	51
<i>Sponsalia</i> clandestina non sunt obligatoria.	91
<i>Sponsaliorum</i> tractatus an obligent?	4
<i>Sponsa-</i>	

RERUM & VERBORUM.

<i>Sponsalia</i> ad quæ quis execrando se se obligavit, non sunt obligatoria.	81
<i>Stulti</i> dicunt veritatem.	93
Stümpler verderben die Arbeit.	48
<i>Studiosi</i> improbi an evadant boni Ecclesiæ ministri?	87
<i>Suebi</i> ad Luccam prosternuntur.	33
<i>Suspendendus</i> nemo bis est.	42
<i>Suggestus</i> non est locus injuriarum.	79

T.

T actus est vel indifferens vel moralis, & hic vel honestus vel turpis, 36. Tactus turpis an alapa vindicari queat? 36. Tactus libidinosus an conjugibus licitus sit?	ibid.
<i>Terminus</i> solutionis certo venturus est.	97
Testament ist richtig/ wenn das Kind gebohren.	19
<i>Testimonium</i> an perhibere queant infantes & stulti?	93
Teufel / diesem ist man keinen Schwur zu halten schuldig.	81
Tochter frisset die Mutter.	88
<i>Torneamentorum</i> juris quoniam capax.	76
<i>Trinum</i> omne perfectum.	18

V.

Vater seyn quomodo probetur;	90
<i>Vestigal</i> non solvit, qui susque deque habet corpus & vitam.	99
Vier Haupt Mängel des Viehs qui præstare promittit, quousque teneatur?	6
<i>Virgula</i> Mercurialis an sit remedium superstitiosum?	63
<i>Vitia</i> externa an vitient emtionem venditionem?	6
<i>Vitium</i> rei distinguendum est a vitio personæ.	22
<i>Ulrici</i> , ducis VVurtenbergici, dictærum.	12
<i>Umbra</i> orientis solis obligat ad reparationem sepimenti.	67
Umgeld potulentorum nomine penditur.	23
Unrecht ist auch recht.	73
Unwissend sündiget nicht.	92

INDEX RERUM & VERBORUM.

<i>Urforum</i> venatio, an subditis interdicta sit ?	7
<i>Usura</i> absorbent sortem.	73
<i>Uxor</i> superstes retinet usum fructum bonarum defuncti mariti.	55

VV.

W appen müssen Gold und Silber haben.	94
<i>VVassenarii</i> in Hollandia Nobilium antiquissimi sunt.	82
Wasser Prob derer Hexen/ est remedium superstitiosum.	63
Wiese geht in das Heu zu St. Georgen Tag.	96
<i>VVoldemari</i> Daniae Regis, dictarium de civitatibus hanfeaticis.	41
Wolf frist kein Ziel.	97
Wucher hat schnelle Füße. 88. ist Sünde.	98
Würgen den Schuldner/ quid sit ?	15

Z.

Z ollfrey ist der/ so sein Leib und Leben wagen will.	99
<i>Zopyrus</i> Socratem ex Physiognomia judicavit.	51
Zweiflern gebühret nichts.	100

F I N I S.

7
73
hi
55

4
ni
2
a
63
6
2
4
97
98
18

99
F
00

INDEX RERUM & VERBORUM.

<i>Urforum</i> venatio, an subditis interdicta sit?	7
<i>Usura</i> absorbent sortem.	73
<i>Uxor</i> superstes retinet usum fructum bonarum defuncti mariti.	55

VV.

W Appen müssen Gold und Silber haben.	94
<i>VVassenarii</i> in Hollandia Nobilium antiquissimi sunt.	82
W asser Prob derer Hexen/ est remedium superstitiosum.	63
W iese geht in das Heu zu St. Georgen Tag.	96
<i>VVoldemari</i> Daniae Regis, dictarium de civitatibus hanfeaticis.	41
W olf frisst kein Ziel.	97
W ucher hat schnelle Füße. 88. ist Sünde.	98
W ürgen den Schuldner/ quid sit?	15

Z.

Z ollfrey ist der/ so sein Leib und Leben wagen will.	99
Z opyrus Socratem ex Physiognomia judicavit.	51
Z weiflern gebühret nichts.	100

F I N I S.

Pistorius, Georg Tobias,

Thesavrvs Paroemiarvm Germanico-Ivridicarum In Qvo Mille, Et Qvod Excrrit,
Germanorum Dicteria, Cumprimis Ivris, Recensentvr, Et Rationibvs, Legibvs
Et Declarationibvs Illvstrantvr, Et Qvidem Eivs Centvria Prima = Deutsch-
Juristischer Sprichwörter-Schatz

Lipsiae 1714

J.germ. 140 I

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10552154-0

VD18 14626705-001